



Sancti Hieronymi Stridoniensis Operum, Tomi ...

In quo ipsi adscripta haec continentur: Commentarii in Iob. Commentarii in Prouerbia Salomonis. Homiliae quatuor Origenis in Canticum canticorum.

Commentarii in omnes Pauli Apostoli Epistolas. Quae omnia ad fidem vetustissimorum exemplarium multis mendis sublatis correcta sunt ... Qui autem horum ...

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Coloniae Agrippinae, 1616

Origenis In Cantica Cantcorum Homiliae Quatuor.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75132)

A

ORIGENIS IN CANTICA CANTI- CORVM HOMILIE QVATVOR.



PITHALAMIVM libellus, id est, nuptiale carmen, in modum mihi videtur dramatis à Salomone scriptus: quem cecinit instar nubentis sponsæ, & erga sponsum suum, qui est sermo Dei, cælesti amore flagrantis. Adamavit enim eum, siue anima, quæ ad imaginem eius facta est, siue ecclesia. Sed & magnificus hic ipse atque perfectus sponsus, quibus verbis vult ad coniunctam sibi animam vel Ecclesiam, hæc ipsa scriptura nos docet. Sodales quoque sponsæ adolescentule, cum ipsa sponsa posita, quæ dixerint, quæque etiam amici ad sodales sponsi, ex eodem nihilominus libro, qui Cantica canticorum intitulatur, cognoscimus. Possibilitas enim data est etiam ipsis amicis sponsi aliqua dicere: ea duntaxat quæ audierant ab ipso sponso, latentes de coniunctione sponsæ. Fit ergo sermo ab ipsa sponsa, non solum ad sponsum, sed etiam ad adolescentulas: & rursum sponsi sermo, non tantummodo ad sponsam, sed etiam ad amicos dirigitur sponsi. Et hoc est, quod supra diximus, carmen nuptiale in modum dramatis esse conscriptum. Drama enim dicitur multarum personarum cantilena, vt in scenis agi fabula solet, vbi diuersæ personæ introducuntur, & aliis accendentibus, aliis etiam discedentibus, à diuersis, & ad diuersos, textus narrationis expletur. Quæ singula suo ordine scriptura hæc continet: totumque corpus eius, mysticis formatur eloquiis. Sed primò scire nos oportet, quoniam sicut puerilis ætas non mouetur ad amorem possibilium: ita nec ad capiendum quidem verba hæc, paruuli & infantilis interioris hominis ætas admittitur: illorum scilicet, qui lacte in Christo aluntur, non cibo forti: & qui nunc primum rationabile & sine dolo lac concupiscunt. In verbis enim Cantici canticorum ille cibus est, de quo dicit Apostolus: *Perfectiorum autem est solidus cibus*. Et tales requirit auditores, qui pro possibilitate fumendi, exercitatos habeant sensus ad discretionem boni & mali. Et quidem paruuli quos diximus, si veniant ad hæc loca, potest fieri, vt nihil quidem ex hac scriptura proficiant: nec tamen valde lædantur, vel ipsa quæ scripta sunt, legentes: vel quæ ad explanationem eorum dicenda sunt, recensentes. Si verò aliquis accesserit, qui secundum carnem tantummodo vir est: huic tali non parum ex hac scriptura discriminis periculi que nascetur. Audire enim purè, & castis auribus amoris nomina nesciens, ab interiori homine ad exterioriorem & carnalem virum, omnem deflectat auditum, & à spiritu conuertetur ad carnem: nutritique in semetipso concupiscentias carnales, & occasione diuinæ scripturæ commoueri & incitari videbitur ad libidinem carnis. Ob hoc ergo moneo, & consilium do, omni qui nondum carnis & sanguinis molestiis caret, neque ab affectu naturæ materialis abscedit, vt à lectione libelli huius, eorumque quæ in eo dicentur, penitus temperet.

B
1. Cor. 9. a
Hebr. 5. d
1. Petr. 2. a
Hebr. 5. d

Aiunt enim obseruari etiam apud Hebræos, quod nisi quis ad ætatem perfectam, maturamque peruenerit, libellum hunc ne quidem in manibus tenere permittatur. Sed & illud ab eis accepimus custodiri. Quandoquidem moris est apud eos: omnes scripturas à doctores & à sapientibus tradi pueris: simul & eas quas *de reprobis* appellant: ad vltimum quatuor ista referuari, id est, principium Genesis, in quo mundi mundi creatura describitur: & Ezechielis Prophetæ principia, in quibus de Cherubim refertur: & finem, in quo templi ædificatio continetur: & hunc Cantici canticorum librum. Igitur necessarium mihi videtur, antequam ad ea quæ in hoc libello scripta sunt discutienda veniamus, de amore prius ipso, qui est scripturæ huius causa præcipua, pauca disserere: & post hæc de ordine librorum Salomonis, in quibus hic liber tertio loco positus videtur. Tum etiam de attributione libelli ipsius: cur canticum canticorum super-scriptus sit, atque etiam quomodo dramatis in modum, &

tanquam fabula, quæ in scenis personarum immutatione agi solet, videatur esse compositus. Apud Græcos quidem plurimi eruditorum virorum violentes inuestigare veritatis indaginem, de amoris natura, multa ac diuersa etiam dialogorum stylo scripta protulerunt: conantes ostendere non aliud esse amoris vim, nisi quæ animam de terris ad fastigia cæli celsa perducatur: nec ad summam posse beatitudinem perueniri, nisi amoris desiderio prouocante. Sed & quæstiones de hoc quasi in conatiis propositæ referuntur: inter eos puto, inter quos, non ciborum, sed verborum conuiuium gerebatur. Alii verò etiam artes quasdam, quibus amor hic in anima gigni vel augeti posse videatur, conscriptas reliquerunt. Sed has artes, carnales homines, ad vitiosa desideria, & culpabilis amoris ministeria traxerunt. Non ergo mitum sit, si & apud nos, vbi quantum plures simplices, tantò plures & imperitiores videntur, difficilem diximus & periculo proximam de amoris natura disputationem: cum apud Græcos, qui eruditi & sapientes videntur, fuerint tamen aliqui, qui de his non ita acceperint, vt scriptum est: sed occasione eorum, quæ de amore dicta sunt, in lapsus carnis & in impudicitia præcipitia corruerunt: siue ex his quæ scripta erant, vt supra memorauimus, admonitiones quasdam & incitamenta sumentes: siue in continentia suæ velamen, scriptis veterum præferentes. Ne ergo & nos tale aliquid incurramus, ea quæ à veteribus benè & spiritaliter scripta sunt, vitiosè & carnaliter aduertentes, tam corporis quam animæ nostræ palmas pretendamus ad Deum: vt *Dominus, qui dedit verbum euangelizantibus virtute multa*, donet & nobis in virtute sua verbum, quo possimus ex his, quæ scripta sunt, intellectum sanum, & ad ædificationem pudicitia aptum, vel nomini ipsi vel naturæ amoris ostendere. In principio verborum Moysei, vbi de mundi conditione conscribitur, duos inuenimus homines creatos referri: Primum ad imaginem & similitudinem Dei factum: Secundum è limo terræ factum. Hoc Paulus Apostolus benè sciens, & ad liquidum in his eruditus, in suis literis apertius & euidenter binos esse, & per singulos quosque homines scriptis. Sic enim dixit: *Nam si is, qui foris est homo noster, corrumpitur: sed ille, qui intus est, renouatur de die in diem*. Et iterum: *Condelector enim legi Dei secundam interioriorem hominem: & his similia quanta conscribit: Vnde puto neminem iam debere dubitare, quòd Moyse de duorum hominum factura vel figmento scripserit in principio Genesis: cum videat Paulum, qui melius vti que quam nos intelligebat ea, quæ à Moyse scripta sunt, duos homines esse per singulos quosque dicentem: quorum vnum, id est, interioriorem, renouari per singulos dies memorat. Alium verò, id est, exterioriorem, in quibusdam sanctis, & talibus qualis erat Paulus, corrumpi perhibet & infirmari.*

Quòd si alicui videbitur de hoc adhuc aliquid dubitandum, in locis propriis melius explanabitur. Nunc autem propter quid memoriam fecerimus interioris & exterioris hominis, prosequamur.

Ostendere enim ex his volumus, quòd in scripturis diuinis per Homonymas, id est, per similes appellationes, imò per eadem vocabula, & exterioris hominis membra, & illius interioris hominis partes affectusque nominantur: eaque non solum vocabulis, sed & rebus ipsis sibi inuicem comparantur. Verbi gratia: Veratur aliquis esse puer secundum interioriorem hominem, quem possibile est crescere, & ad ætatem iuuenis adduci: atque inde succedentibus incrementis, peruenire ad virum perfectum, & effici patrem. His autem nominibus vti voluimus, vt consona diuinæ scripturæ, illi scilicet, quæ ab Ioanne scripta est, vocabula poneremus. Ait enim ille: *Scripti vobis pueri: quoniam cognouistis patrem. Scripti vobis patres: quoniam cognouistis eum, qui ab initio est. Scripti vobis iuuenes, quoniam fortes estis, & per verbum Dei quod manet in cælo, vicistis malignum*. Euidens vti que est, nec ab vilo arbitror omnino dubitari, quòd pueros hic Ioannes vel adolescentes vel iuuenes, vel etiam patres, secundum animæ, non secundum corporis appellet ætatè. Sed & Paulus dicit in quodam loco:

Psal. 67. e

Gen. 1. c
9. a

D

2. Cor. 4. d

Rom. 7. d

1. Reg. 7. e
Ezod. 7. d
Deut.1. Ioan. 2. b
Ibidem.

loco:

loco: Non potui vobis loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus: tanquam paruulus in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. In Christo autem paruulus, proculdubio secundum animam, non secundum carnem nominatur aetate. Denique idem Paulus etiam in alio loco ait: *Cum essem paruulus, loquebar sicut paruulus: sicut paruulus sapiebam, sicut paruulus cogitabam. Cum autem factus sum vir, desinxi que erant paruuli.* Et iterum alibi dicit: *Donec occurramus omnem in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.* Scit enim occurrentes esse omnes, qui credunt, in virum perfectum & in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Igitur sicut haec quae memorauimus aetatum nomina, eisdem vocabulis, & exteriori homini ascribuntur & interiori: ita inuenies etiam membrorum nomina corporaliu transferri ad animae membra: seu potius efficitur haec anima, a se etusque dicendi sunt. Dicitur ergo in Ecclesiaste: *Sapientis oculi in capite eius.* Item in Euangelio: *Qui habet aures audiendi audiat.* In Prophetis quoque; sermo Domini, qui factus est in manu Prophetae Hieremiae, siue alterius cuiuslibet. Simile est etiam illud, quod ait ille: *Pes autem tuus non offendit.* Et iterum: *Mei autem paulo minus moti sunt pedes.* Evidenter quoque & venter animam designatur, vbi dicitur: *Domine, a timore tuo in utero concepimus.* Nam inde quis dubitet, cum dicitur: *Sepulcrum patens est guttur eorum?* Et iterum: *Pracipita Domine, & diuide linguas eorum.* Sed & id quod scriptum est: *Dentes peccatorum contriuisi.* Et iterum: *Contere brachium peccatoris, & maligni.* Et quid opus est me de his plura colligere, cum abundantissimis testimoniis scripturae diuinae repleta sint. Ex quibus euidenter ostenditur, membrorum haec nomina, nequaquam corpori visibili aptari posse, sed ad inuisibiles animae partem, virtutesque; debere reuocari: quoniam & vocabula quidem habent familia. Apertè autem & sine vlla ambiguitate, non exterioris, sed interioris hominis significantias gerunt. Est ergo materialis huius hominis, qui & exterior appellatur, cibus potusque naturae suae cognatus, corporeus iste scilicet & terrenus. Similiter autem & spiritualis hominis ipsius, qui & interior dicitur, est proprius cibus, ut panis ille viuus, qui de caelo descendit. Sed & potus ille est, ex illa quam promittit Iesus, dicens: *Qui cumq; biberit ex hac aqua, quam ego do ei, non sitiet in aeternu.* Sic ergo per omnia similitudo quidem vocabulorum secundum vtrumque; hominem ponitur: rerum verò proprietates vnicuique; discreta seruat, & corruptibili corruptibilia praebentur: in corruptibili verò, incorruptibilia proponuntur. Vnde accidit, ut simpliciores quidam nescientes distinguere ac fecerere, quae sint, quae in scripturis diuinis interiori homini, quae verò exteriori deputanda sint, vocabulorum similitudinibus falsi, ad ineptas quaedam fabulas & signenta inania se contulerint: ut etiam post resurrectionem cibus corporalibus vtendum crederent, potumque; sumendum, non solum ex illa vite vera & viuente in secula, verum & ex his vitibus ligni: sed de his aliis videbimus. Nunc ergo ut praecedenti obseruatione distinximus. Est quidem secundum interiorè hominem alius sine filiis & sterilibus: alius verò abundans in filiis, secundum quod & illud aduertimus dictum: *Sterilis peperit septem, & secunda in filiis infirmata est.* Et ut in benedictionibus dicitur: *Non erit in vobis sine filiis & sterilibus.* Igitur si haec ita se habent, sicut dicitur aliquis carnalis amor, quem & Cupidinem appellauerunt Poetae: secundum quem, qui amat, in carne seminat: ita est & quidam spiritualis amor, secundum quem ille interior homo amans in spiritu seminat. Et ut euidentius dicam: Si quis est, qui portat adhuc imaginem terreni, secundum exteriorem hominem, agitur cupidine & amore caelesti. Amore autem & cupidine caelesti agitur anima, cum perspecta pulchritudine & decore verbi Dei, speciem eius adamauerit, & ex ipso reum quoddam, & vulnus amoris acceperit. Est enim verbum hoc *imago & splendor Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturae*: in quo creata sunt omnia, quae in caelis sunt, & quae in terris, siue visibilia, siue inuisibilia. Igitur si quis potuerit capaci mente coniungere, & considerare horum omnium, quae in ipso creata sunt, decus & speciem: ipsa rerum venustate percussus, & splendoris magnificentia ceu iaculo, ut ait Propheta, electo terebratus: salutare ab ipso vulnus accipiet, & beato igne amoris eius ardebit. Oportet etiam nos illud scire quòd illicitus amor & contra legem, sicut accidere potest homini exteriori: verbi gratia, ut non sponfam vel coniugem amet, sed aut meretricem aut adulteram: ita & interiori ho-

mini, hoc est, animae accidere potest amor non in legitimum sponsum, quem diximus esse verbum Dei, sed in adulterum aliquem & corruptorem. Quod sub hac eadem figura euidenter declarat Ezechiel Propheta, vbi Oollam & Oolibam introduxit sub specie Samaritae & Hierusalem, adulterino amore corruptas: sicut locus ipse scripturae Propheticæ ostendit volentibus plenius scire. Exardescit autem etiam hic spiritualis amor animae aliquando quidem, ut edocuimus, erga aliquos spiritus nequitiae: aliquando erga spiritum sanctum & verbum Dei, qui est sponsus fidelis, & eruditae animae vir dicitur: & cuius ipsa sponfa in hac praecipue scriptura, quae habetur in manibus, nominatur, sicut praestante Domino plenius ostendemus, cum verba ipsius libelli explanare coeperimus. Videtur autem mihi, quòd diuina scriptura volens cauere, ne lapsis aliquis legentibus sub amoris nomine nasceretur, pro infirmioribus quibusque eum qui apud sapientes seculi Cupido, seu amor dicitur, honestiori vocabulo charitatem vel dilectionem nominasse. Verbi gratia, ut cum dixit de Isaac: *Et accepit Rebeccam, & facta est ei vxor, & dilexit eam.* Et iterum de Iacob & Rachel similiter dicit scriptura: *Rachel autem erat decora oculis, & pulchra facie: & dilexit Iacob Rachel, & dixit: seruam tibi septem annis pro Rachel filia tua iunire.* Evidentius autem immutatus vsus vocabuli huius apparet in Ammon, qui adamauit sororem suam Thamar. Scriptum est enim: *Et factum est post haec, & erat Absalon filio David soror, decora facie valde, & nomen ei Thamar, & dilexit eam Ammon filius David.* Dilexit, posuit pro adamauit. *Et tribulabatur, inquit, Ammon, ita ut infirmaretur propter Thamar sororem suam: quoniam virgo erat, & grate videbatur in oculis Ammon facere ei aliquid.* Et post pauca de violentia, quam intulit Ammon Thamar forori suae, ita dicit scriptura: *Et noluit Ammon audire vocem eius, sed inualuit super eam, & humiliavit eam, & dormiuit cum ea, & odit eam odio Amnon magno valde: quoniam manus erat odium, quo oderrat eam, quam dilexit, quia dilexerat eam.* Et in his ergo & in pluribus aliis locis, inuenies scripturam diuinam refugisse amoris vocabulum, & charitatis dilectionisque posuisse. Interdum (licet raro) proprio tamen vocabulo amorem nominat, & inuitat ad eum atque incitat animas, ut cum dicit in Proverbiis de sapientia: *Adama eam, & seruabit te: circunda eam, & exaltabit te: honora eam, & complectetur te.* Sed & in eo libello, qui dicitur sapientia Salomonis, ita scriptum est de ipsa sapientia: *Amator factus sum decoris eius.* Arbitror autem, quòd vbi nulla lapsus videbatur occasio, ibi tantum nomen amoris inseruit. Quid enim passibile, aut quid indecorum possit aliquis aduertere in amore sapientiae: vel in eo qui se amatorem profiteatur esse sapientiae? Nam si dixisset, quia adamauit vel Isaac Rebeccam, vel Iacob Rachel, passio vtique aliqua indecora per haec verba erga sanctos Dei homines potuisset intelligi: apud eos praecipue, qui nesciunt à litera descendere ad spiritum. Apertissime autem in hoc ipso libello, qui habetur in manibus, amoris nomen, charitatis vocabulo permutatum est, in eo vbi dicit: *Aduraui vos filia Hierusalem, si inueneritis fratruum meum, ut annuncietis ei, quia vulnerata charitatis ego sum, pro eo utique; vt diceret: Amoris eius telo percussa sum.* Nihil ergo interest in scripturis diuinis, vtrum charitas dicatur, an amor vel dilectio: nisi quòd in tantu nomen charitatis extollitur, ut etiam ipse Deus charitas appelletur, sicut Ioannes dixit: *Charissimi, diligamus inuicem, quia charitas ex Deo est: & omnis, qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum, qui autem non diligit, non cognoscit Deum: quia Deus charitas est.* Et quantum alterius temporis sit dicere aliquid de his, quae exempli causa ex Ioannis Epistola protulimus: tamen breuiter etiam aliqua perstringere, non est visum absurdum. *Diligamus, inquit, inuicem quia charitas ex Deo est.* Et post pauca: *Deus charitas est: in quo ostendit, & ipsum Deum charitatem esse, & iterum eum, qui ex Deo est, charitatem esse.* Quis autem ex Deo est, nisi ille qui dicit: *Ego ex Deo exiui, & veni in hunc mundum?* Quòd si Deus pater charitas est, & filius charitas est: charitas autem & charitas vnum est, & nullo differt: consequenter ergo pater & filius vnum bene dicuntur: & ideo conuenienter Christus, sicut sapientia, & virtus, & iustitia, & verbum, & veritas: ita & charitas dicitur. Et ideo dicit scriptura: *Quia si charitas manet in vobis, Deus in vobis manet.* Deus autem, id est, pater & filius, qui & veniunt ad eum, qui perfectus in charitate est, secundum verbum Domini & Saluatoris dicentis: *Ego & pater ve-*

G
Ezech. 33. a
Gen. 24.
Gen. 29.
2. Reg. 13.
Ibidem.
Prouer. 9.
H
Sap. 8. a
Cant. 3. b
1. Ioan. 4. b
Ibidem.
Ioan. 16. d
1. Ioan. 4. d
Ioan. 14. c
ter ve-

Handwritten marginal notes in large letters, possibly 'CO' and '8'.

A ter veniemus ad eum, & mansionem faciemus apud eum. Sciendum ergo est, quod hæc charitas, quæ Deus est, cum in aliquo fuerit, nihil terrenum, nihil materiale, nihil corruptibile diligit. Contra naturam namque est ei corruptibile aliquid diligere, cum ipsa sit incorruptionis fons. Ipsa est enim sola, quæ habet immortalitatem. Siquidem *Deus charitas est*, qui solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccesibilem. Quid autem aliud immortalitas, nisi vita æterna est, quam daturum se promittit Deus credentibus in ipsum, solum verum Deum, & quem misit Iesum Christum filium eius: Propterea ergo in primis & ante omnia hoc amabile & placidum dicitur esse **DEO**: vt quis diligit Dominum **DEVM** suum, *ex toto corde suo, & ex tota anima sua, & ex totis viribus suis*. Et quia *Deus charitas est*, & filius, qui ex Deo est, charitas est: sui simile aliquid requirit in nobis, vt per hanc charitatem, quæ est in Christo Iesu, qui est charitas, velut cognata quadam per charitatis nomen affinitate sociemur, sicut & ille qui iam coniunctus ei dicebat: *Quis nos separabit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro*? Hæc autem charitas, omnem hominem proximum diligit. Ob hoc enim arguit Saluator quendam, qui opinabatur, quod iusta anima erga eam, quæ iniquitatis inuoluta est, propinquitatis iura non seruet: & ista de causa texuit istam parabolam, quæ dicit, quod in latrones incidit quidam, dum descendit ab Hierusalem in Hiericho, & culpatur quidem sacerdotem ac Leuitam, qui videntes semineces præterierunt: amplectitur autem Samaritanum, qui misericordiam fecerit, & hunc fuit ei proximum, ipsius qui proposuerat responsione firmavit, & ait ei: Vade, & tu fac similiter. Etenim natura omnes nobis inuicem proximi sumus. Operibus verò charitatis fit proximus ille, qui potest benefacere ei, qui non potest. Vnde & Saluator noster factus est proximus nobis, nec pertransiuit nos, cum femineces ex latronum vulneribus iaceremus. Igitur sciendum est Dei charitatem semper ad eum tendere, à quo & originem duxit: & ad proximum respicere, cum quo participium gerit, vt pote similiter creatum in corruptione. Sic ergo quæcunq; de charitate scripta sunt, quasi de amore dicta suscipe, nihil de nominibus curans: eadem namque in vtroque virtus ostenditur. Quod si quis dicat: quia & pecuniam & meretricem & alia similiter mala eodem vocabulo, quod à charitate duci videtur, diligere appellamur: sciendum est in his non proprie, sed abusiue charitatem nominari. Sicut verbi gratia, & Deus, nomen principaliter in eo est, ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia: quod vtiq; aperte, virtutem & naturam trina singularitatis denunciat. Secundo verò in loco, & (vt ita dixerim abusiue) Deos dicit scriptura etiam illos, ad quos sermo Dei fit, sicut confirmat Saluator in Euangelis. Sed & cælestes virtutes sub hoc nomine appellari videntur, dum dicitur: *Deus stetit in synagoga Deorum: in medio autem Deus dydicat*. Tertio verò in loco, iam non abusiue, sed falso Dii gentium demones appellantur, cum dicit scriptura: *Omnes Dii gentium demonia*. Itaque & primum charitatis nomen in Deo est: propter quod iubemur diligere Deum *ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, & ex totis viribus nostris*: vt pote eum à quo habemus hoc ipsum, vt diligere possimus. In ipso iam sine dubio continetur, vt & sapientiam, & iustitiam, & pietatem, & veritatem, omnesque virtutes pariter diligamus. Vnum enim, atq; idem est diligere Deum, & diligere bona. Secundo in loco quasi abusiue & inde deriuato nomine, etiam proximum diligere iubemur, tanquam nos ipsos. Tertium verò est, quod falso sub charitatis titulo nominatur, diligere vel pecuniam, vel voluptates, vel omne quidquid ad corruptelam peertinet & errorem. Non ergo interest: vtrum amari dicatur Deus, an diligi. Nec puto, quod culpari possit, si quis Deum, sicut Ioannes charitatem, ita ipse amorem nominet. Deniq; memineraliquè sanctorum dixisse, Ignatium nomine, de Christo: *Mens autè amor crucifixus est*: nec reprehendi eum pro hoc dignū iudico. Sciendum autem quod omnis qui vel pecuniam diligit, vel ea quæ in mundo sunt materia corruptibilis, virtutè charitatis, quæ ex Deo est, ad terrena & ad caduca deducit: & rebus Dei abutitur ad ea, quæ non vult Deus. Non enim Deus dilectionem horum, sed vsum hominib; dedit. Hæc autem paulò latius discussimus, volentes de natura charitatis & amoris apertius attentiusq; distinguere: ne forte, quoniã scriptura dicit: Quia

Deus charitas est: omne quod diligitur, etiam si corruptibile sit, ex Deo esse, & hoc charitas & dilectio putaretur: Sed ostenditur, res quidè Dei & munus eius esse charitas: non tamen semper ab hominibus ad ea quæ Dei sunt, & quæ Deus vult, opus eius assumi. Sed & hoc scire oportet, q̄ impossibile est, vt nō semper humana natura aliquid amet. Omnis namque qui ad id ætatis venerit, quam pubertatem vocant, amat aliquid, seu minus rectè, cum amat, quæ non oportet: seu rectè & vtiliter, cum amat, quæ oportet. Verum nonnulli hunc amoris affectum, qui animæ rationabili in fitus est, beneficio conditoris, aut ad amorè pecuniæ trahunt & auaritiæ studiū: aut erga gloriam captandā, & sunt inanis gloriæ cupidi: aut erga scorta sectanda, & inueniuntur impuditiæ libidinisq; captiui: aut ad alia his similia, virtutè tanti boni huius effundunt. Sed & cum erga diuersas artes amor iste ducitur, quæ manu ministrantur, aut per studia presentis vitæ non solum necessaria, vt verbi gratia ceteri, erga artem phalestricam, vel cursus exercitia: aut dicit etiam erga Geometricam vel Musicam vel Arithmeticam confertur, atq; ad alias vel huiusmodi disciplinas: nec sic quidem mihi videtur vñs eius probabiliter sumi. Si enim quod bonū est, hoc & probabile est: bonum autè propriè non erga vñs corporeos, sed in Deo primum & animi virtutibus intelligitur: consequenter ille amor probabilis est, qui Deo & animæ virtutib; coaptatur. Et hoc ita se habere, definitione ipsius Saluatoris ostenditur: vbi interrogatus à quodam, quod esset mandatum omnium maius & primum in lege, respondit: *Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis*. Secundum verò simile est illi: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Et adiecit: *In his duobus mandatis omnis lex pendet & Propheta*, ostendens per hæc duo iustum amorem legitimumque constare: atq; in his vniuersam legem Prophetasq; pendere. Sed & quod ait: *Non adulterabis: non occides: non furum facies: non falsum testimonium dices, & si quod aliud mandatum, in hoc verbo instauratur*, in quo ait: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*: quod hoc modo facilius explanabitur. Ponamus, verbi gratia, mulierem amore alciuius viri ardentè, cupientemq; in consortium eius ascisci: nonne omnia ita ager, & omnes motus suos ita temperabit, vt sciat illi placere quem diligit: ne forte si in aliquo contra voluntatem illius egerit, consortia eius virille optimus refutet atque spernet? Poteritne hæc mulier, quæ erga amorem viri illius toto corde, tota anima, totisq; virib; seruet, aut adulterium committere, quæ eū nouerit amare pudicitiam: aut homicidium, quæ eum nouerit miteri: aut furtum, quæ ei sciat liberalitatem placere: aut concupiscet aliena, quæ omnes suas concupiscentias erga amorem viri illius habeat occupatas? Sic ergo in charitatis perfectione, & omne mandatum instaurari dicitur, & legis virtus Prophetarumq; p̄dere. Propter istud charitatis vel amoris bonum, sancti nec in tribulatione angustiantur, nec aperiati exporiantur, nec deiecti pereunt: sed quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis eorum, supra modum æternum gloriæ pondus operatur illis. Non enim omnibus, sed Paulo & his qui ei similes sunt, præsens hæc & momentanea ac leuis dicitur tribulatio: quia perfectam charitatem Dei in Christo Iesu per spiritum sanctum habent in corde suo diffusam. Sic deniq; & Iacob Patriarcha amor Rachel per septem annos continuos in laborib; positum, diurni æstus, & nocturni frigoris vñsionè sentire non fuit. Sic ipsum Paulum vi amore huius incensum, audito dicentem: *Charitas omnia patitur, omnia credit, omnia sperat, omnia tolerat: charitas nunquam cadit*. Nihil ergo est, quod non toleret, qui perfectè diligit. Plura autem quando non toleramus, certum quod ob hoc, quia charitatem, quæ omnia tolerat, non habemus. Et si non ferimus aliqua patienter, idcirco est: quia charitas nobis deest, quæ omnia patitur. In luctamine quoq; eo, q̄ est nobis aduersus diabolū, q̄ frequenter cadimus, non dubium est, quin ob hoc fiat, quod nō est in nobis charitas illa, quæ nunquam cadit. Hunc ergo amorem loquitur præsens scriptura, quo erga verbum Dei, anima beata vtitur & inflammatur: & istud epithalamii carmen per spiritū canit, quo ecclesia sponso cælesti Christo coniungitur ac sociatur, desiderans misceri ei per verbum: vt concipiat ex eo, & saluare possit per hanc castam filiorum generationem, cum permanferint in fide & sanctitate cum sobrietate, vt pote concepti ex semine quidem verbi **DEI**, editi verò genitricique vel ab immaculata Ecclesia,

C
 Matth. 22.
 Marc. 12.
 Luc. 10. 6
 Matth. 19.
 2. Cor. 4.
 Gen. 29. 6
 1. Cor. 13. 8
 1. Tim. 2. 4

1. Tim. 6. e

Deut. 6. a
Matth. 22.

Rom. 8. g

Luc. 10. c

B

Psal. 81. b

Psal. 95. b
Deut. 6. a

1. Ioan. 4. c

D. HIER
Tom. VI. 7

clefia, vel ab anima, nihil corporeum, nihil materiale requirere: sed solo verbi Dei amore flagrante. Hæc interim nobis ad præfens de amore vel charitate, quæ in Epithalamio hoc Cantici canticorum refertur, occurrere potuerunt. Sed sciendum est, tam multa esse, quæ dici debeant de charitate hæc, quanta & de Deo: siquidem ipse est charitas: *Scit enim nemo patrem, nisi filius, & cui voluerit filius revelare.* Similiter autem etiam ipsum filium, quoniam & ipse charitas est: nemo scit, nisi pater, & secundum hoc quod charitas dicitur. Solus autem spiritus sanctus est, qui ex patre procedit, & idem scit, quæ in Deo sunt: sicut spiritus hominis scit, quæ in homine sunt. Hic ergo paracletus spiritus veritatis, qui de patre procedit, circuit quærens, si quas inueniat dignas & capaces animas, quibus reuelet magnitudinem charitatis huius, quæ ex Deo est.

¶ Nunc ergo iam ipsum Deum patrem, qui charitas est, inuocantes, per eam quæ ex ipso est charitatem, etiam ad reliqua discutienda veniamus: & tentemus primum de eo requirere, quid illud sit, quod cum tria volumina Ecclesia Dei à Salomone scripta susceperit: Primus ex ipsis Proverbiorum liber positus sit: Secundus is qui Ecclesiastes appellatur: Tertio verò in loco Cantici canticorum volumen habeatur. Quæ ergo nobis occurrere possunt in hoc loco, ista sunt. Generales disciplinae, quibus ad rerum scientiam peruenitur, tres sunt: quas Græci Ethicam, Physicam, & Theoricam appellauerunt: nos hæc dicere possumus moralem, naturalem, & inspectiuam. Nonnulli sanè apud Græcos, etiam Logicam, quam nos rationalem possumus dicere, quarto in numero posuere. Alii non extrinsecus eam: sed per has tres, quas supra memorauius disciplinas, in hexam conferant: quæ per omne corpus, esse dixerunt. Est enim logicæ, & velut nos dicimus rationalis, quæ verborum dictorumque videtur continere rationes, proprietatesque & improprietates, generaque & species, & figuras singulorum quoque, edocere dictorum: quam vtique disciplinam non tam separari, quam inferi cæteris conuenit & intexi. Moralis autem dicitur, per quam mos viuendi honestus aptatur, & instituta ad virtutem tendentia præparantur. Naturalis dicitur, ubi vniuersiufque rei natura discutitur: quo nihil contra naturam generatur in vita, sed vnum quodque his visibus deputetur, in quos à creatore productum est. Inspectiua dicitur, qua supergressi visibilia, de diuinis aliquid & cælestibus contemplamur, eaque sola mente intuemur: quoniam corporeum supergrediuntur aspectum. Hæc ergo vt mihi videtur, sapientes quique Græcorum sumpta à Salomone, vt pote qui ætate & tempore longè ante ipsos prior, ea per Dei spiritum didicisset, tanquam propria inuenta protulerunt: & institutionum suarum voluminibus comprehensa, posteris tradenda reliquerunt. Sed hæc, vt diximus, Salomon ante omnes inuenit & docuit per sapientiam, quam accepit à Deo, sicut scriptum est: *Et dedit Deus prudentiam Salomoni, & sapientiam multam valde, & latitudinem cordis, sicut arenam, quæ est ad oram maris, & multiplicata est in eo sapientia super omnes antiquos filios hominum, & super omnes sapientes Aegypti.* Salomon ergo tres istas, quas supra diximus, generales esse disciplinas, id est, moralem, naturalem & inspectiuam, distinguere ab inuicem ac fecernere volens, tribus eas libellis edidit: suo quoque ordine singulis consequenter aptatis. Primum ergo in Proverbii moralem docuit locum, succinctis vt de cuit, breuibuscque sententiis vitæ instituta componens. Secundam verò, quæ naturalis appellatur, comprehendit in Ecclesiaste: in quo multa de rebus naturalibus disserens, & inania ac vana ab vtilibus necessariisque, fecernens, relinquendam vanitatem monet, & vtilia rectaque, sectanda. Inspectiuam quoque locum in hoc libello tradidit, qui habetur in manibus, id est, in Cantico canticorum, in quo amorem cælestium diuinorumque, desiderium incurrit animæ, sub specie sponsæ ac sponsi, charitatis & amoris viis perueniendum docens ad consortium Dei. Hoc verò eum veræ Philosophiæ fundamentum ponentem, & ordinem disciplinarum institutionumque, condentem, quod non latuerit, neque ab eo abiectus sit, etiam rationalis locus euidenter ostendit in principio statim Proverbiorum suorum. Primum omnium per hoc ipsum, quod Proverbia attulauit libellum suum: quod vtique nomen significat aliud quidem palam dici, aliud verò intrinsecus indicari. Hoc enim & communis vsus Prover-

biorum docet, & Ioan. in Euangelio Saluatorem ita scribit dicentem: *Hæc in proverbii locutus sum vobis: veniet hora, cum iam non in proverbii loquar vobis: sed manifeste de patre annunciem vobis.* Hæc interim in ipsa tituli inscriptione. In sequenti verò statim subiungit discretionem sermonis, & distinguit scientiam à sapientia, & à sapientia disciplinam: & intellectum verborum aliud ponit, & prudentiam dicit in eo esse vt excipere quis possit verborum versutiam. Distinguit etiam iustitiam veram à directione iudicii: sed & astutiam nominat quandam his, quos imbut necessarium: illam credo, per quam sophismatum intelligi ac declinari possit argutia. Et ideo dicit innocentibus per sapientiam dare astutiam, sine dubio, ne in verbo Dei decipiantur fraude sophistica. Sed in hoc mihi videtur rationalis disciplinæ meminisse, per quam doctrina verborum dictorumque significantiæ discernuntur, & vniuersiufque sermonis proprietates, certa cum ratione distinguitur, in qua præcipue eruditi conuenit pueros: hoc enim hortatur, cum dicit: *Vt det puero iuniori sensum, & cogitationem.* Et quia, qui in his eruditur, necessarium rationabiliter per ea, quæ didicit, semetipsum gubernat, & vitam suam moderatus librat, propterea dicit: *Intelligens autem gubernacula acquirat.* Post hæc verò cognoscens in verbis diuinis quibus per Prophetas humano generi traditus est ordo viuendi, diuersos esse eloqui tropos, & varias dicendi species: ac sciens haberi in eis aliquam figuram, quæ parabola appelletur, & aliam quæ obscura dictio vocetur: aliasque quæ ænigmata nomenentur, & alias quæ dicta sapientum dicantur, scribit: *Intelliges quoque parabolam & obscurum sermonem, disticta, sapientum & ænigmata.* Per hæc ergo singula, rationalem locum manifeste & euidenter exponit, ac more veterum succinctis breuibuscque sententiis, ingentes & perfectos explicat sensus. Quæ si quis est, qui in lege Domini meditatur die ac nocte, & si quis est sicut iusti os, quod meditatur Domini sapientiam, inuestigare diligentius poterit & intueri: si tamen recte quis ierit, & quærens pullauerit ostium sapientiæ, petens à Deo, vt aperiat sibi, & mereatur accipere per spiritum sanctum verbum sapientiæ, verbum scientiæ, ferique particeps illius sapientiæ, quæ dicebat: *Extendebam enim verba mea, & non audiebatis.* Et merito extendere se dixit verba in eius corde: cui dederit Deus, sicut supra diximus, latitudinem cordis. Dilatatur namque illius cor, qui potest ea, quæ breuiter in mysteriis dicta sunt, latiore doctrina, sumptis ex voluminibus diuinis assertionibus, explanare. Oportet igitur secundum hanc eandem sapientissimi Salomonis doctrinam, eum qui sapientiam scire desiderat, incipere ab eruditione morali, & intelligere illud quod scriptum est: *Concupisti sapientiam: serua mandata, & Dominus dabit eam tibi.* Ob hoc magister hic, qui primos homines diuinam Philosophiam docet, operis sui exordium Proverbiorum posuit libellum: in quo, vt diximus, moralis traditur locus, vt cum intellectu moribusque quis profecerit, veniat etiam ad naturalis intelligentiæ disciplinam: atque ibi rerum causas naturasque distinguens, agnoscat vanitatem vanitatum relinquendam, ad æterna autem & perpetua properandum: & ideo post Proverbia ad Ecclesiasten venit: qui docet, vt diximus, visibilia omnia & corporea, caduca esse & fragilia. Quæ vtique, cum ita esse deprehenderit, qui sapientiæ studet, sine dubio contemnet ea, ac despiciet: & vniuerso, vt ita dicam, seculo renuncians, tendet ad invisibilia & æterna, quæ spiritualibus quidem sensibus, sed ad opertis amorum quibusdam figuris docentur in Cantici canticorum. Ideo enim nouissimum locum tener hic liber: vt tunc ad eum veniat, cum & moribus quis fuerit defecatis, & rerum corruptibilem atque incorruptibilem scientiam distinctionemque didicerit: per quæ in nullo possit ex his figuris, quibus sponsæ ad sponsum cælestis, id est, animæ perfectæ amor ad verbū Dei describitur ac formatur, offendere. Præmissis namque his, quibus purificatur anima per actus ac mores, & in rerum discretionem naturalium perducitur, competenter ad domesticam venit, & ad mysticam, atque ad diuinitatis contemplationem, sincero & spiritali amore conscenditur. Hanc ergo triplicem Philosophiæ formam, etiam in illis sanctis ac beatis viris arbitror præsignatam, pro quorum sanctissimis institutionibus Deus summus dici voluit, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob. Abraham tanquam moralem

decla-

G

Ioan. 16. f.
Proverb. 1.
Sec. 70.

Ibidem.

Ibidem.

Psalm. 1.
Proverb. 10. d.

H

Eccles. 1. d.

A
 Gen. 12. a
 Gen. 22.
 Gen. 26. d
 & seq.
 Gen. 32. f
 Ibidem a
 & 28. e
 Gen. 22. b
 & 35. b

declarat Philosophiam per obedientiam. Tanta enim eius fuit obedientia & obseruatio mandatorum, vt cum audiret: *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui*, non sit cunctatus: sed statim fecerit, imò & aliquid amplius fecerit. Audiens enim vt immolaret filiū suum: nec inde quidē dubitat, sed obtemperat præcepto, & ad exemplum obedientiæ, quæ est moralis Philosophiæ, posteris dandum, nec filio suo vnico pepercit. Isaac quoq; naturalem Philosophiam tenet, & cum puteos fodit, & rerum profunda rimatur. Sed & Iacob inspectiuum tenet locum, quippe qui & Israel ob diuinorum contemplationem nominatus sit, & qui castra cœli viderit, & domum Dei, atq; angelorum vias, id est, scalas à terris in cœlum porrectas prospexit. Vnde & meritò inuenimus tres istos beatos viros altaria fixisse Deo, hoc est Philosophiæ suæ consecrassè profectus: quò scilicet edocerent, non hæc ad artes humanas, sed ad Dei gratiam referenda. Sed & in tabernaculis degunt, vt per hæc ostendant, neque in terris habendum esse aliquid proprium huic, qui diuinæ Philosophiæ studet: sed semper promouendum, non tam de loco ad locum, quam de scientia inferiorum ad scientiam perfectiorum. Sed & alia multa in scripturis diuinis inuenies, quæ ordinem hunc, quem in libellis Salomonis contineri diximus, secundum hanc eandem formam designant: sed ea nunc nobis profequi aliud in manibus habentibus longum est. Si quis ergo primum locum in emendandis moribus mandatisque seruandis, qui per Proverbia designatur, impleuit: post hæc autem deprehensa vanitate mundi, & rerum caducarum fragilitate perspecta venit in hoc, vt renunciet mundo & omnibus quæ in mundo sunt: consequenter veniet etiam ad contemplanda & desideranda ea, quæ non videntur, & æterna sunt. Ad quæ tamen vt peruenire possimus, indigemus diuina misericordia, si fortè valeamus perspecta pulchritudine verbi **D E I**, salutari in eum amore succendi, vt & ipse dignetur huiusmodi animam diligere, quam desiderium sui habere perpexerit.

B
 Exod. 29. c
 1. Cor. 1. b
 & Col. 1. d
 Gal. 3. e
 Ad cor. 7. g

Post hæc exigit nos consequentia sermonis, dicere etiam de superscriptione ipsa Cantici canticorum. Simile enim est ex hoc illis, quæ in tabernaculo testimonii appellatur sancta sanctorum, & illis quæ in libro Numerorum memorantur, opera operum, quæque apud Paulum dicuntur secula seculorum. Sed quo modo differant à sanctis sancta sanctorum in Exodo: & quo modo differant opera ab operibus operum in Numerorum libro, tractantibus prout potuimus, dictum est à nobis. Sed & de seculo seculorum in locis, quibus occurrit, non omisissum est: & ne eadem repetamus, illa sufficiant. Nunc ergo requiramus primò, quæ sint Cantica, quorum canticorum hoc esse canticum dicitur. Puto ergo, quòd cantica sint illa, quæ dudum per Prophetas vel per angelos canebantur. Lex enim dicitur per angelos ministrata in manu mediatoris. Illa ergo omnia, quæ per illos annunciabantur, cantica erant per amicos sponsi præcedentia. Istud verò vnum canticū est, quod ipsi iam sponso sponsam suam suscepturo, epithalamii specie erat canendum. In quo sponsa non adhuc per amicos sponsi cantari sibi vult: sed ipsius iam sponsi præsentis audire verba desiderat, dicens: *Osculetur me osculo oris sui*: vnde & omnibus canticis meritò præfertur. Videntur enim cætera cantica, quæ lex & Prophetæ cecinerunt, paruulæ adhuc sponsæ, & quæ nondum vestibula maturæ ætatis ingressa sit, decantata. Hoc verò canticum adultæ, & iam valde robustæ, & quæ capax sit iam virilis potentæ, perfecti que mysterii, decantari videtur, secundum quod dicitur de ipsa: quia vna sit perfecta columba, quæ si perfecta, ergo & perfecti viri sponsa, perfectæ suscepit verba doctrinæ. Primum ergo canticum cecinit Deo Moyse & filii Israel, quando viderunt Ægyptios mortuos ad litus maris, quando viderunt manum fortem & brachium excelsum Domini, & crediderunt Deo & famulo eius Moyse. *Tunc cantauerunt dicentes, Cantemus Domino: gloriose enim honorificatus est.* Ego autem arbitror, quòd non possit ad istud perfectum quis & mysticum canticum peruenire, & ad istam perfectionem sponsæ, quæ in hac scriptura continetur, nisi prius ambulet per sicum in medio mari, & fiat ea aqua murus à dextera læuæque: & sic euadat de manibus Ægyptiorum, ita vt videat eos mortuos ad litus maris: atque intuens manum fortem Domini, qua interfecit Ægyptios, credat Do-

Cantic. 6. c
 Exod. 15. a
 Ibid. 14. e
 & seq.

mino & famulo eius Moyse. Moyse autem dico, legi atque Euangelis, omnibusque diuinis scripturis: tunc enim meritò cantabit, & dicit: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est.* Sed istud canticum canet quis, cum primum liberatus fuerit à seruitute Ægyptiorum. Post hæc autem cum transierit per hæc omnia, quæ in Exodo, & quæ in Leuitico scripta sunt, & venerit ad hoc vt in diuinis numeros assumatur: tunc iterum secundum canticum canet, cum exierit de valle Zareth, quod interpretatur aliena descensio, & venerit ad puteum, de quo scriptum est: *Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega populum, & dabo eis aquam de petreo bibere.* Ibi enim cantabit, & dicit: initiate ei puteum: *Foderunt illum principes, exciderunt eum reges gentium in regno suo, cum dominarentur eorum.* Sed de his plenus in Numerorum libro, secundum quod dedit nobis Dominus, dictum est.

C
 Exod. 15. a
 Num. 20. b
 Num. 21. Sec. 70. d

Opportet igitur venire ad puteum, qui à principibus fossus est, & à regibus excusus est. In quo opere primo plebeius operatur: sed omnes principes, omnes reges regales scilicet & principales animæ, quæ altitudinem putei, aquam viam continentis inquirunt. Post illud canticum venit ad Deuteronomium canticum, de quo dicit Dominus: *Et nunc scribite vobis verba cantici huius, & docete illud filios Israel, & inijcite illud in os eorum, vt fiat mihi canticum istud ad testimonium in filiis Israel.* Et vide, quantum & quale sit canticum istud: cui ad audiendum terra non sufficit, sed conuocatur & cœlum. Ait enim: *Attende cœlum, qua loquar, & audiat terra verba ex ore meo.* Vide, quàm magna sint, quàm ingentia quæ dicuntur. Expectetur, ait, sicut pluuia eloquium meum, & descendat sicut ros super gramen, & sicut nix super fenem, quia nomen Domini inuocati, & reliqua. Quartum canticum est in libro Iudicum, de quo scriptum est: *Et cantauit Debbara & Barac filius Abinoem in die illa dicentes, incipiendo: Principales in Israel in proposito populi benedicite Dominum.* Audite reges auribus, percipite satrapæ, & reliqua. Hæc autem, quæ canit, apis esse debet: cuius opus tale est, vt eo reges & mediocres veantur ad sanitatem.

Deut. 31. 6
 Dent. 32. Sec. 70. a
 Iud. 5. Sec. 70. a

Debbara namque apis interpretatur, quæ istud canticum canit: sed & Barac cum ipsa. Interpretatur autem Barac coruscatio. Et canit istud canticum post victoriam: quia nec antè quis potest, quæ perfecta sunt canere, nisi vbi aduersarios vicerit. Sic denique & in ipso canticò dicitur: *Exurge, exurge Debbara, excusata millia populi. Exurge, exurge, cane canticum: exurge Barac.* Verum & de his plenus in illis oratiunculis, quas de libello Iudicum edidimus, diserta reperies. Quintum post hæc canticum est in secundo libro Regnorum, cum locutus est Dauid ad Dominum verba cantici huius, in die qua liberauit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul, & dixit: *Dominus mihi petra, & munus meum: liberator Dominus Deus meus, custos erit mihi.* Si ergo & tu poteris considerare, qui sunt inimici Dauid, quos in primo & secundo Regnorum libro superat & prosternit, & quomodo dignus factus est, vt Domini adiutorium mereretur, & liberaretur ab huiusmodi inimicis: tunc poteris & tu quintum istud canticum canere. Sextum est canticum in primo Paralipomenon libro, vbi constituit Dauid in principio ad laudandum Dominum Asaph & fratres eius, & est initium cantici istius tale: *Laudate Dominum, & confitemini, & inuocate eum in nomine eius, notas facite in populis voluntates eius: canticum, & hymnum dicite: narrate omnes adiuuaciones eius, quas fecit Dominus, &c.*

Deut. 32. Sec. 70. a
 2. Reg. 23. Sec. 70. a
 1. Par. 16. Sec. 70. b

Sciendum tamen est, quòd canticum quidem, quod est in secundo Regnorum libro, valde simile est Psalmo decimo septimo. Quòd autem est in primo libro Paralipomenon, in initis quidem vsque ad eum locum vbi dicit: *Et in Prophetis meis polite malignari: simile est centesimo quarto Psalmo.* Posteriora verò ab hoc loco, similitudinem gerunt primarum partium nonagesimi quinti Psalmi, vbi dicitur: *Cantate Domino omnis terra: vsq; ad eum locum, vbi ait: Quia venit iudicare terram.* Igitur si in his concludendus est numerus Canticorum, septimo in loco ponendus videbitur liber hic Cantici canticorum.

1. Par. 16. Sec. 70. b
 Ps. 20. a
 & 42. b

Si quis verò etiam Esaie canticum cum cæteris numerandum putet, licet non valde conuenire videatur, vt præcessisse putetur Esaie canticum, quod longè posterioribus temporibus Esaia scripserit: tamen si quis putet, quòd propheta dicit non temporibus, sed ratione pensanda sint,

D. HIERONIMUS
 Tom. VI. 7.

...sint, adiunger etiam illud canticum, & dicit hoc quod Salomon cecinit Canticum esse canticorum, non tantum eorum quae prius, sed & eorum quae postmodum canenda videbantur. Si quis verò putet etiam ex libro Psalmorum debere asserui, sicut in eo vel canticum scribitur, vel canticum Psalmi, multitudinem congregabit praecedentium canticorum. Iungit enim caeteris etiam quindecim simul graduum cantica, & requirens singulorum virtutes canticorum, atque ex his proficientis animae gradus colligens, ac spiritualis intelligentiae ordinem iterum consequentiam quae componens: ostendere poterit, quam magnificis gressibus incedens sponsa, per haec omnia perveniat usque ad thalamum sponsi, digrediens in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, in voce exultationis & confessionis sonus epulantis: & perveniens usque ad ipsum, ut diximus, thalamum sponsi: ut audiat & loquatur cuncta haec, quae continentur in Canticum canticorum.

Adhuc autem possumus, & haec inquirere prius quam ad ipsum corpus libelli venimus: cur Salomon, qui videtur obtemperare in his tribus libellis voluntati spiritus sancti, in prouerbis quidem dicitur Salomon filius David, qui regnavit in Israel: in secundo verò libello non Salomon scribitur: sed verba, inquit, Ecclesiastes filii David regis Israel in Hierusalem, & filium quidem se esse David, similiter ut in primo, & regem Israel scribit. Sed ibi prouerbia, hic verba ponit, & scriptum quem ibi Salomonem, hic Ecclesiasten nominat. Et cum ibi gentem solam, in qua regnauerat, posuisset: hic & gentem posuit, & locum regni Hierusalem designat. In Canticum canticorum verò, neque gentis nomen, neque locum, in quo regnet, neque omnino quòd rex sit, neque quòd patrem David habeat, scribit: sed tantummodo Canticum ait canticorum, quod est ipsi Salomoni. Et quamvis difficile mihi videatur, aut perscrutari, aut pertingere posse horum differentias: aut utrumque inuestigatas palam proferre & charulis credere: tamen inquantum capere vel sensus noster, vel auditus legentium potest, paucis aperire tentabimus. In plurimis Salomonem Christi typum ferre: vel secundum hoc, quòd pacificus dicitur: vel secundum hoc, quòd regina Aultra venit à sinitibus terrae audire sapientiam Salomonis, non puto dubitandum. Hic ergo & secundum quod filius David dicitur, regnat in Israel: & secundum quod supra eos reges, pro quibus ipse rex regum dicitur, regnat. Et rursus verus Ecclesiastes ipse est, qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, formam serui accipiens, ut congregaret Ecclesiam. A congregando enim Ecclesiam, Ecclesiastes appellatur. Tum verò quis ita Salomon, id est, pacificus, sicut Dominus noster Iesus Christus, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & pax? Igitur in primo Prouerborum libro, cum nos moralibus inuitat discipulis, rex esse dicitur in Israel, nec dum in Hierusalem: quia & si Israel dicamur propter fidem, non tamen in hoc peruentum est, ut ad Hierusalem caelestem pervenire videamur.

Vbi verò profecerimus, & in hoc ventum fuerit, ut Ecclesiam primitivorum, quae in caelis est, sociemur, atque Hierusalem caelestem, discussis diligentius praescis & naturalibus causis, matrem nostram noscimus caelestem: tunc iam nobis etiam ipse Christus Ecclesiastes efficitur: & non solum in Israel, sed & in Hierusalem regnare dicitur.

Cum verò ad perfectionem omnium ventum fuerit, & sponsa ei perfecta, omnis duntaxat rationalis creatura iungetur: quia pacificavit per sanguinem suum, non solum quae in terris sunt, sed & quae in caelis: Tunc Salomon tantummodo dicitur, cum tradiderit regnum Deo & patri, cum euacuaverit omnem principatum & potestatem: Oportet enim eum regnare, donec ponat inimicos suos sub pedibus suis, & novissimus inimicus destruat mors. Et ita pacificatis omnibus, patrique subiectis, cum erit iam Deus omnia in omnibus, Salomon tantummodo, id est, solus pacificus nominabitur. Competenter ergo in hoc libello, qui de amore sponsae & sponsi erat scribendus, etiam pro hoc neque filius David, neque rex, neque aliud horum, quod ad corporeum pertinere possit intellectum, scribitur, ut merito de eo perfecta iam sponsa dicat: Quia & si aliquando cognovimus Christum secundum carnem: sed nunc iam non novimus: ne quis putet eam corporeum aliunde amare, aut in carne positum, & macula aliqua amori eius credatur induci. Propterea Canticum canticorum Salomoni tantummodo

est, & neque filio David, neque regi Israel, neque aliqua in his prorsus miscetur carnalis nominis intelligentia. Et ne mireris, quòd cum vnus atque idem sit Dominus atque Salvator noster, dicamus eum velut minorem primo in Prouerbis, & deinde proficientem in Ecclesiasten, & post haec habere perfectionem in Canticum canticorum, cum haec etiam in Euangelis videas scripta, vbi propter nos & ipse in nobis dicitur proficere. Sic enim refertur: Quia Iesus proficiebat etate & sapientia apud Deum & homines. Puto ergo, quòd pro his omnibus neque filius David, neque rex Israel scribitur: sed & pro eo adhuc quòd in Canticum canticorum sponsa iam intantum profecerat, ut maius aliquid esset quam est regnum Hierusalem. Nam Hierusalem caelestem dicit Apostolus esse, atque ad eam memorat credentes accedere. Hunc ergo sponsum, ad quem nunc sponsa festinat, idem Paulus cum eum Pontificem maximum dicit: ita de eo scribit, quasi qui non in caelis sit, sed penetravit & pertransierit omnes caelos, & illuc quoque eum haec sua perfecta sponsa se detur, imò illuc adhuc ei & coniuncta conscenderit: est enim facta cum eo vnus spiritus. Vnde videtur mihi & ad Petrum, qui non poterat eum primò sequi, cum diceret: Quòd ego vado, vos non potestis venire modo, dixisse: sequeris autem postea. Quòd autem sit aliquid maius & ab Israel, inde colligimus, quòd in Numerorum libro omnis quidem Israel numeratur, & duodecim tribus Israel certo sub numero censentur. Tribus verò Leuitica, utpote caeteris eminentior, supra hunc numerum habetur, & nequaquam in Israelitico numero deputatur. Dicit enim ita: Haec est visitatio, in qua recensiti sunt filii Israel, secundum domos familiarum suarum. Omnis visitatio eorum cum virtute sua, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Leuitae autem non sunt numerati cum eis, sicut precepit Dominus Moysi. Vides quo modo ut eminentiores à filiis Israel sequebantur Leuitae, nec in eorum numero sociantur. Et rursus Leuitis eminentiores scribuntur sacerdotes. Sic enim in eadem scriptura continetur. Et locutus est, inquit, Dominus ad Moysen, dicens: Accipe summam Leuitarum, & constitues eos in conspectu Aaron sacerdotis, & ministrant ei. Vides & in hoc quo modo superiores Leuitis nominet sacerdotes, & rursus Leuitas eminentiores ponit filiis Israel: Haec autem visi sumus dicere paulò curiosius, volentes etiam per haec ostendere rationem: quia in ipsis quoque attitulationibus librorum suorum Salomon differentis usus est necessarius. Sed aliud in Prouerbis, aliud in Ecclesiaste, aliud etiam in Canticum canticorum ex ipsa inscriptione tituli designavit, & adhuc quòd in Canticum canticorum, vbi iam perfectio ostenditur, neque filius David, neque rex scribitur. Potest etiam hoc dici: quia cum factus fuerit seruus sicut Dominus, & discipulus sicut magister: videtur iam neque seruus esse seruus, factus videlicet sicut Dominus: neque discipulus esse discipulus, quippe qui sicut magister effectus est: sed fuisse quidem aliquando discipulus, nunc verò esse sicut magister, & fuisse quidem seruus aliquando, nunc verò esse sicut Dominus. Similiter igitur ratione etiam de rege, & in his in quos regnat, aduerti posse videbitur, cum regnum iam tradetur Deo & patri. Sed & hoc non lateat, nonnullos attitulationem libelli huius Cantica canticorum scribere, quod non rectè scribitur. Non enim pluraliter, sed singulariter canticum hic dicitur canticorum.

Haec quasi in praefatione dicta sunt à nobis de supercriptione ipsa vel attitulatione libelli. Iam nunc Domino nostro nos adiuuante, ipsius operis adortiamur exordia: & tamen ne illud quidem remaneat in nobis omisum, quod quibusdam requirendum visum est, adhuc de ipsa attitulatione à supercriptione libri, quae ita habetur, Canticum canticorum, quod est ipsi Salomoni.

Sic enim accipiunt quasi canticum hoc esse dixerit canticorum Salomonis, ut ex plurimis suis canticis hoc vnum esse signauerit.

Sed nos quo modo recipimus huiusmodi intelligentiam, cum neque Ecclesia Dei vlla extrinsecus Salomonis cantica legenda susceperit: neque apud Hebraeos, à quibus eloquia Dei ad nos videntur esse translata, aliquid praeter hos tres libellos Salomonis, qui & apud nos sunt, amplius habeatur in canone. Volunt tamen, qui hoc asserunt, inde confirmare sententiam suam, quòd in regnorum tertio libro scriptum est multa fuisse Salomonis cantica, ut vnus ex multis esse confirmet.

G

Luc. 2. 4

Galas. 4. d

Ioan. 13. d

Num. 1. & 26. a & b.

Num. 3. c

H

עיר הטהרה

אשר ליהויה

Hoc

Psalm.

1. Cor. 1. Galas.

1. Reg. 10. 1. Para. 9. F Mart. 12. d. 1. Cor. 2. a. 1. Cor. 1. d.

1. Cor. 1. c. d.

1. Cor. 1. c.

A
3. Reg. 4. d.

Hoc ibi ergo refertur: Et Deus dedit prudentiam Salomoni, & sapientiam multam valde, & latitudinem cordis sicut arenam, quae est ad oram maris, & factus est sapiens Salomon valde super sapientiam omnium antiquorum, & super omnes sapientes Aegypti, & super Eshan Ezraien, & Heman, & Chalcal, & Dorda filius Mahol, & erat nominatus in vniuersis gentibus per circuitum, & locus est Salomon tria millia parabolarum, & erant cantica eius quinque millia. Ex his ergo quinque millibus canticis volunt videre hoc vnum esse canticum quod habemus. Sed vsque quo, vel vbi cantata sint, non solum ad vsum, sed ne ad notitiam quidem peruenit Ecclesiarum Dei. Operosum est autem, & procul ab opere proposito, si velimus nunc inquirere, quam multorum librorum commemoratio fiat in scripturis diuinis, quorum lectio nulla nobis omnino est tradita. Sed neque apud Iudeos haberi quidem vsum huiusmodi reperimus lectionum, quae siue pro eo, quod aliqua supra humanam intelligentiam continebant, placuit spiritui sancto auferri de medio: siue quod essent de scripturis his, quae appellantur Apocryphae (pro eo quod multa in eis corrupta, & contra fidem veram inueniuntur à maioribus tradita) non placuit eis dari locum, nec admitti ad auctoritatem: supra nos est pronuntiare de talibus. Illud tamen palam est, multa vel ab Apostolis vel ab Euangelistis exempla esse prolata, & nouo Testamento inserta, quae in his scripturis, quas canonicas habemus, nunquam legimus: in Apocryphis tamen inueniuntur, & euidenter ex ipsis ostenduntur allumpta. Sed ne sic quidem locus Apocryphis dandus est non enim transeundi sunt termini, quos statuerunt patres nostri. Potuit enim fieri, vt Apostoli vel Euangelistae sancto spiritu repleti, sciuerint, quid assumendum ex illis esset scripturis, quidve refutandum. Nobis autem non est absque periculo aliquid tale praesumere, quibus non est tanta spiritus abundantia. Et ideo de praesenti versiculo nos eam tenemus editionem, quam supra exposuimus, maxime cum euidenter in eo habeatur distinctio, vbi ait *Canticum canticorum, quod est ipsi Salomoni*. Si enim voluisset intelligi canticorum Salomonis hoc est canticum, dixisset vtiue Canticum canticorum, quae sunt Salomoni, vel canticum ex canticis Salomonis. Nunc autem quia dixit, quod est Salomoni, ostenditur istud canticum, quod est in manibus, & quod erat et canendum, esse Salomonis: & hoc de attitulatione quam proposuit continere. Videamus ergo iam, & quae sequuntur.

PROV. 22. d.

B

HOMILIA PRIMA.

Φιλιππίτω
με δὲ πρὸς
ἀλλήλους
ἐπιμαρτυροῦ
μέντες.

Osculetur me ab osculis oris sui.] Meminisse oportet illud, quod in praefatione praemonuimus: quia libellus hic Epithalamii habens speciem, dramatis in modum conscribitur. Drama autem esse diximus, vbi certae personae introducantur, quae loquuntur, & aliae interdum superueniunt, aliae recedunt aut accedunt: & sic totum in mutationibus agit per personarum. Haec ergo erit totius libelli species, & secundum hanc pro viribus historica à nobis aptabitur expositio. Spiritualis verò intelligentia, secundum hoc nihilominus quod in praefatione signauimus, vel de Ecclesiae ad Christum sub sponsae vel sponsi titulo, vel de animae cum verbi Dei coniunctione dirigitur. Introducitur ergo nunc per historiae speciem sponsa quaedam, quae suscepit quaedam sponsaliorum & dotis titulo dignissima munera ab sponso nobilissimo. Sed plurimo tempore moram faciente sponso, sollicitari eam desiderio amoris sui, & confici iacentem domi suae & agentem omnia, quatenus possit aliquando videre sponsum suum, atque osculis eius perficere. Quae quoniam nec differri amorem suum, nec adipisci se posse, quod desiderat, videt, conuertat se ad orationem, & supplicet Deo, sciens eum patrem esse sponsi sui. Consideremus ergo eam leuantem sanctas manus sine ira, & disceptatione, in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate, ornata dignissimis ornamentis, quibus ornari decet nobilem sponsam, aestuantem verò desiderio sponsi: & interno vulnere amoris agitata, orationem, vt diximus, fundere ad Deum, dicere de sponso suo: *Osculetur me ab osculis oris sui*. Haec sunt, quae dramatis in modum composita, historica continet explanatio. Interior verò intellectus, videamus, si hoc modo poterit competenter aptari. Ecclesia sit desiderans Christo coniungi. Ecclesiam autem

cetum omnium aduerte sanctorum. Haec ergo sit quasi omnium vna persona, quae loquatur & dicat: Omnia habeo, repleta sum muneribus, quae sponsaliorum vel dotis titulo ante nuptias sumpsi. Dudum enim cum praepararet ad coniugium filii regis, & primogeniti omnis creaturae, obsecuti sunt, & ministraverunt mihi angeli sancti eius: deferentes ad me legem, sponsalis muneris loco. *Lex namque per angelos disposita dicitur in manu mediatoris*. Ministraverunt mihi etiam Prophetae. Locuti sunt enim omnia & ipsi, per quae non solum ostenderent & indicarent mihi de filio Dei, cui me delatis his quae appellantur aris & muneribus dotalibus spondere cupiebant: verum vt & in amorem me eius desideriumque succenderent, pronunciauerunt mihi prophetice vocibus de aduentu eius, & de innumeris virtutibus operibusque eius imensis, repleti spiritu sancto praedicauerunt. Pulchritudinem quoque eius & speciem ac mansuetudinē descripserunt, ita vt omnibus his ad amorem eius integraliter inflammaret. Sed quoniam seculum iam penè finitum est, & scriptus quidem praesentia non datur mihi: solos autem ministros eius video ascendentes & descendentes ad me: propter hoc ad te patrem sponsi mei precem fundo, & obsecro, vt tandem miseratus amo rem nostrum, mittas eum, vt iam non mihi per ministros suos angelos duntaxat & Prophetas loquatur: sed ipse per semetipsum veniat, & osculetur me ab osculis oris sui, verba scilicet in os meum sui oris infundat: Ipsum audiam loquentem, ipsum videam docentem. Haec enim sunt Christi oscula, quae porrexit Ecclesiae, cum in aduentu suo ipse Christus in carne positus, euangelizauit ei verba fidei, & charitatis, & pacis, secundum quod Esaias promiserat, & praemissus ad sponsam dixerat: *Non legatus, neque angelus, sed ipse Dominus saluabit nos*. Tertio verò expositionis loco introducamus animam, cuius omne studium sit coniungi verbo Dei, & intra mysteria sapientiae eius ac scientiae velut sponsi caelestis thalamos intrare: cuius animae praesentia eius etiam munera data sunt, dotis scilicet nomine. Sicut enim Ecclesiae dos fuit legis & Prophetarum volumina: ita huic lex naturae & rationalis sensus ac libertas arbitrii, dotalia munera deputantur. Habens autem haec dotis suae munera, sicut primò eruditionis doctrina à monitoribus doctoribusque descendens. Sed quoniam in his non est ei plana atque perfecta desiderii sui & amoris expletio: deprecatur vt mens eius pura & virginalis, ipsius verbi Dei illuminationibus & visitationibus illustretur. Cum enim nullo hominis vel angeli ministerio diuinis sensibus, & intellectibus mens impletur, tunc ipsius oscula verbi Dei suscipere sese credat. Propter haec ergo & huiusmodi oscula, dicat anima orans ad Deum: *Osculetur me ab osculis oris sui*. Dum enim in de capax fuerit, vt ipsius verbi Dei caperet veram solidamque doctrinam, necessaria suscepit oscula, id est, sensus ab ore doctorum. Vbi verò sponte iam coepit obscura cernere, enodare perplexa, inuoluta dissoluere, parabolas & aenigmata dictaque sapientium, competentibus intelligentiae lineis explicare: tunc iam oscula ipsius sponsi sui, id est, verbi Dei, suscepisse se credat. Ideo autem oscula pluraliter posuit, vt intelligamus vniuiscuiusque obscuri sensus illuminationem, osculum esse verbi Dei ad animam perfectam delatum: & secundum hoc forte dicebat prophetica & perfecta mens: *Os meum aperui, & attraxi spiritum*. Os autem sponsi intelligamus virtutem Dei, qua illuminat mentem, & velut sermone quodam amoris ad eam facto (si tamen capere mereatur tanta virtutis praesentiam) in cognita quaeque sibi & obscura manifestat. Et hoc est verius propiusque: & sanctius osculum, quod à sponso Dei verbo porrigi dicitur sponsae, pura scilicet animae & perfectae. Cuius rei imago est illud osculum, quod in Ecclesia sub tempore mysteriorum nobis inuicem damus. Quoties ergo in corde nostro aliquid quod de diuinis dogmatibus sensibusque quaeritur, absque monitoribus inuenimus, toties oscula nobis data esse à sponso, Dei verbo, credamus. Vbi verò quaerentes aliquid de diuinis sensibus inuenire non possumus, tunc affectu huius orationis assumpto, petamus à Deo visitationem verbi eius, & dicamus: *Osculetur me ab osculis oris sui*. Scit autem pater vniuiscuiusque animae capacitatem, & nouit quo tempore, cui animae, quae oscula verbi sui porrigere in intellectibus duntaxat, & sensibus debeat.

[Quia bona sunt vbera tua super vinum, & odor vnguentorum tuorum su-

C

Gal. 2. e

Esa. 63. b
Ser. 7. a

D

Proverb. 1.

Psalm. 118. o

1. Cor. 12. 13.

rum super omnia aromata.] Intellige prius quasi in historia dramate, sponfam eleuatis ad Deum manibus orationem fudif-
 sc ad patrem, & orasse, vt iam veniret ad eam sponfus, & ipse
 ei osculum proprii oris infunderet. Dumq; hæc oraret ad pa-
 trem, in ipsa oratione qua dixit: *Osculetur me ab osculis oris sui:*
 parat etiam alia orationis verba subiungere ac dicere: quia in
 hoc principio sermōnis affuisset sponfus, & orati ei altitisset
 ac reuelasset verba sua, ipsumque sponsum vnguentis mirifi-
 cis, & quibus sponsum fragrare decebat, conlittuisset deli-
 bitum. Sponfa verò, vbi adesse vidit eum, pro quo orabat,
 vt adesset, & adhuc loquenti sibi præstitum quod orabat, ac
 data sibi ab ipso oscula quæ popolerat: lata pro hoc reddi-
 ta, & decore vberum ac fragrantia ipsius odore permota,
 propositæ orationis sermōne conuertit ad præsentiam, sponfi-
 si, qui aderat, & cum dixisset: *Osculetur me ab osculis oris sui:*
 subiungit post hæc ad præsentem iam sponsum, dicens: *Bona*
vbera tua super vinum, & odor vnguentorum tuorum super omnia aro-
mata. Hæc interim secundum historicam intelligentiam, quam
 diametraliter in modum prædiximus textam: Nunc verò, quid
 intellētus interior habeat, requiramus: Diuersis vocabulis
 principale cordis appellari, in scripturis diuinis inuenimus:
 quæ vocabula pro caulis ac rebus, de quibus agitur, aptari so-
 lent. Interdum enim cor dicitur, vt: *Beati mundo corde:* Et, *Corde*
credidit ad iustitiam. Si verò coniuuii tempus sit, pro specie
 & ordine dicumbentium, vel sinus vel pectus appellatur:
 sicut Ioannes in Euangelio refert de quodā discipulo, quem
 amabat Iesus, quod in sinu eius, vel supra pectus eius recum-
 beret. Ille profectò cui innuens Simon Petrus dicebat: Inter-
 roga, quis est hic, de quo dicit: *Post hæc verò recumbens super pe-*
ctus Iesu, dicit ei: Domine quis est? In his enim certum est, quod
 Ioannes in principali cordis Iesu, atq; in internis doctrinæ eius
 sensib. requieuisse dicatur, ibiquirens & perferens the-
 sauros sapientiæ & scientiæ, qui reconditi erant in Christo Ie-
 su. Sed quod sinus Christi in loco dogmatum sanctorum acci-
 piatur, puto indecens non videri. Diuersis ergo modis, vt
 dicere cæperamus principale cordis in scripturis sanctis de-
 signatur, sicut & in Leuitico nihilominus vbi de sacrificiis
 pectusculum separationis, & brachium sacerdotibus seque-
 stratur: & in hoc sequestratum ac separatam pectusculum &
 brachium, præcellens cæteros homines principale cordis &
 operum decus vult esse in sacerdotibus. De quo plenius in li-
 bro Leuitico, prout Dominus dare dignatus est, exposuimus.
 Secundum hæc ergo etiam in præsentem loco, quando quidem
 amatorum videtur drama, quod agitur, in vberibus princi-
 pale cordis intelligamus, vt tale videatur esse, quod dicitur:
Cor tui ò sponfa & mens, id est, dogmata, quæ intra te sunt,
vel doctrinæ gratia, superat omne vinum, quod cor hominis
laticicare solet. Sicut enim in his de quibus dicit: *Quia Deum*
videbunt: cor competenter dictum esse videtur, & inter dic-
scumbentes sinus ac pectus ponitur pro habitu sine dubio
dicumbentium, formaq; coniuuii: & rursus vt apud sacer-
dotes pectusculum & brachium mysticis designatur eloquiis,
ita etiam arbitror in præsentem loco, vbi a manuum habitus &
colloquia describuntur, gratissimè hoc ipsum principale cor-
dis in vberibus appellatum. Bona ergo sunt vbera sponfi quan-
do quidem thesauri sunt in eis sapientiæ & scientiæ recondi-
ti. Vbera autem hæc vino comparat sponfa: sed ita comparat,
vt præferat. Vinum autem illa intelligenda sunt dogmata &
doctrinæ, quæ per legem & Prophetas, ante aduentum spon-
fi, sumere sponfa consueuerat. Sed nunc considerans hanc
doctrinam, quæ ex vberibus profuit sponfi, miratur & stu-
pet, videns eam longè præstantiorem, quam illam ex qua an-
te aduentum sponfi laticata fuerat: tanquam ex vino spiri-
tuali, quod ministrabat sancti patres & Prophetæ, qui etiam
huius generis plantauerunt vineas, vt Noe primus, & Esaias
in cornu in loco vberi, & coluerunt eas. Videns ergo nunc
multam esse eminentiam dogmatum & scientiæ apud spon-
sum: & longè ex eo perfectiorem, quam fuit apud antiquos,
emanate doctrinam, dicit: Bona sunt vbera tua super vinum:
super illam scilicet doctrinam, qua laticabar ab antiquis. De
hoc enim antiquorum vino intelligendus est Ecclesiastes di-
cere, vbi ait: Ego dixi in corde meo: veni & tentabo te in laticia, & vi-
debo in bono. Et iterum de eisdem vineis loquens idem Ecce-
listes dicit: Magnificauit mihi opus meū, edificauit mihi domos, plan-
tauit mihi vineas, fecit mihi hortos & reliqua. Sunt au-

tem huius vineæ mystici etiam ministri quidam, qui vini fu-
 fores appellantur. Sic enim idem dicit: *Et feci mihi cantores &*
cantatrices in latrina filiorum hominum, vini fusores, & vini suscitantes.
 Vide ergo, si possimus tum in cæteris, tum etiam in hoc in-
 telligere Saluatorem, veteri vino, nouella vberum suorum
 fluentia miscentem, cum Maria & Ioseph quærentes inuen-
 runt eum in templo sedentem in medio doctorum, & audientem atque
 interrogantem eos, quando & mirabantur omnes super respon-
 sis eius. Sed & ibi fortassis species formæ huius expletur, vbi
 ascendens in montem docebat populos, & dicebat: *Dictum*
est antiquis: Non occides. Ego autem dico vobis: Omnis qui trahitur fra-
tri suo sine causa, reus erit. Et dictum est antiquis: Non adulterabis. Ego
autem dico vobis: Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam,
iam mæchatus est eam in corde suo. In quantum ergo doctrina hæc
 eius præcellit illam antiquam, intantum sponfa intelligit &
 pronunciat bona esse vbera eius super vinum. Sed & quòd
 vorax dicitur filius hominis & bibens, dicunt: *Eccè homo vorax*
& vinum bibens, ad hoc nihilominus respicit, tale & illud vi-
 num fuisse in Chana Galilææ, quod bibebatur in coniuuii
 nuptiali: quo deficiente fecit & aliud vinum: cui testimoniu
 reddidit chitriclinus, quòd sit valde bonum: & eo vino quod
 expensum fuerat, multò præstantius, cum dicit: *Omnis ho-*
mo primò bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, id
quod deterius est: tu autè seruasti vinum bonum vsq; nunc.
 Sed & Salomonem, qui pro accepta Dei sapientia in admi-
 ratione fuit reginæ Saba, quæ venerat tentare eum in qua-
 stionibus, in quibus eum eadem regina scrutetur & miretur:
 audi scripturam referentem: *Et vidit, inquit, regina Saba omnem*
sapientiam Salomonis, & domum quam edificauit, & apparatus con-
iuuii eius, & sedem puerorum eius, & ordinem ministrorum eius, & ve-
stes eius, & vini fusores eius, & holocausta eius, quæ offerebat in domo
Dei: & stupefacta est, & reliqua. In his ergo aduerte, quomodo
 hæc quæ venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis,
 inter cætera miratur & cibos coniuuii eius, vel vini fusores e-
 ius: & super his dicitur obstupuisse. Nescio autem si ita ine-
 ptam putemus fuisse reginam, quæ ob hoc venerat à finibus
 terræ, vt audiret sapientiam Salomonis, vt miretur cibos cor-
 porales, & vinum istud commune, ac pincernas vini in mini-
 sterio regis. Quid enim in his admiratione dignum reginæ
 videtur, quæ communia penè omnibus sunt hominibus: Sed
 mihi videtur miratam esse cibos doctrinæ eius, & vinum do-
 gmatum, quæ ab eo per diuinam sapientiam prædicabantur.
 Hoc erat vinum & illud, quod per Hieremiam refertur de fi-
 liis Ionadab, filii Rechab, qui eo tempore quo peccata po-
 puli inualuerant, & pro iniquitatib. plebis captiuitas immi-
 nebat, conuocati sunt, vt biberent vinum, Et dixerunt, quia
 mandauerat eis pater suus Ionadab, ne biberent vinum ipsi
 & filii sui in seculum: neq; domos edificarent, neq; semina-
 rent semen, neq; plantarent vineas: sed in tabernaculis habi-
 tarent omnibus diebus vitæ suæ. Et amplectitur eos Deus, eo
 quòd custodierint præceptum patris sui, & noluerint bibere
 vinum. Pro peccatis enim tunc populi, & iniquitatibus corū,
 erat vinea eorum ex vinea Sodomorum, & palmities eorum ex Gomor-
 ra. *Vna eorum vna fellis, & boccus amaritudinis. Venenum aspidum, &*
furor draconum erat vinum eorum. Propter hoc ergo laudabiles
 habentur filii Ionadab, qui tale vinum, venenata scilicet dog-
 mata, & aliena à fide Dei, bibere & suscipere recusarunt.
 Propter hoc ergo fortassis percussit Deus vineas Ægyptiorū,
 sicut in Psalmo scriptum est, ne tale facerent vinum. Igitur sic
 intelleximus vini differentias, easq; pro diuersitate dogma-
 tum constare perspeximus, quòd ait hic sponfa: *Quia bona*
sunt vbera tua super vinum: super vinum vtiq; intelligamus bo-
 num, non malum. Bonis enim non malis comparata dogma-
 tibus, sponfi dogmata præferuntur. Bonum enim vinum gu-
 stauerat prius in lege & Prophetis: ex quo velut præmedita-
 ta erat sponfa lætitiæ cordis accipere ac præparare, vt ca-
 pere posset etiam illam, quæ a futura erat per vbera ipsius
 sponfi, excellentiorem cunctis cernens eorum doctrinam:
 & ideo dicit: *Bona sunt vbera tua super vinum:* & vide, si
 adhuc formæ huic aptare possimus illam Euangelii parabolam,
 quæ dicit: *Simile est regnum calorum thesauro abscondito in*
agro: quem qui inuenerit, abscondit: & pro gaudio eius vadit, & ven-
dit omnia, quæ habet, & emit agrum illum.
 Est ergo thesaurus is non in deserto aliquo loco, neque in
 syluis, sed in agro absconditus. Et possibile vtiq; est agrum

G
Ibidem b

Luc. 2 g

Matt. 5. e.
Exod. 20.

Deut. 5. b

Matt. 21. c

Ioan. 2. a. b

1. Reg. 10. a
& 2. Par.
9. a. o

H

Hier. 31. a
& seq.

Deut. 32. c

Psal. 77. o

Matt. 23. f.

quod possent ista adolescentulæ & in augmentis profectum
 positæ animæ, non solum diligere, sed & trahere eum ad se.
 Trahit enim vnaquæq; anima, & assumit ad se verbum Dei
 pro capacitatis & fidei suæ mensura. Cùm autem traxerint
 ad se animæ verbum Dei, & sensibus suis atque intellectibus
 inferuerint, & dulcedinis eius & odoris senserint suauita-
 tem: ubi vnguentorum eius fragrantiam ceperint, rationem
 duntaxat aduentus eius & redemptionis ac passionis causas
 charitatemq; agnouerint, qua pro salute omnium vsque ad
 mortem crucis, immortalis accessit: & his omnibus velut di-
 uini cuiusdam & ineffabilis vnguenti odoribus, inuitatæ ado-
 lescentulæ, id est, animæ, plena vigoris atq; alacritatis effe-
 ctæ, currunt post ipsum, atq; ad odorem suauitatis eius non
 leni gradu, nec tardis passibus, sed rapido cursu, & tota pro-
 peratione festinant: quemadmodum & ille qui dicebat: *Sic
 curro, vt comprehendam.* Verùm quod ait: *Vnguentum exinanitum
 nomen tuum:* propterea adolescentulæ dilexerunt te, & tra-
 xerunt te post te: *In odorem vnguentorum tuorum curremus.* Tra-
 hunt ad se Christum adolescentulæ: si quidem de Ecclesiis
 intelligatur, quæ vna quidam est, cùm perfecta est. Multæ verò
 sunt adolescentulæ, cùm adhuc instruantur & proficiunt. Ista
 ergo trahunt ad se Christum per fidem: quia Christus, ubi vi-
 detur congregatos duos vel tres in fide nominis sui, vadit il-
 luc, & est in medio eorum, fide eorum tactus, & vnanimite-
 r prouocatus. Si verò tertia expositione, de anima verbum
 Dei sequente intelligi hæc oportet, quæcunq; anima fuerit
 erudita: primò in mortalibus, secundò etiam in naturalibus
 exercitata, per illa omnia quæ in his disciplinis edoceri supra
 ostendimus, ipsa morum emendatio, & eruditio rerum, ac
 probitas disciplina, trahit ad se verbum Dei. Et libens trahi-
 tur. Gratissimè enim ad eruditas animas venit, & trahi se ab
 his indulgenter accipit, benigneq; concedit. Requiro sanè, si
 solum nomen eius, quia vnguentum factum est exinanitum,
 tantum operis egerit, & ita suscitauit adolescentulas, vt pri-
 mò traherent eum ad se, & habentes eum apud se, caperent
 vnguentorum eius odorem, & statim currerent post eum. Si
 hæc, inquam, omnia solo nomine eius effecta sunt, quid putas,
 faciet ipsa eius substantia: *Quid ex illa adolescentulæ ista
 virtutis, quid vigoris accipient:* si quo pacto potuerint ali-
 quando ad ipsam incomprehensibilem atq; ineffabilem sub-
 stantiam eius peruenire? Ego puto, quòd si ad hoc aliquan-
 do peruenierint, iam non ambulent, neq; currant: sed vincu-
 lis quibusdam charitatis eius astrictæ, adherent ei: ne vltra
 mobilitatis alicuius vllus in eis resideat locus, sed sint cum
 eo vnus spiritus, & compleatur in eis illud, quod scriptum est:
*Sicut tu pater in me, & ego in te vnus sumus: ita & isti in nobis vnus
 sunt.* Sed nunc interim, vt videtur, sponsa consociatis sibi ado-
 lescentulis multis, quarum in posterioribus nullus esse nu-
 merus dicitur, ab vno solo sensu, id est, odoratu tantummo-
 do capta, currere se in odorem vnguentorum sponsi commemo-
 rat, siue quòd ipsa cursu indigeat adhuc & profectu: siue
 quòd ipsa quidem perfecta sit, pro his autem adolescentulis,
 quæ adhuc cursu & profectibus indigent, etiam ipsa se curre-
 re fateatur: sicut & ille, qui, eum ipse sub lege non esset, sit ta-
 men sub lege, vt eos, qui sub lege sunt, lucrifaciat. Et iterum cum
 in lege sit Christi, his tamen qui sine lege sunt, sit & ipse sine
 lege, vt eos qui sub lege sunt, saluet. Et hoc fit, vt diximus,
 solo adhuc odoratu eis accepto. Quid putas, agent, cùm &
 auditum carum, & visum, & tactum, gustumq; occupauerit
 verbu Dei, & singulis quibusq; sensibus, virtutes ex se com-
 petentes naturæ earum capacitatiq; præbuerit: ita vt oculus
 si videre potuerit gloriam eius, gloriam tanquam vnigeniti a
 patre, aliud vltra iam videre nolit: neq; auditus aliud, quàm
 verbum vitæ & salutis audire. Sed & cuius manus palpalue-
 rit de verbo vitæ, nihil vltra materiale, nihil fragile cadu-
 cumq; palpabit: nec gustus cùm gustauerit bonum verbum
 Dei, carnemq; eius & panem, qui de cælo descendit, aliud
 quid post hæc gustare patietur. Præ dulcedine namq; ipsius
 & suauitate, omnis reliquus ei sapor asper videbitur & ama-
 rus, & ideo hoc solo vescetur. Omnem namque suauitatem,
 quam senque cupierit, in hoc inueniet: ad omnia namque a-
 ptum se reddidit & habilem. Deniq; his qui ex incorruptibili
 semine regenerantur, rationabile & sine dolo efficitur lac.
 His verò qui infirmantur in aliquo, olera se præbet ad hospi-
 talitatis amicitiam & gratiam. His verò qui pro possibilitate

sumendi exercitatos habent sensus, ac discretionem boni &
 mali, cibum se solidum præbet. Si qui verò sunt, qui exierint
 de Ægypto, & secuti columnam ignis & nubis in eremum
 venerint, de cælo ad illos descendit, minutum & subtilem
 eis præbens cibum angelico similem, ita vt panem angelo-
 rum manducet homo. Habet & alias multas in semetipso at-
 que innumeras ciborum differentias, quas interim pelle quis
 & carne ossibusq; indutus & neruis, capere non potest. Qui
 autè dignus fuerit redire, & esse cum Christo: quiq; in paruo
 fidelis inuentus, constituetur super multa, ille gustabit & cap-
 iet voluptatem Domini: perductus ad locum quandam,
 qui pro huiusmodi ciborum copiis & varietatibus, delitia-
 rum nominatur locus. Propter quod & in Eden positus dicitur,
 quod delicias indicat. Ibi enim dicitur ad eum, delitia-
 re in Domino. Delitiabitur autem non in vno solo edendi,
 gustandiq; sensu: sed & auditu delitiabitur & visu, & tactu,
 odoratuq; delitiabitur: in odorem namq; vnguenti eius cur-
 ret. Et ita omnibus sensibus suis delitiabitur in verbo Dei, is
 qui ad summam perfectionis ac beatitudinis venerit. Vnde
 & in his positi locis, deprecamur auditores horum, vt mortifi-
 centur carnales sensus, ne quid ex his, quæ dicuntur, secun-
 dum corporis motus excipiant: sed illos diuiniotes interioris
 hominis ad hæc capienda sensus exhibeant, sicut Salomon
 edocet nos, dicens: *Sensum autem diuinum inuenies.* Et vt Paulus
 quoq; ad Hebræos scribit de perfectis, vt supra memorauimus:
qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni vel mali, ostendens
 esse in homine præter hos corporeos sensus, quinq; alios nihilominus,
 qui per exercitia quaruntur, & exercitati dicuntur, cùm scilicet intelligentiam rerum acumine aciore
 discunt. Non enim perfunctoriè, & vt liber audiendum est,
 quod Apostolus de perfectis dicit: *Quia exercitatos habent
 sensus ad discretionem boni vel mali.* Quod vt clarius elucescat:
 sumamus, si videtur, exemplum ab his corporalibus sensibus:
 & ita demum statim ad illos diuinos, quos scriptura nomi-
 nat sensus interioris hominis, veniemus. Si enim corpo-
 reus oculus exercitium visus habeat, nullo impediante ob-
 staculo, integrè, & absq; vlla falsitate vel colores corporum,
 vel magnitudines qualitatesq; deprehendit. Nam si aut caligine,
 aut alia qualibet infirmitate impediatur aspectus, & rubrum pro albo,
 & viride pro nigro, aut rectum putat esse aliquid, cùm curuum sit
 & tortuosum, conturbabitur sine dubio iudicium mentis,
 & aliud pro alio agetur. Ita ergo & interior visus, nisi eruditione
 & industria fuerit exercitatus, quo per multam peritiam
 discretionem boni habeat ac mali, sed ignorantia & imperitia tanquàm
 caligo oculis inciderit, aut etià malitiæ alicuius languor tanquàm
 lippis oculis accesserit, discrimè boni aut mali inueniri nullatenus
 possit: & inde fieri, vt mala pro bonis agat: bona verò pro malis spernat.
 Secundùm hanc verò formam, quam de visu corporis animæque
 tractauimus, consequenter etiam de auditu, & gustu, & odoratu,
 tactuq; per singulas quasq; sui generis virtutes sensuum
 corporalium, referemus ad animæ sensus, quæ in singulis
 adhibere debeant exercitia, quæq; debeat emendatio parari
 dilucidè recognoscemus. Hæc autem paulò latiori excessu
 profecti sumus, ostendere volentes odoratum sponsæ & adolescentularum,
 quo odorata sunt odorem vnguentorum sponsi, non corporis
 sensus, sed diuini odoris illius & interioris, qui appellatur
 hominis, dici. Hic ergo odoratio sensus, in quo sanus est & integer,
 odore Christi accepto, ex vita adducit ad vitam. Si verò non sit
 sanus, hoc odore suscepto, de morte in mortem deicit, secundùm
 illum qui dicitur: *Quoniam Christi bonus odor sumus, aliis quidem
 de vita in vitam: aliis autem odor de morte in mortem.* Denique & hi
 quibus intellectus herbarum est pigmentorumque peritia, ferunt
 quedam esse pigmenta, quorum si odorem ceperint nonnulla
 animalia, continuo intereunt: alia verò eodem odore recreantur,
 vitamque recipiunt. Et nunc ergo in his ipsis expositionibus
 & sermonibus, quos habemus in manibus, videtur aliis esse vita
 ex vita, aliis verò mors ex morte. Nam si hæc exponi ita
 audiat animalis, qui dicitur homo, qui non potest percipere
 & intelligere, quæ sunt spiritus Dei, irridebit sine dubio,
 atque inæpta hæc esse & inania pronunciat: dicens, somnia
 potius quàm rerum causas & dogmata diuina tractari.
 His ergo odor hic Cantici canticorum efficitur de morte in mortem,
 scilicet de morte infidelitatis in mortem

G
 Exod. 15.
 Gen. 16.
 Philip. 1.
 Gen. 2. b
 Psal. 36.
 Heb. 5. d
 Ibidem

Hebr. 5. d

Ibidem

H

2. Cor. 2. d

Ibidem



A

mortem iudicii & condemnationis. Sequentibus verò spiritua-
 lem sensum & subtilem, atq; intelligentibus maiorem in-
 esse veritatem, in his quæ non videntur: quam in his quæ vi-
 dentur: & veriora haberi apud Deum inuisibilia, & spiritua-
 lia magis, quàm visibilia & corporalia, amplectenda sine du-
 bio huiusmodi intelligentia videbitur & sequenda. Agno-
 scunt enim tale esse intelligenda veritatis iter, quo perueni-
 tur ad Deum. Sed siquidem alienus à fide sitis, qui hæc stulta
 iudicat & irridenda, nihil mirum. Si verò aliquis ex his sit,
 qui videntur credere, & scripturarum auctoritatem recipere:
 non tamen recipit expositionis huius spiritualis formam, sed
 irridet & derogat, tentemus ex aliis scripturarum locis in-
 struere eum ac persuadere. Qui si forte poterit sic respicere,
 & talia quædam dicamus ad eum, scriptum est: *Præceptum Do-
 mini lucidum illuminans oculos.* Dicat ergo nobis, qui sunt oculi,
 qui illuminantur luce præcepti. Et iterum: *Qui habet aures au-
 diendi, audiat:* quæ sunt aures istæ, quas qui habuerit, ipse so-
 lus verba Christi audire dicatur. Et iterum: *Quoniam Christi
 bonus odor sumus Deo.* Et in aliis: *Gustate & videte, quoniam suavis est
 Dominus.* Et quod alius ait: *Manus nostre palpauerunt de verbo vi-
 ta.* Putasne in his omnibus non mouebitur, vt aduertat hæc
 vniuersa non de corporeis sensibus dicta, sed de his quos se-
 cundum interiorum hominem inesse vnicuiq; docuimus, ni-
 si si contentionis & iactantia vitio agitur, qui eiusmodi est.
 Quibus vitiiis (quoniam & visus ille interior excæcatur, &
 odoratus obcluditur, & obduratur auditus) merito, nec vi-
 dere quæ spiritualia sunt, nec audire potest. Sed nec odorem
 istum Christi capere: quo nunc recepto, adolescentulæ istæ,
 in quibus benè sanus & vigens erat hic sensus, in odorem vn-
 guentorum eius currunt post ipsum: nec deficiunt currentes,
 aut laborant, quia suauitate odoris ipsius, qui est de vita in
 vitam refectæ, iugiter inualefcunt. Potest adhuc & hoc mo-
 do accipi, quod ait: *Vnguentum exinanitum nomen tuum,*
 propterea adolescentulæ dilexerunt te. *Vnigenitus Dei filius
 cum in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum, & formam serui acce-
 pit.* Exinaniuit autem de plenitudine sine dubio, in qua erat.
 Illi ergo qui dicunt: *Quia de plenitudine eius nos omnes accepimus:*
 ipsi sunt adolescentulæ, quæ de ea plenitudine, ex qua se ille
 exinaniuit, & factum est vnguentum exinanitum nomen eius,
 percipientes dicunt: *Post te in odorem vnguentorum tuorum curre-
 mus.* Nisi enim exinaniisset vnguentum, hoc est, plenitudinem
 diuini spiritus, & humiliasset se vsq; ad formam serui, capere
 eum nullus in illa diuinitatis plenitudine potuisset: nisi sola
 fortassis sponsa, pro eo quòd videtur indicare: quia vnguen-
 tum istud exinanitum non sibi, sed adolescentulis dilectio-
 nis dedit causam. Sic enim dicit: *Vnguentum exinanitum no-
 men tuum:* propterea adolescentulæ dilexerunt te. Ac si dice-
 ret: *Adolescentulis quidem propterea dilexerunt te:* quia exi-
 naniuit te de forma Dei, & factum est vnguentum exinanitum
 nomen tuum: ego autem non pro exinanito vnguento, sed
 pro ipsa vnguentorum plenitudine dilexi te. Hoc enim indi-
 cat in eo loco, vbi dicit: *Odor vnguentorum tuorum super omnia
 aromata.* Quod verò etiã ipsa cum adolescentulis post ipsum
 se cursuram dicit: hanc aio esse causam, quòd perfecti quicq;
 omnia omnibus fiant, vt omnes lucrifaciant: sicut iam su-
 pra exposuimus.

Psal. 18. c
 Luc. 8. a
 2. Cor. 2. d
 Psal. 33. b
 1. Ioan. 1. a

Philip. 2. b
 1. Ioan. 1. b

B

*Introduxit me rex in cubiculum suum: exultemus & iocundemur in
 te.* Cum indicasset sponso suo sponsa, quòd adolescentulæ
 odore eius captæ, current post ipsum, cum quibus etiã ipsa
 cursura esset, vt eis formam præberet in omnibus: nunc quasi
 laboris sui consecuta iam palmam pro eo, quòd concurrerit
 currentibus, introductam se dicit ab sponso rege in cubicu-
 lum eius, vt ibi videret cunctas opes regias. In quo vtiq; me-
 ritò iocundatur & exultat, vt potè quæ secreta iam regis &
 arcana profpexerit. Hic est secundum propositum dramatis
 ordinem, quasi historicus intellectus. Sed quoniam cuius
 res agit Ecclesia est ad Christum veniens, vel anima verbo
 Dei adhaerens: quod aliud cubiculum Christi, & promptuari-
 um Dei credendum est, in quo vel Ecclesiam, vel animam
 coherentem sibi introducat, nisi ipse arcanus sensus eius &
 reconditus: de quo & Paulus dicebat: *Nos autem sensum Christi
 habemus, vt sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis.* Hæc illa sunt,
 quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
 ascenderunt, quæ præparauit Deus his qui diligunt eum. Cum
 igitur Christus animam in intelligentiam sui sensus inducit,

1. Cor. 2. d
 Ibidem.

εὐχρηστέ μὲν
 ἡ βασιλίσκος
 εἰς τὸ μέ-
 γιστον αὐτῶν
 ἀγαθῶν
 ὁμοιωθεὶς, ὅτι
 ὁ φανερὸς
 μὲν ἐστίν.

in cubiculum regis introducta dicitur: *in quo sunt thesauri sapi-
 entia ac scientia eius absconditi.* Non mihi autem vacuum vide-
 tur, quòd cum potuisset dicere: *Introduxit me sponsus meus
 aut fraternus meus, aut aliquid huiusmodi, vt ei moris est:*
 nunc quia cubiculum dictura erat, regis dixerit cubiculum:
 & non aliud nomen posuerit, in quo posset fortassis aliquis
 etiam mediocriter intelligi. Sed propterea arbitror in his regè
 nominatum, vt ostenderetur per hoc nomen prædices cubi-
 culum, vt potè regium, & multis atq; immensis opibus reple-
 tum. Prope hunc omnino mihi videtur fuisse & ille, qui dixit
 raptum se esse vsq; ad tertium cælum, & inde in paradysum,
 & audisse verba ineffabilia, *quæ non licet homini loqui.* Quid e-
 nim putas esse illa verba, quæ audiuit: nonne à rege audiuit,
 & in cubiculo, & prope cubiculum positus audiuit? Et erant
 credo illa verba talia quædam, quæ hortarentur eum ad ma-
 iorem profectum, & promitterent ei, quòd si perseueraret vsq;
 in finem, & ipse posset intrare regis cubiculum: secundum sol-
 lud quod per Prophetam quoq; promittitur: *Dabo tibi thesau-
 ros obscuros, occultos, inuisibiles.* Aperiam tibi, vt cognoscas, quia
 ego sum Dominus Deus tuus, & vocaui nomen tuum Israel.
 Currunt ergo adolescentulæ post ipsum & in odorem eius,
 vnaquæq; tamen pro viribus alia quidè velocius, alia paulò
 tardius: alia inferius cæteris & vltimo, alia primo loco:
 veruntamen currunt omnes, sed vna est perfectæ, quæ curre-
 rit sic, vt perueniret, & sola acciperet palmam. Sola enim est,
 quæ dicit: *Introduxit me rex in cubiculum suum:* cum prius
 non de sola, sed de pluribus dixisset: quia post te in odorem
 vnguentorum tuorum curremus. *Introducit ergo in cubi-
 culum regis, & efficitur regina, & ipsa est, de qua dicitur: Regi-
 na assistit à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietatibus.* De
 his autè adolescentulis, quæ post ipsum currebant, & pro-
 cul ab ea in ipsis currendi spatii remanerant, dicitur: *Addu-
 centur regi virgines post eam, proximæ eius adducentur tibi.*
 Adducentur in letitia & exultatione, inducetur in templum
 regis. Sed & illud etiam in hoc aduertere debemus, quòd sic
 rex habet cubiculum quoddam, in quòd reginã suæ spon-
 sam suam introducit: ita habet & sponsa suum cubiculum, in
 quòd monetur per verbum Dei ingressa claudere ostium: &
 ita conclusis illis omnibus diuitiis suis, intra illud cubiculum
 orare eum qui videt in abscondito, & respicit quantas opes,
 animi scilicet virtutes intra cubiculũ suum sponsa condide-
 rit: & videns eius diuitias, det ei petitiones suas. *Omni enim
 habenti dabitur.* Quod autem ait: *exultemus & iocundemur in te,*
 videtur ex persona adolescentularum dici, vol optantum &
 petentium à sponso, vt quemadmodum sponsa consecuta est,
 quæ perfectæ sunt, & exultat: ita ipse etiam suum implere
 cursum & peruenire vsq; ad regis cubiculum mereantur, vt
 perspiciat & intueatur omnibus his, de quibus illa gloriatur,
 etiam ipsæ exultent sicut & illa, & iocundentur in eo. Vel et-
 iam ad sponfam potest dictum videri ab adolescentulis con-
 gratulantibus ei, & promittentibus petentibusq;, vt partici-
 pes fiant exultationis eius & lætitiæ.

Diligemus vbera tua super vinum. Sponsa quidem, postquam
 oscula meruit ab ipso sponsi ore suscipere, & vberibus eius
 perfrui, ait ad eum: *Bona sunt vbera tua super vinum.* Adoles-
 centulæ verò, quæ nondum ad id beatitudinis venerant, neq;
 summam perfectionis acceperant, neq; vsu & operibus fru-
 ctus perfectæ charitatis expleuerant, vt quasi expertæ pron-
 unciarent de vberibus eius, quia bona sunt: videntes tamen
 sponfam delectari & refici ex vberibus sponsi, ex fontibus scilicet
 sapientiæ & scientiæ, quæ de vberibus eius fluunt, & pocula
 cœlestis doctrinæ fumentes, tanquam imitatrices perfectio-
 nis eius, & desiderantes eisdem vestigiis incedere, promittunt
 & dicunt: *Diligemus vbera tua super vinum,* id est, nos quidè non-
 dum in id perfectionis ascendimus, vt iam diligamus vbera
 tua plus quàm vinum: vel certè vbera tua, quæ sunt super vi-
 num (vtroq; enim modo sensus stare videbitur) gerimus tam-
 men spem, vt potè adolescentulæ in id ætatis proficere, quo
 possimus, non solum pacisci, & ali ex vberibus verbi Dei, sed &
 diligere alentem. Ista sunt autem adolescentulæ, vt sæpè
 iam diximus, animæ, quæ primis, & initio valentibus erudi-
 tionibus videntur imbutæ: & velut vino quodam lætificatæ,
 institutione tutorum duntaxat curatorumque & pædagogum,
 vt potè paruulæ, & quæ haberent quidem in virib; amarè vi-
 num: non tamen habent in atate, vt amore vberum sponsi

C

2. Cor. 12. a

Esa. 45. a

Psal. 44. b

D

Matth. 6. a

Matth. 13. b

2. Cor. 12. a

2. Cor. 12. a

moue-

moueri, aut excitari possent. Sed ubi aduenit plenitudo temporum, & Christus in eis profecit ætate & sapientia, & iam sentire ceperunt, quid sint vbera sponsi, quæq; in his perfectio verbi Dei, & doctrina spiritualis plenitudo designetur, etiam promittitur: quia plusquam vinum quod nunctantiam paruula bibunt, dilectura sint vbera sponsi, id est, propensiores futura erga perfecta, & omni plenitudine decreta dogmata Christi, quam antea, siue in communibus studiis, siue in legis & Prophetarum visa sunt institutionibus extitisse.

AEquitas dilexit te. Etiam hoc mihi videntur adolescentula proloqui, velut satisfacientes, pro eo quod dilecturas super vinum se promiserunt vbera sponsi: & non iam in præfenti diligant, neq; integram vim charitatis ostendant. Est ergo vox ista velut inculantium semetipsas, quasi que nõdum abiecta omni iniquitate peruenerint ad æquitatem, vt possint iam diligere vinum super vbera sponsi: scientes inconueniens esse, vt aliquid adhuc resideat iniquitatis in eo, qui ad perfectione spiritualis & mystice doctrinae peruenerit. Quia ergo summa perfectionis in charitate consistit: charitas autem nihil iniquitatis admittit: ubi autem nihil iniquitatis est, ibi sine dubio est æquitas: merito ergo æquitas esse dicitur, quæ diligit sponsum. Et vide, si non ob hoc etiam videtur illud in Euangelio à Salvatore dictum: *Si diligitis me, mandata mea seruare.* Si ergo, qui diligit Christum, mandata eius custodit: & qui mandata eius custodit, nulla est in eo iniquitas, sed æquitas in eo permanet: æquitas ergo est, quæ mandata eius custodit, & diligit Christum. Et rursum: Si qui mandata custodit, ipse diligit Christum: mandata autem in æquitate seruantur, & æquitas est, quæ diligit Christum: qui iniquum aliquid gerit, neque mandata custodit, neque diligit Christum. Erit ergo, vt quantum iniquitatis in nobis est, tantum longè minus à dilectione Christi: & tantum mandatorum eius præuaticatio habeatur in nobis. Et ideo regulam quandam directam ponamus esse æquitatem: vt si quid in nobis iniquitatis est, hanc adhibentes & superducentes directioriam mandatorum Dei: si quid in nobis curuum, si quid tortuosum est, ab huius regulæ linea refectur, vt possit & de nobis dici: *Æquitas dilexit te.* Postsumus autem etiam sic accipere, vt videatur simile esse, quod dixit: *Æquitas dilexit te,* ac si dixisset: iustitia dilexit te, & veritas, & sapietia, & pudicitia, & singula quæque virtutes. Nec mireris sanè, si dicimus virtutes esse, quæ diligunt Christum, cum in aliis ipsarum virtutum substantiam, Christum solemus accipere. Quod & frequenter inuenies in scripturis diuinis, pro locis & opportunitatibus aptari. Inuenimus namq; ipsum & iustitiam dici, & pacem, & veritatem. Et rursum scriptum est in Psalmis: *Iustitia & pax osculatae sunt.* Et: *Veritas de terra orta est, & iustitia de caelo profecit:* quæ vtique omnia & ipse esse, & rursum ipsum dicuntur amplecti. Sed & sponsum idem dicitur, idem etiam sponsa nominatur, vt in prophetia scriptum est: *Sicut sponsio imposuit mihi mitram, & sicut sponsam ornauit me ornamento.*

HOMILIA SECVNDA.

Fusca sum & formosa, filia Hierusalem, vt tabernacula Cedar, vt pelles Salomonis. In aliis exemplaribus legimus: *Nigra sum & formosa.* Rursum in hoc persona sponsa loquentis introducit. Loquentis autem non ad illas adolescentulas, quæ eam ipsa currere solent: sed ad filias Hierusalem, quibus tanquam his, quæ derogauerint fœderati eius, respondere videtur, & dicere: *Fusca quidem sum vel nigra, quantum ad colorem spectat filia Hierusalem: formosa verò, si quis interna membrorum lineamenta perspiciat.* Nam & tabernacula, inquit, Cedar, quæ est gens magna, nigra sunt: & ipsa gens Cedar, nigredo, vel obscuritas interpretatur. Sed & pelles Salomonis nigrae sunt: nec tamen ob hoc tanto regi, in omni gloria sua pellium visa est indecora nigredo. Non ergo mihi õ filia Hierusalem, exprobetis culpam coloris: cum siue naturalis, siue exercitio quaesita, corpori pulchritudo non desit. Hæc continet historicum drama, & proposita fabulae species. Sed redeamus ad ordinem mysticum. Hæc sponsa, quæ loquitur, Ecclesie personam tenet ex gentibus congregata. Filia verò Hierusalem, ad quas ei sermo est, illæ sunt animæ, quæ propter electionem patrum, charissima quidem dicun-

tur, inimicæ autem propter Euangelium. Istæ sunt filia Hierusalem ciuitatis terrenæ, quæ videntes Ecclesiam ex gentibus, quamuis pro eo ignobilem, quod generositatem sibi Abraham, & Isaac, & Iacob non possit ascribere: obliuiscunt tamen populum suum & domum patris sui, atque ad Christum venientem, spernunt eam, & pro ignobilitate generis offuscant. Quod sponsa sentiens, filias prioris populi imputari sibi, & pro hoc etiam nigram se appellari, quasi quæ paternæ eruditionis non habeat claritatem, respondens ad hæc dicit: *Nigra sum quidem õ filia Hierusalem, pro eo quod non descendo de stirpe clarorum virorum: neq; illuminationem Moysi legis accepi: habeo tamen pulchritudinem meam mecum.* Nam & in me illud primum est, quod ad imaginem Dei in me factum est: nunc accedens ad verbum Dei, recepi speciem meam. *Quamuis enim pro coloris obscuritate, comparatis me tabernaculis Cedar, & pellibus Salomonis: tamen & Cedar ex Ismahele descendit. Secundo namq; loco ex Ismahele natus est, qui Ismael non fuit expertus diuinæ benedictionis. Sed & pellibus Salomonis comparatus me, quæ non alia sunt quam pelles tabernaculi Dei: & tamen miror vos õ filia Hierusalem, mihi coloris velle exprobrare nigredinem.* Quomodo non meministis, quod in lege vestra scriptum est, quid passa sit Maria, quæ derogauit Moysi, cum Æthiopsam nigram accepisset uxorem: quomodo ignoratis illius imaginis adumbrationem in me nunc veritate compleri? *Ego sum illa Æthiopsa, ego sum nigra quidam pro ignobilitate generis, formosa verò propter penitentiam & fidem.* Suscepi enim in me filium Dei, recepi verbum carnem factum. Accessi ad eum, qui est imago Dei, primogenitus omnis creaturæ: & qui est splendor gloriæ, & fulgor substantia eius, & facta sum formosa. Tu ergo quid improperas conuertenti se à peccato, quod vtique lex fieri vetat: & quomodo tu gloriaris in lege præuaricans legem? Verum quoniam in his locis sumus, ubi Ecclesia quæ ex gentibus venit, nigram se esse dicit, & formosam, quamuis longum videatur esse & copiosum colligere ex scripturis diuinis in quibus vel qualiter sacramenti huius forma præcesserit: tamen non mihi penitus omittendum videtur, sed quam potuerit breuiter memorandum. Primum ergo in Numerorum libro de Æthiopsa ita scriptum est: *Et locuta est Maria ad Aaron, & derogauerunt Moysi, propter mulierem Æthiopsam, quam accepit uxorem, & dixerunt: Nunquid Moysi soli locutus est Dominus: nõne & nobis locutus est? Et iterum in tertio Regnorum libro scriptum est de regina Saba, quia venit à sinibus terra audire sapientiam Salomonis, hoc modo: *Regina Saba audiuit nomen Salomonis, & nomen Domini: & venit tentare eum in parabolis, & venit in Hierusalem in virtute magna valde: & camelis portantes odoramenta, & aurum multum valde, & lapidem pretiosum: & ingressa est ad Salomonem, & locuta est ei omnia verba, quæ erant in corde suo. Et enunciauit ei Salomon omnia verba eius. Et non fuit verbum, quod omiserit rex, & non enunciauerit rex ei. Et vidit regina Saba omnem prudentiam Salomonis, & domum quam edificauerat, & cibos Salomonis, & sedem puerorū eius, & ordinem ministrorum eius, & vestes eius, & vini fusores eius, & holocausta eius, quæ offerebat in domo Domini: & obstupuit, & dixit ad regem Salomonem: *Verus est sermo, quem ego audiui in terra mea de verbo tuo & prudentia tua: & nõ credidi his qui loquebantur mihi, vsquequo venirent, & viderunt oculi mei. Et ecce nec media pars est, quæ nunciabantur mihi. Addidisti enim bona super omnem auditionem, quam audiui in terra mea: Beatae mulieres tuæ: beati pueri isti qui assistunt in conspectu tuo semper, & audiunt omnem prudentiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui tibi dedit sedem Israel. Quoniam dilexit Dominus Israel, & voluit eum permanere in æternum: posuit te regem super eos, vt facias iudicium cum iustitia, & iudices eos. Et dedit Salomoni centum viginti talenta auri, & odoramenta multa valde, & lapidem pretiosum. Nunquam talia venerunt odoramenta, nec in tanta multitudine, quæ dedit regina Saba regi Salomoni.* Hanc autem historiam paulò latius repetere volumus, & inferere huic expositioni nostre: scientes intantum conuenire hæc ad personam ecclesiæ, quæ ex gentibus venit ad Christum, vt ipse Dominus in Euangelii reginæ huius faceret mentionem, dicens eam venisse à sinibus terra, vt audiret sapientiam Salomonis. Autri autem reginam dicit eam, pro eo quod Æthiopia in Austri partibus iaceat: & à sinibus terra, quasi in ultimo posita. Inuenimus autem huius ipsius reginæ etiam Iosephum in historia sua facere mentionem, addentem etiam hoc, quod posteaquam regressa est, inquit, à Salomone, Cambyfes rex miratus eius sapi-**

G

Psal 44.6

Gen 25.6
Ibid. 17.6

Num. 12.4

Coloss 1.6
Rom. 8.5
Hebr. 1.1
Rom. 2.4

H

Num. 12.4

3. Reg. 10.
2. Par. 9.
Matt. 12.
Luc. 11.4

Matt. 12.
Luc. 11.4

A

pietiam, quam sine dubio ex Salomonis sapientia susceperat, cognominavit, inquit, nomen eius Meroen. Refert autem quod non solum Aethiopia, sed & Aegypti regnum tenuerit. Addeamus autem adhuc & ea quae in sexagesimo septimo Psalmo, de hac eadem forma continentur. At ergo ibi: Disperge gentes, quae bella volunt, venient legati ex Aegypto, Aethiopia praevenerit manus eius Deo. Est adhuc quarto in loco apud Sophoniam Prophetam de hac eadem figura, hoc modo scriptum: Propterea suscipe me, dicit Dominus, in die resurrectionis meae in martyrio, hoc est, in testimonio: quoniam iudicium meum est ad congregationes gentium, ut suscipiam reges, & effundam super eos omnem iram indignationis meae: in igne zeli mei consumetur omnis terra. Quoniam convertam in populo linguam in generationem eius, ut innocenti omnes nomen Domini, & servient ei sub iugo vno. De ultra flumina Aethiopia suscipiam eos qui dispersi sunt, & afferent sacrificium mihi. In die illa non confundetur Saba ab omnibus adventionibus tuis, in quibus impietate egisti in me. Sed & in Hieremia scriptum est, quod dicitur principes quidam populi Israel miserint Hieremiam in lacum Melchies filii regis, qui erat in domo carceris, & deposuerunt eum cum funibus, & in lacu non erat aqua, sed coenum, & erat in caeno. Audiens autem Abdimelech Aethiops vir Eunuchus, qui erat in domo regis, quia miserunt Hieremiam in lacum: locutus est regi, & dixit: Domine rex, male fecerunt viri isti omnia, quae fecerunt in Hieremiam Prophetam, quia miserunt eum in lacum, & morietur ibi a facie famis: quoniam non sunt iam panes in civitate. Et praecepit rex ipsi Abdimelech Aethiopi, dicens: Tolle hinc triginta homines, & educ eum de lacu, ut non ibi moriatur. Et quid plura: Abdimelech Aethiops fuit, qui Hieremiam eduxit de lacu. Et paulo post factus est sermo Domini ad Hieremiam, dicens: Vade, & dic Abdimelech Aethiopi, dicens: sic dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego adduco verba mea super civitatem istam in mala, & non in bona: & saluabo te in die illa, & non dabo te in manus hominum, quos tu times. A facie eorum saluans saluabo te: & in gladio non cades, sed erit anima tua in salutem: quoniam confusus es in me, dicit Dominus. Haec interim ad praesens de scripturis sanctis occurrere poterunt, quibus mihi videtur propositi de Canticis canticorum versiculi mysterium comprobati, in quo dicit: Fusca sum, sive nigra, & formosa sicut Hierusalem, sicut tabernaculum Cedar, & sicut pelles Salomonis. Invenitur ergo Moyses in Numeris accepisse Aethiopiissam uxorem fuscam vel nigram: pro qua Maria & Aaron derogant ei, & indignantes dicunt: Nunquid Moysi soli Dominus locutus est? Nonne & nobis locutus est? In quo si diligenter consideres, nec consequentiam sermo invenitur habere historicus. Quid enim convenire ad rem videbitur, ut indignantes pro Aethiopiissa dicant: Nunquid soli Moysi locutus est Dominus: nonne & nobis locutus est? Oportebat enim si hoc erat in causa, dici ab eis: non oportuit te o Moyses uxorem accipere Aethiopiissam, & de semine Cham, sed de genere tuo, & de domo Leui. Horum nihil dicunt, sed aiunt: Nunquid Moysi soli locutus est Deus: nonne & nobis locutus est? In quo & mihi videtur secundum mysterium magis intellexisse, quod gestum est, & vidisse quod iam Moyses, id est, spiritualis lex, in nuptias & coniugium congregatae ex gentibus migraret Ecclesiae: & Mariam, quae synagoga derelicta formam, & Aaron, qui sacerdotii carnalis tenebat imaginem, videntes ablatum esse a semetipsis regnum, & datum esse genti facienti fructus eius, dicere: Nunquid Moysi soli locutus est Deus: nonne & nobis locutus est? Denique & Moyses ipse, cum tanta & tam magnifica eius opera fidei ac patientiae referatur, nunquam tantis a Deo elatus est laudibus, ut nunc cum Aethiopiissam duxit uxorem. Nunc de eo dicitur, quia

Soph. 3 b
Sec. 70.

Hier. 38. a

Ibid. 39. d

Num. 12. a

B

Matt. 21. g

Num. 12. a

Ibidem b

Vbi supra.

nium dat Dominus in Evangelis, quod in die iudicii veniat cum viris generationis incredulae & condemnet eos: quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, & addit: Quia plus Salomone hic docens per hoc plus esse veritatem, quam veritas figurat. Venit ergo & haec, imò secundum figuram eius, Ecclesia venit ex gentibus audire sapientiam Salomonis veri, & veri pacifici Domini nostri Iesu Christi. Venit & haec primo quidem tentans eum per aenigmata & quaestiones, quae ei prius insolubiles videbantur, atque ab ipso de agnitione veri Dei & de creaturis mundi, vel de immortalitate animae, & iudicio futuro, quod apud ea & apud Doctores eius, gentiles duntaxat Philosophos, in certum semper, aut dubium manebat, absoluitur. Venit ergo in Hierusalem, ad visionem scilicet pacis, cum multitudine & virtute multa. Non enim cum vna sola gente, ut prius synagoga, solus habuit Hebraeos: sed cum totius mundi gentibus venit, deferens etiam munera digna Christo, odoramentorum siquidem suavitates, opera scilicet bona, quae ad Deum per odorem suavitatis ascendunt. Sed & auro venit repleta, sensibus sine dubio & rationalibus disciplinis, quas ante fidem adhuc ex communi & seholari eruditione collegerat. Detulit etiam lapidem pretiosum, quem ornamenta mortui possumus intelligere. Cum hoc ergo apparuit intrat ad pacificum regem Christum, & ipsi aperit cor suum, in confessione & poenitentia, scilicet praecedentium delictorum, & locuta est ei omnia, quae erant in corde suo. Propter quod & Christus, qui est pax nostra, enunciauit ei omnia verba eius: & non est verbum, quod omiserit rex, & non enunciauerit ei. Denique eum iam tempus passionis appropinquaret, sic loquitur ad eam, id est, ad electos discipulos suos: lam non dicam vos servos, sed amicos: quia servus nescit, quid faciat Dominus eius. Ego autem nota feci vobis omnia, quaecumque audivi a patre meo. Sic ergo impletur, quod dixit: quia non fuerit verbum, quod non enunciauerit pacificus Dominus reginae Sabae, id est, Ecclesiae ex gentibus congregatae. Quod si intuearis Ecclesiae statum, & dispensationes eius ordinationesque eius consideres: tunc aduerteres, quomodo regina mirata sit omnem prudentiam Salomonis. Simul & require, cur non dixerit omnem sapientiam, sed omnem prudentiam Salomonis: quoniam quidem eruditi viri prudentiam, de humanis negotiis: sapientiam, de diuinis intelligi volunt. Idcirco fortassis & Ecclesia nunc interitum Christi prudentiam miratur, dum in terris est, & inter homines conuertatur: cum autem venerit, quod perfectum est, & de terris translata fuerit ad caelum, tunc videbit omnem sapientiam eius, cum iam non per aenigmata, sed facie ad faciem de singulis quibusque perspiciet. Vidit autem & domum, quam aedificauit, sine dubio incarnationis eius mysteria. Ipsa est enim domus, quam aedificauit sibi sapientia: vidit & cibos Salomonis: illos puto, de quibus dicebat: Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me, ut perficiam opus eius. Vidit & sedem puerorum eius: Ecclesiasticum puto ordinem dicit, qui in Episcopatus vel Presbyterii sedibus habetur. Vidit & ordinationes siue stationes ministrorum eius: Diaconorum ut mihi videtur ordinem memorat, astantium diuino ministerio. Sed & vestes eius vidit: illas credo, quibus induit eos, de quibus dicitur: Quicumque autem in Christo baptizati estis, Christum induistis. Sed & vini fusores eius, arbitror dici doctores, qui verbum Dei & doctrinam quasi vinum populis miscunt, quod auditorum corda laetificet. Vidit & holocausta eius, orationum sine dubio supplicationumque mysteria.

C

Ioan. 15. b

D

I Cor. 15. c

Ibidem.

Ioan. 4. c

Galat. 3. d

Ipsal. 103. b

Ioan. 1. c

Rom. 1. c

Soph. 3. c

Hier. 3. c

et seq.

Haec ergo omnia, vbi vidit in domo regis pacifici, imò Christi, nigra haec & formosa, obtulit, & ait ad eum: Verus est sermo, quem audivi in terra mea de verbo tuo & de prudentia tua. Propter enim verbum tuum, quod agnouit, verum esse verbum, veni ad te. Omnia etenim verba, quae mihi dicebantur, & quae audiebam, cum essem in terra mea, a doctores scilicet seculi & Philosophis, non erant vera: istud est solum verum verbum, quod est in te.

Sed fortassis quaerendum videbitur, quomodo dicat regi regina haec, quia non credidi his, quae dicebantur mihi de te: cum utique nec venisset ad Christum, nisi credidisset.

Sed vide, si possumus hoc modo soluere, quod proponitur. Non his, inquit, credidi, qui loquebantur mihi. Non enim fidem meam in illos qui locuti sunt de te, sed in te dixe-

xi. id

D. HIEREMIA
T. VI. 7.

E
 xi, id est, non hominibus, sed tibi credidi Deo. Et per illos
 quidem audiui: ad te autem veni, & tibi credidi. Apud quem
 multo plura viderunt oculi mei, quam annuntiabantur mi-
 hi. Reuera enim cum peruenerit nigra hac & formosa in Hieru-
 salem caelestem, & ingressa fuerit visionem pacis, multo
 plura & magnificentiora, quam nunc ei sunt annuntiata,
 perspiciet. Nunc enim tanquam in speculo & aenigmate:
 tunc autem videbit facie ad faciem, cum consequetur ea,
 quae oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
 ascenderunt. Et tunc videbit, quia nec medietas eorum est,
 quae audiuit in hac sua terra posita. Beata ergo sunt mulie-
 res Salomonis, animae sine dubio, quae verbi Dei & pacis eius
 participes fiunt. Beati pueri eius, qui assistunt in conspectu
 eius semper, non illi qui aliquando assistunt, & aliquando
 non assistunt: sed qui semper & sine intermissione assistunt
 verbo Dei, verè beati sunt. Talis erat & illa Maria, quae se-
 debat secus pedes Iesu, & audiebat eum, cui & testimonium
 reddidit ipse Dominus, dicens ad Martham: *Maria optimam
 partem elegit, quae non auferetur ab ea.* Adhuc nigra hac & forma-
 sa dicit: *Benedictus qui voluit dare te super sedem Israel.* Verè enim
 quia dilexit Dominus Israel, & voluit, vt sciret in aeternum,
 posuit te regem super eum. Quem? Pacificum sine dubio.
 Christus enim est *pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium
 partem sepi soluit.* Et post haec omnia dedit, inquit, *centum
 viginti talenta auri regi Salomoni regina Saba.* Numerus hic cen-
 tum viginti, consecratus est vite hominum, eorum qui fue-
 runt in diebus Noe, quibus illud conceditur spatium vite,
 quo inuitantur ad penitentiam. Ipse autem numerus anno-
 rum & Moysi vita fuit. Offert ergo Christo Ecclesia in auri
 specie & pondere, non solum multitudinem sensuum suo-
 rum & intellectuum, sed legi Dei consecratos indicat sensus
 suos, per hunc qui Moysi annos vite continet numerum.
 Offert etiam suauitates odoramentorum quales & quantae
 nunquam venerant. Vel orationes in hoc, vel opera miseri-
 cordiae intellige: nunquam enim vel tam rectè orauerat, vt
 nunc cum accessit ad Christum: vel tam pie operata fuerat,
 vt cum cognouit iustitiam suam, non faceret coram homini-
 bus, sed coram patre, qui videt in abscondito, & reddet pa-
 lam. Sed multum est alienis in locis simul vniuersa persequi
 haec, quae nec testimonii gratia videntur assumpta. Sufficiant
 ista de tertio libro Regnorum. Videamus aliqua & ex his,
 quae de sexagesimo septimo Psalmo protulimus, vbi ait: *Aethiopia
 praeueniet manus eius Deo.* Si enim intruearis, quomo-
 do ex delicto Israel sit salus gentibus, & quod illorum la-
 plius, introeundi viam nationibus dedit, aduertes, quomo-
 do praeuenit & praecedat Aethiopia manus, hoc est, gentium
 populus illos ad Deum, quibus primis data sunt eloquia Dei,
 & in hoc compleri: *Aethiopia praeueniet manus eius Deo,* & sit ni-
 gra ista formosa, etiam si nolunt, etiam si inuident & obtre-
 ctant filiae Hierusalem. Sed & Prophetae testimonium quod
 posuimus: vbi suscepit Dominus etiam eos, qui veni-
 unt de locis, quae sunt ultra flumina Aethiopum, & afferunt
 hostias Deo, simili sensu aduertendum puto. Videtur enim
 mihi, quod ultra flumina Aethiopiae esse dicitur ille, qui ni-
 mis & superabundantibus peccatis infuscatus est, & atro
 malitiae fucio infectus, niger & tenebrosus est redditus: & ta-
 men ne hos quidem repellit Dominus, sed omnes, qui sacri-
 ficia contribulati spiritus & humiliati cordis offerunt Deo,
 confessionis scilicet ac poenitentiae titulo ad eum conuersi,
 non repelluntur ab eo. Sic enim pacificus dicit Dominus
 noster: *Ego venientem ad me non repello.* Potest autem & de illis
 dictum videri, quod ultra flumina Aethiopum positi, veni-
 ent etiam ipsi ad Deum hostias deferentes: qui posteaquam
 intrauerit omnis plenitudo gentium, quae fluminibus Aethi-
 opum comparatur: venient etiam ipsi, & tunc omnis Israel
 saluabitur, & pro eo ultra flumina Aethiopum dicantur, qua-
 si qui vltiores & posteriores sint his spatiis, in quibus cur-
 rit inundatque gentium salus. Et ita fortè compleri videtur
 hoc, quod dicit: *quia in die illa non confunderis omnis Israel ex om-
 nibus adiuuentionibus tuis, quibus impiè egisti in me.* Superest, vt
 illud testimonium, quod de Hieremia assumpimus, explicetur:
 vbi Abdimelech nihilominus Aethiops vit Eunuchus,
 cum adquisisset, quia Hieremias in lacum missus est à princi-
 pibus populi, educit eum inde. Et puto inconueniens non vi-
 deti, si dicamus, quem principes Israel condemnauerunt, &

in lacum mortis miserunt, iste alienigena & obscura gentis
 homo & degeneris, id est, populus gentium educit eum de
 lacu mortis, resurrectionem scilicet eius à mortuis credens,
 & fide sua hunc quem illi in mortem tradiderant, iste de in-
 fernis reuocat ac reducit. Sed & Eunuchus hic Aethiops esse
 dicitur: credo quod castrauerit semetipsum propter regnum
 Dei, vel etiam quod semen malitiae in semetipso non habe-
 bat, seruus quoque est regis: quia seruus sapiens imperat stultis
 Dominis. Interpretatur autem Abdimelech, seruus regum.
 Et ideo Dominus relinquens populum Israel pro peccatis
 suis, ad Aethiopem verba dirigit, & ad ipsum mittit Pro-
 phetam, & ipsi dicit: *Ecce ego adduco verba mea super ciuitatem
 istam in mala, & non in bona: & saluabo te in die illa, & non te dabo
 in manus hominum, sed saluans saluabo te.* Salutis autem causa haec
 est ei, quia eduxit Prophetam de lacu, id est, quod fide sua qua
 Christum resurrexisse credat à mortuis, eduxisse eum ex lacu
 videtur. Habet ergo plurima testimonia fusca haec vel nigra
 & formosa, in quibus liberè agat, & cum fiducia dicat ad filias
 Hierusalem: quia fusca sum quidem vel nigra sicut taberna-
 cula Cedar: formosa autem sicut pelles Salomonis. De pel-
 libus Salomonis scriptum aliquid propriè non memini. Puto
 autem referri posse ad gloriam eius, de qua dicit Saluator:
Quia nec Salomon in omni gloria sua operatus est sicut vnum horum.
 Nomen tamen ipsum pellium in tabernaculo testimonium in-
 uenimus frequenter referri: sicut cum dicit: *Et facies pelles
 ex caprarum pilis, operimentum super tabernaculum testi-
 monii, vnde decem pelles facies. Longitudo pellis vnus trigin-
 ta cubitorum: latitudo quatuor cubitorum. Eadem mensura
 erit vnde decem pellibus. Et coniunges quinque pelles simul, &
 alias sex simul: & replicabis sextam pellem à fronte taberna-
 culi, & facies quinqueaginta ansulas per oram pellis vnus, &
 quinqueaginta ansulas per oram pellis alterius, per quas con-
 iungantur vna ad alteram: & facies circulos aereos quinquagena-
 genos, & coniunges ex ipsis pelles, & erit vnum totum. Et re-
 plicabis, quod superest ex pellibus medietatem pellis vnus
 à fronte tabernaculi, & ex alia medietate, quod superest, ve-
 labis posteriora tabernaculi, cubitum hinc & cubitum inde:
 ex eo quod abundat in longitudine pellium, & erit ad oper-
 tum tabernaculum ex lateribus hinc & inde. Puto ergo, quod
 harum pellium mentio fiat in Cantico canticorum, & ista di-
 cantur esse Salomonis, qui accipitur in pacificum Christum.
 Ipsi ergo est tabernaculum, & ea quae ad tabernaculum per-
 tinent: & praecipue si illud tabernaculum consideremus, quod
 dicitur tabernaculum verum, quod fixit Deus & non homo,
 & quod ait: *Non enim in manu facta sancta, intravit Iesus exempla-
 riarum verorum.* Si ergo pulchritudinem suam sponfa pellibus com-
 parat Salomonis: illarum sine dubio pellium gloriam & pul-
 chritudinem dicit, quae operiunt illud tabernaculum, quod
 fixit Deus, & non homo. Si verò nigredinem suam, quae ex-
 probrat à filiabus Hierusalem videtur, pellibus contulit Sa-
 lomonis, huius tabernaculi, quod exemplar veri tabernaculi
 vocatur, accipiendum sunt pelles, quasi quod & ipsae nigrae sint
 quidem, vt pote caprarum pilis textae: & tamen vsum orna-
 tumque exhibeant diuino tabernaculo. Quod autem videtur
 esse persona vna, quae loquitur, & pluribus se vel tabernacu-
 lis Cedar in nigredine, vel Salomonis pellibus comparauit:
 ita accipiendum est, quia vna quidem persona videtur Ecce-
 siae, innumerae tamen sunt, quae per orbem terrae diffuse sunt,
 atque immensae congregationis ac multitudinis populorum.
 Sicut & regnum caelorum, vnum quidem dicitur: sed multa
 tamen in eo mansiones memorantur esse apud patrem. Po-
 test autem & de vnaquaque anima, quae post peccata plurima
 conuertitur ad poenitentiam dici, quod nigra sit quidem pro
 peccatis: formosa, propter poenitentiam & fructus poeniten-
 tiae. Denique & de hac ipsa quae nunc dicit: *nigra sum & for-
 mosa, quia non in finem in nigredine ista permansit, post
 haec dicunt de ea ipsa filiae Hierusalem: Quae est ista quae af-
 scendit dealbata, incumbens super fratrum suum?*
 Ne videatis me, quoniam infuscata sum ego: quia despexit me Sol.]
 Infuscata siue denigrata. Si competenter nobis videtur apta
 expositio, quam in superioribus, vel de Aethiopia, quae ad
 Moysen suscepta est in coniugium: vel de regina Saba Aethi-
 opum, quae sapientiam Salomonis venit audire, teximus:
 merito nunc haec quae fusca vel nigra est & formosa, satis facere
 videtur pro nigredine, vel fuscatione sua, causasque redde-*

G
 Matth. 19. b
 Prou. 17. a
 Hier. 39. d
 Matth. 6.
 Luc. 12. d
 Exod. 26.
 Ser. 70.
 H
 Hebr. 8. a
 Hebr. 9. f
 Ioan. 14. a
 Mi. 6. 1
 Psal. 137.
 Psal. 137.
 Hier. 39. a
 Psal. 137.



G
Ephes. 5. g.

Ro. 5. a. b.

Mat. 18. b.
Ibid. 19. b.

H

Ephes. 4. c.
Psal. 103. b.
Cant. 6. c.

Psal. 44. b.

Cant. 6. c.

1. Cor. 12.

E
Gal. 4. b.
1. Cor. 10. b.
F
Cant. 2. d.
Philipp. 3. b.
Ibid. 2. d.
Dicit. 32. a.
1. Tim. 2. d.

eius qui dimicauerunt in ea : & confecto bello tradiderint ei vineas, quas custodiret, quasi quæ non potuissent seruare eas, nisi ab illis dimicatum fuisset: Illam verò, suscepta aliarum vinearum custodia, propriam vineam noluisse vel non potuisse seruare. Ad Galatas Paulus scribens ait: *Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non audistis: Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos habuit filios, vnum ex ancilla, & vnum de libera. Sed is quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui verò de libera, secundum repromissionem, quæ sunt allegorica. Hæc enim sunt duo testamenta: vnum quidem in monte Sina in seruitutem generans, quæ est Agar. Sina enim mons est in Arabia, qui confertur huic, quæ nunc est Hierusalem, & seruit cû filijs suis. Quæ autè sursum est Hierusalè, libera est mater omnium nostrum.* Hanc ergo Hierusalem cælestem dicit esse Paulus, & luâ & omnium nostrum credentium matrem, Denique addit in posterioribus, & dicit: *Propter quod, fratres, nō sumus filij ancillæ, sed libera: quæ libertate liberauit nos Christus.* Euidenter ergo Paulus pronuntiat, quod omnis qui per fidem à Christo consequitur libertatem, filius sit liberæ: & hanc dicit esse sursum Hierusalem, quæ libera est, quæ est mater omnium nostrum. Huius ergo matris, & ipsa hæc sponsa filia esse intelligitur, in his qui dimicauerunt in ea, & constituerunt eam custodem vinearum. Vnde videntur isti, qui tantâ potestatem habuerint, vt & bellum gererent in ea, & ordinarent eam vinearum custodè, non cuiuscunq; humilis aut contemnendi loci fuisset. Possumus ergo & apostolos Christi accipere filios matris ipsa, hoc est, Hierusalem cælestis, qui pugnaverunt prius in ista, quæ ex gentibus congregatur. Pugnaverunt autè vt vincerent in ea illis, quos prius habuit infidelitatis & inobediencie sensus, & omnè elationem extollerent se aduersus scientiâ Christi, sicut Paulus dicit: *Cogitationes destruentes, & omnem altitudinem extolentem se aduersus scientiam Christi.* Pugnaverunt ergo non aduersus eam, sed in ea, hoc est, in sensibus & corde eius, vt destruerent & depellerent omnem infidelitatem, omnè vitium, omnesq; doctrinas, quæ ei inter gentes politæ, falsis sophistarum assertionibus inoleuerant. Fuit ergo apostolis Christi grande bellum, donec omnes ex ea mœdacijs turres & muros peruersæ doctrinæ subruerent, donec iniquitatis argumenta prosternerent, & operantes hæc atq; succedentes in corde eius demones debellarent. Vbi ergo effugerunt ab ea omnes sensus infidelitatis antiquæ, non eam relinquunt otiosam, ne fortè per otium rursus antiqua surrepant, & redeant quæ depulsa sunt: sed dant ei opus quod agat, & consignat ei custodiam vinearum. Vineas accipiamus singula quæcunq; volumina legis ac prophetarum. Erat enim vnusquisq; eorum sicut ager plenus, quem benedixit Dominus. Hæc ergo isti viri fortes post victoriam belli, seruadæ ei & custodiendæ cõsignant. Non enim relinquunt eam, vt diximus, otiosam. Sed & euangelistarum scripta, atq; ipsorum apostolorum literas possumus similiter vineas accipere: quas huic quæ ex gentibus congregatur, pro qua etiam dimicauerunt, custodiendas colendasq; tradiderunt. Quod verò ait: Quia suam propriam vineam non custodierit illam possumus eruditionem dicere, quæ vnusquisq; exercebat ante fidem, quæ sine dubio credēs Christo, relinquat ac deserit, & ea quæ sibi lucra videbantur, dicit propter Christum detrimenta. Sicut & Paulus gloriatur legis obseruantias, & omnem Iudaicæ institutionis gloriam fuisse sibi vt iterora, tãrum vt in Christo inueniretur non habens suam iustitiam, quæ ex lege est, sed iustitiam, quæ ex Deo est. Sicut ergo Paulus accepta Christi fide non custodiuit vineam suam, Iudaicæ scilicet traditionis obsequia: & iccirco fortasse non custodiuit: quia cum plantata esset à Deo vitis vera, conuersa est in amaritudinem vitis alienæ, & erat iam vitis Sodomorum vinea eorum, & palmes eorum ex Gomorra, & botrus amaritudinis in eis, & furor draconum vinum eorum, & furor aspidum insanabilis: ita & apud gentes erant plurimæ huiusmodi doctrinæ, quas post illa bella, quibus pro fide & agnitione Christi à doctoribus dimicatum est, superatas dicit: puto quod omnino cimini loco ducatur, si custodierit aliquis huiusmodi vineas, & agrum colat vltra venenatis & noxijs consitiu discipulis. Nec mireris si his culpis aliquando fuisse videatur obnoxia hæc, quæ ex nationum discordia colligitur, & iam Christo sponsa preparatur. Respicere quomodo prima mulier seducta est, & in præuicatione facta: quæ non aiter salua fieri dicitur, nisi per filiorum generationem:

illorum duntaxat, qui permanent in fide & charitate cum sanctitate. Hoc ergo quod de Adam & Eua scribitur, sic asseruerat Apostolus: *Mysterium magnum est in Christo & in ecclesia: qui eam ita dilexit, vt semetipsum traderet pro ea, cum esset adhuc impia hæc ipsa, sicut ipse dixit: Cum enim adhuc secundum tempus impij essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Et iterum: *Quia cum adhuc essemus infideles, Christus pro nobis mortuus est.* Non ergo mirum est, si hæc quæ seducta & in præuicatione facta, & quæ impia secundum tempus fuit & peccatrix, talem dicatur vineam coluisse eo tempore, cum adhuc impia erat, quam relinquere debuerit, & nequaquam omnino seruare. Quod si etiam tertium explanationis locum placet exequi, referamus hæc ad vnâquamq; animam, quæ conuersa ad Deum, & ad fidem veniens, patitur sine dubio cogitationum pugnas, & oblationes demonum, reuocare eam nitentium ad prioris vitæ illecebras, vel infidelitatis errorem. Sed ne hoc fiat, neue rursus demonibus in ea tantum liceat, prospexit diuina prouidentia, vt paruulis quibusque, & his qui pro semetipsis aduersus astutias diaboli & demonum pugnas dimicare non possunt, vt potè infantes adhuc & lactentes in Christo, daret angelos propugnatores & defensores: qui velut tutores & procuratores constituti sunt à Deo eorum, qui in infirma ætate positi, pro semetipsis (vt diximus) pugnare non possunt. Et vt hoc cum maioribus fiducia agant, conceditur eis semper videre faciem patris, qui in cælis est, & istos puto esse paruulos, quos venire ad se Christus iussit, & non sinit prohiberi, & quos semper dicit videre faciem patris. Nec tibi contrarium videatur: si eos hæc anima, quæ ad Deum tendit, matris suæ filios appellat. Si enim animarum mater Hierusalem cælestis est, & angeli nihilominus cælestes nominantur, nihil dissonans videbitur: si hi qui similiter vt ipsa cælestes sunt, ab ea filij matris appellentur. Super omnia autem congruum videbitur & conueniens, vt quibus vnus est pater Deus, vna sit & Hierusalem mater. Quod verò ait: *Vineam meam non custodiui,* instituta illa ac mores & propositum, in quo exercebatur secundum veterem hominem viuens, indicare videtur laudabiliter à se non esse seruata: ex quo autem adiutorio angelorum dimicauit & vicit eam, penitus à se effugauit veterem hominem cum actibus suis: constitutaque est ab eis vinearum custos, sensuum scilicet & dogmatum diuinorum: ex quibus possit vinum bibere, quod lactificet cor eius.

Annuntia mihi quem dilexit anima mea: vbi pascis, vbi cubas in meridie, ne fortè efficiat sicut adoperta super greges sodalium tuorum. Adhuc sponsa loquitur etiam hæc, sed ad sponsum, & non iam ad filias Hierusalè. Igitur ab initio vbi ait: *Osculetur me,* vsq; ad hunc locum, *super greges sodalium:* cuncta quæ dicta sunt verba, sunt sponsæ. Sed primò sermo eius ad Deum factus est, secundò ad sponsum, tertio ad adolescentulas inter quas & sponsum media quadam, & vt se dramatis huius species habet, quasi mesochorus effecta: nunc ad ipsum, nunc etiam ad filias Hierusalem respondent, diiigit verba. Hos ergo nunc vltimos sermones suos ad sponsum facit, requirens ab eo vbi pascat in meridie, & vbi collocet gregem: verens nedom requirit eum, incurrat in ea loca, vbi sodales sponsi locatos per meridiem greges seruant. Ostenditur autem per hæc, quia sponsus hic etiam pastor sit. In superioribus autem didiceramus eum esse & regem, pro eo sine dubio quod homines regat: pastorem verò pro eo quod oves pascat: sponsum autè pro eo, quod habeat ipsam, quæ cum eo regnet: secundum quod scriptum est: *Asistit regina à dextris tuis in vestitu deaurato.* Hæc interim continet dramatis ipsius qui est quasi historicus ordo. Nunc autem requiramus intelligentiâ mysticam, & si oportet præuenire paululum ea, quæ in posterioribus proferenda sunt, quò quis effectus sit horum sodalium pateat, memoremus illud quod scriptum est: *Quia reginae sunt sexaginta, sed ex his omnibus vna sit columba, & vna perfecta ac particeps regni.* Ceteræ verò iam inferiores sunt: quæ octoginta appellantur concubinæ. Adolescentulæ verò, quarum numerus nullus est, post ordinem concubinarum ponuntur. Iste autem omnes animarum earum differentia sunt, quæ in Christo credentes, diuersis ei affectibus associantur. Vt (verbi gratia) dicamus omnem ecclesiam per illam figuram corpus esse Christi, quæ Apostolus dicit: in quo corpore diuersa esse membra pronuntiat, &



A

alios esse oculos, & alios manus, alios etiam pedes: & singulos pro operum studiorumque suorum meritis, in membra corporis huius aptari. Secundum hanc ergo speciem & hæc intelligenda sunt: & alias quidem animas putandum est in hoc sponsali dramate, quæ magnificentiori affectu sponso atque illustriori sociantur, apud eum reginarum loco & affectu haberi: alias, quarum inferior sine dubio in profectibus & virtutibus honor est concubinarum loco duci: & alias adolescentularum, quæ videntur extra aulam quidem posita, non tamen extra urbem regiam. Posteriores verò, & post omnes quæ supra memorata sunt, esse eas animas, quæ oves appellantur. Si verò perspiciamus attentius, adhuc fortassis etiam harum omnium inueniemus inferiores alias & vltimas omnium, illas scilicet, quæ in sodalium eius gregibus numerantur. Et ipsi enim habere greges quosdam dicuntur, in quos non vult sponsa incurere, & ob hoc petit à sponso, vt annuntiet sibi vbi pascat, vbi meridiem faciat: ne fortè, inquit, efficiat sicut adopena super greges sodalium tuorum. Queritur ergo, sodales isti qui habere quosdam greges dicuntur, vtrum sponso operam dantes, & sub ipso velut pastorem principe agentes, hoc faciant, quandoquidem sodales eius nominantur: an proprium aliquid & sequesteratum habentes: & quod non sit cum animo sponso: quandoquidem refugit sponsa, & veretur ne fortè incurrat sodalium greges, dum sponsum suum requirit. Sed & quod dixit: Ne fortè efficiat non adopena, sed sicut adopena: require, ne fortè innuat per hoc esse aliquas sodaliū quasi spōsas, habentes etiam ipsas habitum sponsoalem, & esse adopenas, & sicut Apostolus dicit: Velamen & potestatem habentes super caput. Et vt manifestior sermonis huius explanatio fiat, iterum quasi dramatis ordine, quod dicitur, exequamur. Expōcit ab ipso sponso suo sponsa, vt ei locum secreti sui indicet & quietis: quandoquidem amoris impatiens, etiam per meridiem cupit adire sponsum, illo præcipue tempore, quo clarior lux & splendor diei perfectus & purus est, vt assiliet ei oves pascenti vel refrigeranti. Et studiosè vult viam discere, qua ire ad eum debeat, ne fortè si non fuerit edocta itineris huius anfractus, incurrat greges sodalium: & videatur similis esse alicui illarum, quæ adopena veniunt ad sodales eius, nec pudoris curam gerunt, aut verentur passim discurrere, & multis apparere. Ego autem quæ à nullo, inquit, alio videri volo, nisi à te solo: scire desidero, quo ad te itinere veniam, vt secretum sit, vt nemo sit medius, vt nullus arbiter peregrinus & alienus occurrat. Et fortè ob hoc requirit ista loca, in quibus pascit sponsum oves suas, & ostendit ei verecundiam suam, pro qua non vult incurere greges sodalium, vt ille segreget oves suas à sodalibus, & seorsum pascat, vt non solum sponsa non videatur ab alijs, sed & arcanis & ineffabilibus mysterijs sponso secretius perfruatur. Nunc ergo videamus per singula, & primò quidem vide si possumus dicere, quòd Dominus, cuius portio fuit Iacob, & funiculus hereditatis eius Israel, ipse intelligendus sit sponsus. Sodales verò eius angeli illi, ad quorum numerum cum diuideret excelsus gentes, & dispergeret filios Adam, statuit terminos gentium secundum numerum (vt ait) angelorum Dei: & isti sint fortassis greges sodalium sponso, gentes scilicet cunctæ, quæ velut pecora sub angelis pastoribus constitutæ sunt. Grex verò sponso illa dicuntur, de quibus ipsa in euangelio veritas dicit: Oves meæ vocem meam audiunt. Vide enim & obferuanter intende, quoniam dicit: oves meæ, quasi sint & alie oves, quæ non sint eius: sicut & ipse in alijs dicit: Vos non estis de ovis meis: quæ singula huic occulto mysterio conuenienter videbuntur aptari. Quæ si ita se habent, competenter sponsa vnus cuiusque, sodalium gregem, sponsam eius intelligi voluit, quam adopenam nominauit. Sed quoniam certa erat, quòd super omnes illas ipsa esset, non vult similis videri alicui illarū: vt pote quæ sciret tantum se debere præcellere illas sodaliū sponsas, quas sponsa nominat velut adopenas, quantum eminentiæ spōsi sui habeat ad sodales. Sed & pro hoc adhuc videbitur percūctandi causas habuisse: quandoquidem boni pastores scit esse studium, vt optima ouib. pascula requirant, & vt viridantia atq; opaca quæ ad requiem memora meridianis æstus inueniant. Quod quidē sodales spōsi facere nesciunt: nec in eligendis pasceis, aut sciētia tantū, aut sollicitudinē gerunt, & ob hoc dicit: Annuntia

1. Cor. 11. b

B

mihī, vbi pasceis, vbi cubile habes in meridie? cupiens tempore scilicet illud, quo copiosius mundo lumen infunditur: quò magis merus est dies & purior & florulentior est lux. Tunc, inquit, annuntia mihī dō tu, quem dilexit anima mea, vbi pasceis, vbi cubile habes in meridie: ne fortè efficiat, vt adopena super greges sodaliū tuorū. Nouo nunc nomine spōsa appellauit sponsum. Sciens. n. ipsum esse filiū charitatis, imò ipsum esse charitatē, quæ ex Deo est, quasi vocabulum ei istud posuit, quæ dilexit anima mea: & tamē nō dixit: quæ dilexi, sed quem dilexit anima mea: sciens non qualicunq; dilectione, sed ex tota anima, & ex totis viribus, & ex toto corde habendam esse dilectionē sponso. Vbi pasceis, inquit, & vbi cubile habes? Puto autem quòd & propheta de hoc loco quem nunc sponsa discere ab sponso desiderat & audire, etiam ipse sub eodē potestus pastore dicat: Dominus regit me: siue vt in alijs legimus: Dominus pasceit me, & nihil mihi deerit. Et quoniam sciebat alios pastores, vel ignauia, vel imperitia faciente, greges in locis aridiorib. collocare: de hoc optimo pastore Dominus dicit: In loco viridi vbi me collocauit. Super aquam refectiois educauit me: ostendens pastorē hunc, nō solum abundantes aquas ouib. suis: sed & salubres & puras, & quæ per omnia reficiant, prouidere. Sed quoniam ab hoc itatu, quo vt ouis sub pastore deguerat, conuerlus ad rationabilia, in excelliora profectus, idq; adeptus est per conuersionem, subiungit & dicit: Animam meam conuertit: Educxit me super semitas iustitias, propter nomen suum. Hinc verò quandoquidem in hoc profecerat, vt iustitiæ incederet vias: iustitia autem habet sine dubio impugnantem se iniustitiam: & necesse est eum qui iustitiæ iter incedit, habere pugnas aduersantium, fide conuersus & spe, dicit de eis. Nā & si ambulē in medio vmbrae mortis, nō timebo mala: quoniam tu mecum es. Post hæc verò quasi gratiā referens ei qui se pastoralibus imbuerat disciplinis: Virga, inquit, tua & baculus tuus (quib. institutus tuos ad pastoris officium) ipsa me consolata sunt. Hinc verò vbi vidit se ad pastoralibus pasceis, ad rationabiles cibos & mystica secreta translatum, addit & subdit. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meū, & calix meus inebrians quā præclarus est. Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ. Vt in habitem in domo Domini in longitudine dierum. Illa ergo prima, id est, pastoralis institutio, initium eorum fuit, vt in loco viridi collocatus, super aquam refectiois educaretur. Hæc verò, quæ sequuntur de profectibus, ad perfectionem requiruntur. Et quoniam de pasceis & viriditate proposuimus, conueniens etiam videretur de euangelijs confirmare quæ diximus. Inueni etiam ibi pastorem hunc bonum de pasceis ouium differrentem, vbi ad hoc quòd pastorem se profiteretur, etiam ostiū se esse commemorat, & dicit: Ego sum ostiū. per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascula inueniet. Hunc etiam nunc sponso percunctatur, vt ab eo audiat & discat in quibus pasceis oves agat, vel in quibus amenitatis meridianos procuret æstus, meridiem appellans illa scilicet cordis secreta, quibus clariorem scientiæ lucem à verbo Dei anima consequitur. Hoc enim tempus est, quo sol excelliorum circumitus sui verticem tenet. Si quando ergo sol iustitiæ Christus, ecclesiæ suæ excelsa, & ærdua virtutum suarum secreta manifestat, amena etiam pascula cubiliaque meridia na videbitur edocere. Nam cum adhuc initia habet discēdi, & prima (vt ita dicam) ab eo scientia suscipit rudimenta, tunc dicit propheta: Et adiuuabit eam mane diluculo. Nunc ergo, quia perfectiora iam querit, & excelliora desiderat, meridianum scientiæ lumen exposcit. Hinc puto & Abraham post multas eruditiones, quibus apparens ei Deus, imbut eum de singulis & docuit, post refertur: quia visus sit ei Deus ad quercum Mambre sedenti ad ostium tabernaculi sui meridie: Et respiciens, inquit, oculis suis vidit, & ecce tres viri stabant super eum. Quòd si credimus hæc per spiritum sanctum scripta, non puto frustra placuisse diuino spiritui, vt etiam tempus & hora visionis, scripturæ paginis mandaretur, nisi & horæ istius & temporis ratio aliquid conferret ad scientiam filijs Abraham, quibus vtiq; sicut opera Abraham facienda, ita & visitationes illæ sperandæ sunt. Qui enim potest dicere: Nox præcessit, dies autem appropinquauit, sicut in die honestè ambulamus, non in comessationib. & ebrietatibus, nō in cubilib. & impudicitijs, non in contentione & emulatione: & cum hæc omnia tranierint, super-

Psal. 77. g
Gen. 13. 4. a.
Deut. 32.
Ses. 70.

Ioan. 10. c.

C

super-

Deut. 6. a.

Psal. 22.
27

Ibidem.

Ibidem.

D

Ioan. 10. b.

Psal. 45. a.

Gen. 13. a.

Rom. 13. d.

D. HIERONIMUS
TOM. VII.

E
 Gen. 18. a.
 Gen. 43. d.
 Mat. 27. c.
 Luc. 23. f.
 Mar. 13. e.
 Gen. 1. c.
 F
 Cor. 2. b.
 Nihil d.
 Cor. 2. b.
 Mat. 27. c.

supergressus videbitur tempus hoc, quod nox præcessit, & dies appropinquaret, & festinare non ad initium diei, sed ad meridiem, ut & ipse ad gratiam perueniat Abraham. Si enim lux, quæ in ipso est, mentis, & puritas cordis clara fuerit & splendida, iste meridianus tempus in semetipso habere videbitur: & per hanc puritatem cordis, quasi in meridie positus, Deum videbit, sedens ad quercum Mambre, quod ad visionem interpretatur. Apud visionem ergo sedet in meridie, qui vacat ad videndum Deum. Inde denique non dicitur intra tabernaculum, sed foris ad ostium sedere tabernaculi. Foris etenim est extra corpus posita mens eius, qui longè est à corporalibus cogitationibus, longè à carnalibus desideriis: & ideo ab his omnibus foris positus vultat Deus. Eiusdè quoque mysterij est: quod & Ioseph & fratres suos cum suscepisset in Ægypto: in meridie eos pascit, & in meridie adorant eum cum muneribus. Propterea denique puro, & de his quæ Iudæi in Saluatore commiserunt, nullum euangelistarum voluisse scribere, quia meridie hæc gesta sunt: cum vtique sexta hora, non aliud quam meridianum tempus ostendat: nullus tamen meridiem nominauit. Sed Matthæus ita dicit: *Ab hora autem sexta tenebræ factæ sunt super omnem terram vsque in horam nonam.* Lucas verò: *Erant iam quasi hora sexta, & tenebræ factæ sunt super omnem terram, vsque in horam nonam deficiente sole.* Sed & Marcus: *Cum autem esset facta hora sexta, tenebræ factæ sunt super omnem terram, vsque in horam nonam.* Vnde apparet, quia in visitatione quidem Abraham, & in conuiuio patriarcharum apud Ioseph non indigebat, vt tempus illud sub nomine sexti numeri significaretur, sed vt meridiem diceretur. Volebat enim sponsa, quæ iam tunc in illis adubratur, diceret, vbi pasceret sponsus, & vbi haberet cubile: & ideo meridiem nominat. Euangelista verò in his quæ narrabant, non meridianum tempus, sed horam sextam numerum requirebat, ad enarrandum scilicet sacrificium hostiæ eius, quæ oblata est in die paschæ, pro redemptione hominis, qui in die sexta formatus est à Deo: postquam terra produxit animam viuentem secundum genus, quadrupedia & reptantia, & bestias terræ. Ob hocigitur in præsentis loco illuminari sponsa desiderat pleno scientiæ lumine, ne per imperitiam errans in aliquo, similis efficiatur illis doctorum scholis, quæ non per ipsam Dei sapientiam, sed per philosophorum & principum huius mundi exercentur. Hoc enim & Apostolus dicere videtur in eo, vbi ait: *Quia loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum huius mundi cognouit.* Et iterum hæc eadem significat, cum dicit: *Non enim spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Ob hoc ergo requirit sponsa Christi meridianam cubile, & plenitudinem scientiæ poscit à Deo: ne videatur esse sicut vna ex philosophorum scholis, quæ ad aperta nominatur: pro eo quod plenitudo veritatis apud eos tecta est & ad aperta. Sponsa autem Christi dicit: *Nos autem reuelata facie gloriæ Dei speculamur.*

Nisi cognoueris te à bona, siue pulchra inter mulieres, egredere tu in vestigijs gregum, & pascere hædos tuos in tabernaculis pastorum. Vnius Chilonis, scilicet ex septem, quos apud Græcos singulares fuisse in sapientia fama concelebrat, hæc inter cætera mirabilis fertur esse sententia, qua ait: *Scito teipsam, vel cognosce teipsam.* Quod tamen Salomò, quæ præcessisse omnes hos tempore & sapientia ac rerum sciëntia, in præfatione nostra docuimus, ad animam quasi ad mulierem sub comminatione quadam loquens dicit: *Nisi cognoueris temetipsam à pulchra inter mulieres, & agnoueris pulchritudinis tuæ causas inde descēdere, quod ad imaginem Dei facta es, per quod inest tibi plurimum naturalis decoris: & cognoueris quam pulchra eras ex initio, quamuis & nunciam præcellas cæteras mulieres, & pulchra inter eas sola dicaris: tamē nisi cognoueris teipsam quæ sis: non enim ex comparatione inferiorum volo bonam videri pulchritudinem tuam, sed vt tibi ipsi, & decori tuo collata atque exæquata, respondeas.* Quod nisi feceris, iubeo te exire, & in vltimis gregum vestigijs collocari: & iam non oues, neque agnos, sed hædos pascere: illos scilicet qui pro prauitate & lasciuia, à sinistris statuti sunt regis in iudicio præsentis: & cum tibi introductæ in cubiculum regium offenderem quam summa sunt bona: si nō cognoueris temetipsam, ostendat tibi etiam quæ sunt vltima mala, vt ex veris proficias, tam malorum metu, quam bonorum desiderio. Si enim necieris temet-

ipsam, & ignorantia tui vixeris, nec scientiæ studiū gesseris: sine dubio, nec tabernaculum proprium habebis, sed & per pastorum tabernacula discurses, & nunc in illius tabernaculis pastoris pascere hædos, inquietum animal, ac vagum, & peccatis deputatum. Hæc autem patieris, donec rebus ipsis & experimentis intelligas, quantum mali sit animam nescire seipsam neque pulchritudinem suam: per quam præcellat cæteras, nō virgines, sed mulieres: illas scilicet, quæ corruptionem passæ sunt, nec in virginitatis integritate permanserunt. Hæc sunt quæ sponsus post illa omnia quæ locuta fuerat sponsa, austeram quadam comminatione sponsæ, animos ad agnitionis suæ curam suscitans, per ordinem propositi dramatis dicit. Sed nunc consequenter, vt cætera ad Christum hæc & ad ecclesiam referamus: qui ad sponsam suam, ad animas scilicet credentium loquens, summam salutis & beatitudinis in scientiæ agnitione constituit. Quomodo ergo anima cognoscat semetipsam, nec facile puro, nec breuiter explicari potest: tamen pro viris, pauca ex multis aperire tentabimus. Videtur ergo mihi duplici modo, agnitionem sui animæ capere debere. Quid quid sit ipsa, & qualiter moueatur, i.e. quid in substantia, & quid in affectibus habeat: vt puta vt intelligat, si boni affectus sit, aut non boni: aut recti propositi, aut non recti. Et quidem si recti sit, si erga omnes virtutes eundem tenorem habeat, tam in intelligendo, quam in agendo: an erga necessaria tantum, & quæ in promptu sunt: Et vtrum in eo sit, vt recipiat profectus, vt augeatur in intellectu rerum augmentoque virtutum: an in isto stet & resideat, in quod potuit peruenire, & vtrum erga semetipsam tantummodo vacet excollandam, an alijs prodesse & conferre aliquid vtilitatis studeat, vel in verbo doctrinæ, vel in exemplis gestorum. Si verò cognoscat semetipsam, non esse boni affectus, neque recti propositi, in hoc ipso vt intelligat, vtrum ei satis desit, & procul à via virtutis sit: an in ipso iam posita sit itinere, & incedere iam conetur, cupiens quæ ante sunt apprehendere, & que retrò sunt obliuisci, sed nō dum appropinquauerit: aut proxima quidem sit, nondum tamen ad perfectionem venerit. Sed & in eo opus videtur esse animæ cognoscentis semetipsam, scire si hæc ipsa quæ operatur mala, an ex affectu & studio operetur: an fragilitate quadam, & vt ille ait, quod quasi non vult agens, & quæ odit faciens: & rursum ea quæ bona sunt affectibus, & recto proposito gerere videatur: verbigratia, Si iracundiam apud aliquos quidem cohibet, apud aliquos autem effert, an semper eam cohibet, & apud nullum omnino profert. Similiter & tristitiam, si in aliquibus quidem negotijs vincit, in aliquibus autem recipit: an in omnibus omnino non recipit. Ita & timorem, aliaque similia, quæ virtutibus videntur esse contraria. Adhuc & istud opus est animæ cognoscentis se, si gloriæ multum cupida sit, aut parum, aut omnino nihil. Quod inde colligit: si laudibus multum, aut mediocriter delectetur, aut omnino nihil: & si in opprobrijs satis, aut parum, aut omnino nihil contristetur. Sed & in dando & accipiendo cognoscentis animæ semetipsam sunt quædam indicia, si quod tribuit & præbuit ita communicabili affectu, & quasi cui æquitatem haberi inter homines placeat. An vt ille ait, ex tristitia, aut necessitate: vel certè gratiam, siue ab accipientibus, siue ab audientibus quærens. Sed & in accipiendo anima, quæ cognoscat semetipsam, obseruabit, vtrum indifferenter habeat ea quæ accipit, an velut super aliquo bono gaudeat. Sed & in intellectu pensabit semetipsam huiusmodi anima, vt cognoscat, an facile moueatur cuiuscunque verisimilis iudicio: & subripiatur ei arte, vel suauitate, vel calliditate sermonum: an rarò hoc, an nunquam omnino patiatur. Sed sufficiant hæc in hoc agnitionis genere à nobis dicta. Possibile est enim volenti bonum similitudinem, & alia innumera colligere, quibus cognoscere semetipsam anima probetur: & pulchritudinem suam, quam ad imaginem Dei in conditione suscepit, si reparare ac restituere potuerit, contemplari. Hocigitur est, quod præsens sermo sub specie mulieris animam docet, vt cognoscat semetipsam, & ait: *Nisi cognoueris temetipsam, hoc est, nisi per singula, quæ supra memorauimus, duxeris sensus tuos, & discretionem singulorum tenueris, quæ agenda sint, quæ cauenda: quid desit tibi, & quid abundet: quid emendandum sit, quid uerendum. Sed si uolueris indifferenter agere inter cæteras ani-*

G
 3. Exd. 7. b.
 Philip. 3. c.
 H
 Rom. 7. c.
 Gen. 1. d.
 5. a.



A

mas communis vitæ hominū, quas hīc mulieres appellat, inter quas tu pulchra es: utpote quæ iam oscula verbi Dei susceperis, & cubiculi eius arcana perspexeris: si, inquam, non te cognoveris, sed indifferenter, ut cōmune vulgus agere volueris: exi in vestigijs gregum, id est, esto in reliquo grege: si nihil egregium post hæc omnia, quæ in te collata sunt, agis: neque temetipsam cognoscens, à congregatione gregali sequestraueris: & eris non solum in grege, sed in vestigijs gregum. Vltimus enim fiet & nouissimus, qui primatus suos nō intellexerit. Et ob hoc, ubi iam scientiam neglexerit, necesse est, ut circumferatur omni vento doctrinæ ad deceptionem errorum: ita ut modò quidem apud illum pastorem, id est, doctorem verbi tabernaculum ponat: nunc verò apud alium, & sic ubique circumferatur: pascens non oves, quod est animal simplex, sed hædos: lasciuos scilicet & inquietos sensus, atque ad peccatum deputatos, diuersis doctoribus excolens ad hoc ipsum quæsitus. Et hæc erit pœna culpæ illius animæ, quæ seipsam non studuerit agnoscere, & illum solum sequi pastorem, qui animam suam posuit pro ouib. suis. Hæc est vna species, qua intelligere temetipsam anima in affectibus & actibus suis debeat. Illa verò alia pars profundior est & difficilior, qua iubetur anima, quæ tamen iam in mulieribus pulchra est, agnoscere temetipsam. Quod si obtinere potuerit, speret sibi bona omnia: si minus, sciat exeundum sibi post vestigia gregum, & pascendum hædos in tabernaculis pastorum alienorum à se. Videamus ergo & incipiamus pro viribus, etiam huius partis agnitionem discutere. Dicit per prophetam sermo diuinus: Illuminate vobis lumen scientiæ. Sed in donis spiritualibus vnum quidem donum maximum est: quod per spiritum sanctum ministratur, sermo scientiæ: cuius scientiæ opus illud principale est, quod in euangelio secundum Matthæum quidem ita dicit: *Nemo nouit filium nisi pater: neq. patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.* In Luca autē ita ait: *Nemo scit quid sit filius, nisi pater: & nemo scit quid sit pater, nisi filius, & cui voluerit pater reuelare.* Secundum Ioannem verò ita scriptum est: *Sicut agnoscit me pater, & ego agnosco patrem.* In quadragesimo verò quinto psalmo dicit: *Vacate & cognoscite, quoniam ego sum Deus.* Igitur principale munus scientiæ est cognoscere trinitatem. Secundo verò in loco cognoscere creaturam eius, secundum eum qui dicebat: Ipse enim mihi dedit horum, quæ sunt scientiam veram, substantiam mundi & virtutem elementorum, initium & finem & medietatem temporū, & reliqua. Inter hæc ergo animæ erit quædam etiam sui agnitio, per quam scire debet, quæ sit eius substantia, vtrum corporea vel incorporea, & vtrum simplex vel ex duobus, aut tribus, an verò ex pluribus composita. Sed & iuxta quorundam quæstiones, vtrum facta, an omnino à nullo sit facta: Et si facta sit, quo modo sit facta: Vtrum, ut putant aliqui, in semine corporali, etiam ipsius substantia continetur, & origo eius pariter cum origine corporis traducitur: An perfecta extrinsecus veniens, parato iam & formato inter viscera muliebria corpore induitur: Et si ita sit, vtrum nuper creata veniat, & tunc primum facta cum corpus videtur esse formatū: ut causa facturæ eius, animandi corporis necessitas extitisse credatur; an prius & olim facta, ob aliquam causam ad corpus sumendum venire exiitumetur, & si ex causa aliqua in hoc deduci creditur, quæ illa sit causa ut agnosci possit, scientiæ opus est. Sed & illud requiritur: vtrum semel tantum corpore induatur, & id postmodum depositum vltra non quærat, an cum semel susceptum deposuerit, iterum assumat: & si secundò sumptum semper habeat, an aliquando iterum abijciat. Et si quidem secundum autoritatem scripturarum, consummatio immineat mundi, & corruptibilis status hic in incorruptibilem mutabitur: ambiguum non videri quod in præsentis vitæ statum, secundò aut tertio in corpus venire possit. Nam si recipiatur hoc necessariò, sequitur ut huiusmodi successione consequentibus finem nesciat mundus, & adhuc cognitionem sui anima requirat, si est aliquis ordo, aut sunt aliqui spiritus eiusdem substantiæ cum ipsa. Alij verò non eiusdem, sed diuersi ab ea, id est, si sunt & alij spiritus rationabiles ut ipsa est, & alij carentes ratione. Et si eadem est ipsius quæ & angelorum substantia, quoniam rationale à rationabili nequaquam differre creditur. Aut si non est quidem talis per substantiam, sed erit talis per grati-

Eph. 4. c.

Ioan. 10. b.

Mat. 11. d.

Luc. 10. b.

Ioan. 10. c.

B

1. Cor. 7. f.

si meruerit: an non possit omnino similis effici angelis, nisi hoc nature suæ qualitas, aut similitudo receperit. Reddendum posse videbitur quod amissum est, non tamen conferri id quod ex initio conditor non dedit. Sed & hoc ad cognoscendam temetipsam anima requirat, si virtus animæ eius accedere potest & decedere. An est immutabilis: an acquisita semel vltra non defluit. Et quid opus est plura commemorare: quibus ex causis temetipsam cognoscatur anima: ne forte, si neglexerit perfecte temetipsam cognoscere, exire iubeatur in vestigijs gregum, & pascere hædos, & hoc non in proprio tabernaculo, sed in tabernaculis pastorum; cum præstò sit volenti hæc persequi, largissimas occasiones ex his quæ supra memorauimus, sumere, in quibus sese exercere in sermone scientiæ pro viribus possit. Dicantur verò hæc à verbo Dei, etiam ad animam, quæ in profectibus quidem posita est, nondum tamen ad summum perfectionis ascendit. Quæ pro eo equidem quod proficit, pulchra dicitur, ut autem peruenire possit & ad perfectionem, & illud ad eam comminatio necessaria. Quod nisi per ista singula quæ supra diximus, temetipsam cognouerit, & vigilanter exercuerit in verbo Dei & lege diuina, contingeret ei de his singulis opiniones colligere diuersorum, & sequi homines nihil egregium, nihil ex spiritu sancto locutos: hoc enim exire in vestigijs gregum, & eorum doctrinam sectari, qui & si ipsi permanerint peccatores, nullum peccantibus remedium providere poterint. Quos qui sequitur, hædos vitæ que qui peccatorum inditium tenent, videbitur pascere, circumiens tabernacula pastorum, diuersas scilicet sectas philosophorū. Intuere ergo plenè quàm terribile est, quod sub hac adumbratur figura. Exi, inquit, tu in vestigijs gregum; quasi ad eam loquitur, quæ intus iam sit anima, & intra mysteria collocata, pro eo tamè quòd negligat temetipsam cognoscere, & requirere quæ sit, & quid vel quo modo agere debeat, quid nō agere, dicitur ei: Exi tu quasi quæ ob hanc desideria culpâ foras mittatur ab eo qui præest. Sicingens animæ periculum est, scientiam sui agnitionemq. negligere. Sed fortasse, quia duplicem expositionem dedimus agnitionis suæ animæ, videbitur cuiuspiam secundum eam quidem quæ de moribus & de actibus suis discutere negligit, & inquirere de profectibus suis, aut perscrutari de vitijs, meritò ei dici, exi: per quod videatur, quasi de interioribus foras propelli. Si verò secundum editionem aliam, quæ diximus, quòd naturam substantiamq. suam agnoscere debeat & statum, vel in quo fuerit, vel in quo erit, graue credetur. Quæ enim facile talis anima inuenietur, ita perfecta, ita præpotens, cui horum omnium ratio & intelligentia pateat. Ad hoc respondimus, quoniam sermo, qui habetur in manibus, nō ad omnes animas fit, neq. ad adolescentulas, quib. hic loquitur sponsus, neque ad cæteras mulieres, neque ad octoginta cubinas, aut 60. reginas: sed ad illam, quæ inter omnes mulieres sola pulchra dicitur & perfecta. Vnde apparet, ad dilectas quasque animas hæc dici: quibus cum gratia multa sentiendi & intelligendi à Deo data sit, negligunt tamen scientiæ partes, & cognoscendi temetipsas, nullum adhibent studium. His ergo comminatur sermo diuinus: quia quibus multum datur, multum ex eis exigitur, & humilis quidem, & venia & misericordia dignus erit: *potentes autem poterent cruciabantur.* Si ergo & tu anima quæ pulchrioris & eminentior inter cæteras (verbi gratia) doctrinis, negligas temetipsam, & in ignorantia tui mancas: quomodo poterunt, vel hi qui edificari desiderant, instrui, vel conuinci & argui contradicentes? Dignè ergo cum comminatione quadam ad eā dicitur: Exi tu in vestigijs gregum, & pascere hædos tuos in tabernaculis pastorum. Potest ad hoc trahi, etiam illud quod Moyses scribit: quòd si qua Israelitica mulier adulterauerit, lapidetur. Si verò filia sacerdotis, ignibus exuratur. Sic ergo ista videbitur esse comminatio in eos qui capaces esse possunt ad agnitionem & scientiam, sed per desideriam negligunt. In quos iustissima indignatio sponsi est: quia scit vnus negligentiam cedere ad damnâ multorum. Similis enim videbitur huiusmodi anima, vel illi qui acceptum denarium abscondit in terram, ne lucrati quid ex eo pecunia dominus acquireret: vel illi quæ occidisse dicitur Deus, quia malignus erat Onā, vel Heri scilicet, qui accepta femina scientiæ naturalis, posteritati inuidens, profunde bat in terram. Pa-

C

D

Luc. 11. f.

Eph. 6. a.

1. Tim. 2. a.

2. Tim. 2. f. d.

Luc. 19. d.

Gen. 38. b.

flores

D. HIERONIMUS
TOM. 7.

A aliquando carnem suam odio habuit: sed nutrit & fovet eam, sicut & Christus ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, & reliqua.

Per hæc ergo edocemur, quomodo sponsa Christi, quæ est ecclesia, etiam sit corpus eius & membra. Si ergo audias sponsi membra nominari, ecclesie membra dici intellige, in quibus sicut sunt aliqui, qui dicuntur oculi, pro intelligentiæ sine dubio ac scientiæ lumine, & alij aures, pro audiendo verbo doctrinæ: alij manus, pro bonis operibus religiosisque ministerijs: ita sunt alij & qui genæ eius appellantur. Genæ autem partes vultus dicuntur, in quibus honestas & verecundia animæ agnoscitur: per quod sine dubio illi in membris ecclesie declarantur, qui castitatis & pudicitie excolunt honestatem. Pro his ergo ad omne corpus sponsæ dicitur: Quam speciosa facta sunt genæ tuæ? Et observata quia non dixit, quam speciosa sunt genæ tuæ, sed quam speciosa facta sunt, ut ostendat, prius quidem non eas ita fuisse speciosas, sed postea quam suscepit oscula sponsi, & ipse qui loquebatur per prophetas, prius affuit, & mundavit sibi ipsi ecclesiam suam lauacro aquæ, & fecit eam non habere maculam aut rugam, & agnitionem sui præstitit ei: tunc facta sunt speciosa genæ eius. Tunc enim castitas & pudicitia, & virginitas, quæ prius non fuerat, per ecclesie genas specioso decore diffusa est. Quæ tamen genarum species, id est, pudicitia & castitatis, turturibus comparatur. Turturum ferunt huiusmodi naturam esse, ut neq; masculus præter unam feminam adeat aliam: nec femina plus quam unum pariatur matrem: ita ut si accidat altero intercepto superesse alterum: pariter cum coniuge extinctus sit ei concubitus amor. Conuenienter ergo similitudo turturis, aptatur ecclesie, quod vel alterius viri post Christum coniugium nesciat, vel quod continentia & pudicitia in ea tanquam turturum voliter multitudino. Secundum hanc intelligentiam etiam ceruicem sponsæ accipiamus. Quæ sine dubio illæ intelligi debent animæ, quæ Christi iugum suscipiunt dicentis: Suscipite super vos iugum meum: quia iugum meum suave est. Obedientia ergo eius, ceruices eius appellantur, Ceruix ergo ei speciosa facta est, sicut redimicula, & meritò. Quam n. prius prævaricationis inobedientia turpe fecerat, nunc obedientia fidei, speciosam fecit & pulchram. Ceruix ergo tua speciosa facta est sicut redimicula. Ad utrumq; n. subaudiatur, speciosa facta est. Redimicula hæc dicit cõstructiones, vel cõnexiones monilium, quæ in ceruicibus sedere solent: ex quibus deducitur & descendit per omne collum reliquorū ornatus. Ipsi ergo ornamento, quod ceruicibus & collo imponi solet, ceruicem sponsæ comparauit. Quod dictum ita aduertimus. Ceruicem diximus subiectionem & obedientiam dici, pro eo quod quasi iugum Christi suscipiat, & fidei eius obedientiam præbeat. Ornamentum ergo ceruicis eius, quæ est obedientia, Christus est. Ipse enim prior factus est obediens vsq; ad mortem. Et sicut per vnus, Adæ scilicet, inobedientia, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnus obedientiam, Christi duarum taxat, iusti constituentur multi. Ornamentum ergo & monile ceruicis ecclesie, obedientia Christi est. Sed & ceruix ecclesie, i. e. obedientia eius, similis effecta est obedientiæ Christi, quod est monile ceruicis. Magna ergo in hoc laus sponsæ est, magna ecclesie gloria, vbi imitatio obedientiæ eius, exaquatur obedientiæ Christi, quem imitatur ecclesia. Hæc ipsa species monilis, etiã in Genesi memoratur à Iuda patriarcha Thamar nurui suæ, quando cum ea quasi cum meretrice concubuit, data. Quod non omnibus patet mysterium. Intelligitur per hoc, quod Christus ecclesie, quam ex multorum dogmatum prostitutione collegerat, futuræ perfectionis hæc dedit pignora, & istud obedientiæ monile ceruicis eius imposuit.

Matt. 11. d.

B

Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoaduquerex sit in recubitu suo. Suprà diximus, quod specie dramatis libellus hic ordinatus, personarum imitatione contextitur: & nunc ergo videntur hæc amici vel sodales sponsi ad sponsam locuti, qui secundum intelligentiam mysticam, & ut supra iam diximus, aut angeli vel etiam propheta, aut patriarchæ possunt intelligi. Non enim tunc solum cum post baptismum Ioannis in deserto tentatus est à diabolo Dominus, accesserunt angeli & ministrauerunt ei, sed ante aduentum præsentis corporalis ministrauerunt semper. Nam & lex disposita in manu per angelos dicitur mediatoris. Et ad

Rom. 3. d.

Rom. 3. d.

Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoaduquerex sit in recubitu suo. Suprà diximus, quod specie dramatis libellus hic ordinatus, personarum imitatione contextitur: & nunc ergo videntur hæc amici vel sodales sponsi ad sponsam locuti, qui secundum intelligentiam mysticam, & ut supra iam diximus, aut angeli vel etiam propheta, aut patriarchæ possunt intelligi. Non enim tunc solum cum post baptismum Ioannis in deserto tentatus est à diabolo Dominus, accesserunt angeli & ministrauerunt ei, sed ante aduentum præsentis corporalis ministrauerunt semper. Nam & lex disposita in manu per angelos dicitur mediatoris. Et ad

Hebræos scribens Apostolus dicit: Si enim qui per angelos habitus est, sermo factus est firmus. Ipsi ergo erant velut auctores & procuratores, apppositi paruule sponsæ cum pædagogo, lege: donec plenitudo temporum veniret, & mitteret Deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege, & adduceret eam sub auctoribus & procuratoribus & pædagogo, lege: ut ipsius verbi Dei oscula, doctrinam scilicet verbaq; susciperet. Antequam ergo tempus horum adesset: in multis angelorum ministerio excolebatur sponsa, qui apparebant tunc hominibus, & loquebatur ea, quæ res poscebat & tempus. Non enim mihi ex adueto Saluatoris in carne spõsam dici, aut ecclesiam putes: sed ab initio humani generis, & ab ipsa cõstitutione mundi: imò ut Paulus docet, altius mysterij huius originem repetat, ante etiam constitutionem mundi. Sic enim dicit ipse: Sicut elegit nos in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati coram ipso in charitate, prædestinans nos in adoptionem filiorum. Sed & in psalmis scribitur: Memento congregationis tuæ Domine, quam congregasti ab initio. Prima etenim fundamenta congregationis ecclesie, statim ab initio sunt posita. Vnde & Apostolus dicit ædificari ecclesiam, non solum super Apostolorum fundamentum, sed etiam prophetarum. Inter prophetas autem numeratur & Adam: quia magnum mysterium prophetauit in Christo & in ecclesia, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adheret uxori suæ, & erunt ambo in carne vna. Euidenter enim de his dictis eius dicit Apostolus: Quia mysterium hoc magnum sit. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Sed & idem Apostolus cum dicit: Sic enim ecclesiam dilexit, ut semetipsum traderet pro ea, sanctificans lauacro aquæ, non utiq; ostendit eam prius non fuisse: quomodo n. dilexisset eam, quæ nõ erat. Sed eam sine dubio dilexit, quæ erat. Erat autem in omnibus sanctis, qui ab initio sæculi fuerunt facti. Diligens igitur eam, venit ad eam. Et sicut pueri cõmunicauerunt carni & sanguini, similiter & ipse participes factus est eorumdem, ac semetipsum pro eis tradidit. Ipsi enim erat ecclesia, quam dilexit, ut eam vel numerositate augeter, vel virtutibus excoleret, vel perfectionis charitate de terris transferret ad cælum. Ministrauerunt ergo & propheta ab initio, ministrauerunt & angeli. Quid enim aliud fiebat tunc, cum apparuerunt tres viri Abrahamæ sedenti ad quercum Mambre? Licet illa angelorum species plus aliquid quam angelicum ostenderit ministerium: nam Trinitatis ibi mysterium prodebat. Hoc erat & in Exodo: cum angelus Domini dicitur in flamma ignis apparuisse Moysi in rubo. Continuo autem in subsequenti bus Dominus & Deus loqui in angelo scribitur, & ipse Deus esse Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob designatur. Quod quidam hæreticorū legentes dixerunt: Deum legis & prophetarum longe inferiorum esse, quam Iesum Christum & Spiritum sanctum, & eousq; impietatem suam pertenderunt, ut plenitudinem quidem in Christo ponant, & in spiritu sancto: imperfectionem verò & infirmitatem in Deo legis. Sed hæc aliàs. Nunc autem nobis propositum est ostendere, quomodo sancti angeli, qui ante aduentum Christi, velut paruulæ adhuc sponsæ tutelam procurabant, ipsi sint amici & sodales sponsi, qui ad eam dicere videantur: Faciamus tibi similitudines auri cum distinctionibus argenti, vsquequod rex sit in recubitu suo. Indicant ergo quod ipsi faciant sponsæ, non aurum (neque enim habebat tale aurum, quale dignum erat offerri sponsæ) sed pro auro, similitudines auri se facere promittunt. Et non vnã similitudinem, sed multas. Ita etiam dicunt de argento, sed quasi habentes licet paruam argenti materiam, promittunt se ei facere, non similitudines, sed distinctiones argenti: utpote quibus non tanta abundaret argenti materia, ut connexum aliquid & solidum opus ex eo producere possent: sed distinctiones tolas ac signa quædam paruua, velut puncta interfererent illi operi, quod ei ex auri similitudine faciebant. Hæc ergo amici sponsi illi, de quibus supra diximus, sponsæ faciunt ornamenta. Sed quid in his secreti contineatur, & quid elocutionis nouitas ipsa parturiat: omnipotentis verbi ac sponsi patrem precemur, ut ipse nobis arcani huius claustra patefaciat, quo possimus, non solum ad intelligendam hæc illuminari, verum etiam ad preferendam: ac secundum mensuram eorum, qui lecturi sunt, moderationem eloquij spiritualis accipere. Auri speciem in mul-

C Hebr. 2. d.

Rom. 11. c.

Eph. 1. d.

1. Cor. 12. d.

Eph. 2. c.

Gen. 2. d.

Eph. 5. d. Ibidem d.

D

Gen. 18. d.

Exod. 3. d.

Ibidem d.

in mul-

E in multis sæpè ostendimus figuram tenere inuisibilis & incorporea natura. Argentum verò virtutem verbi ac rationis, secundum quod & Dominus dicit per prophetam: *Dedi vobis argentum & aurum, vos autem fecistis argentea & aurea Babilin*: ostendens per hæc, & dicens: quia dedi vobis sensum & rationem, quæ me Deum & sentire possitis, & colere: vos autem & sensum & rationem, quæ in vobis est, ad colenda dæmonia transfulistis. Sed & eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne probatum dicitur. Et item in alijs, argentum ignicum, iusti lingua memoratur. Cherubim verò aurea dicuntur: quonia quidem plenitudo scientiæ Dei interpretantur. Sed & candelabrum in tabernaculo testimonij aureum & solidum poni iubebatur: quod mihi videtur formam tenere naturalis legis, in qua lux scientiæ habetur. Sed quid opus est multa congregare testimonia, cum in promptu sit scire volentibus in multis scripturæ locis hoc indicari, quod aurum ad sensum mentemque rouocetur: argentum verò ad verbum atque eloquia referatur. Nunc ergo properemus ad contemplandum, quomodo secundum ea quæ præmissimus, amicitia sponsi dicant, se similitudines auri facere: quod scilicet aurum verum in illis, quæ in corporea sunt & inuisibilia ac spiritalia, intelligatur. Similitudo verò auri, in quo non est ipsa veritas, sed vmbra veritatis, ista corporea & visibilia accipiantur; verbi gratia: Similitudo auri fuit istud tabernaculum manufactum, de quo dicit Apostolus: *Non enim manus facta ista introiit Iesus exemplaria verorum, sed in ipsum calum.* Ergo quæ in cælis sunt inuisibilia & incorporea, illa sunt vera: ista autem, quæ in terris sunt visibilia & corporea, exemplaria verorum dicuntur esse, non vera. Ista ergo sunt, quæ similitudines auri appellantur, in quibus est & arca testamenti, & propitiatorij, & Cherubim, & altare incensæ, & mensa profectionis, & panes: sed & velamen, & columbæ ac seræ, & altare holocaustorum, & ipsum templum atque omnia quæ in lege scripta sunt. Omnia hæc similitudines erant auri. Sed & ipsum aurum visibile, pro eo quod visibile erat, non erat aurum verum: sed similitudo erat illius veri auri inuisibilis. Ista ergo similitudines auri, fecerunt sponsa ecclesiæ sponsum amicum: angeli videlicet & prophetæ, qui ministraverunt in lege cæterisque mysterijs. Hæc opinor & Paulus intelligens dicebat: *In religione angelorum, in his que videt frustra inflatus sensu carnis sua.* Omnis ergo Iudaicus cultus & religio, similitudines sunt auri. Cum autem conuersus fuerit quis ad Dominum, & ablatum fuerit ab eo velamen, tunc videbit aurum verum; cuius auri autem quædam adesse & cognoscendum se præberet, similitudines fecerunt sponsa amicum, vt ex illis similitudinibus communica & prouocata, veri auri desiderium caperet. Hoc enim factum indicat Paulus, cum dicit: *Hæc autem in figura contingebant illis. Scripta autem sunt propter nos, in quos finis sæculorum deuenit.* Sed finis, quæ dicit Paulus, non intelligas corporalem. Finis enim corporalis multos inueniet, pro quibus non sunt scripta hæc: Neque enim huiusmodi de his recipient intellectum: sed finem sæculorum, perfectionem rerum intellige, quæ vtrique Paulo & similib. eius aduenisse, & propter ipsos scripta hæc esse dicuntur. Sed hæc in excessu diximus, volentes ostendere, quomodo amicitia sponsi dicant ad sponfam facere se ei similitudines auri cum distinctionibus argenti; per ea scilicet quæ in lege & prophetis per figuras, & imagines, & similitudines, & parabolas scripta tradiderunt. Sunt tamen in his & paræ quædam distinctiones argenti. Indicia scilicet sensus spiritualis verbi & interpretationis rationabilis, licet & valde rara & exigua. Ante aduentum namque Domini vix scubi prophetarum aliquis parum quid occulti sermonis aperuit: verbi gratia, vt Esaias cum dicit: *Vinea Domini Sabaoth, domus Israel est, & domus Iuda nouella dilecta.* Et iterum alibi: *Aque multe gentes multe sunt.* Et Ezechiel nominans duas sorores, Oollam & Oolibam, aliam Samaraim distinguit esse, & aliam Iudæam: & scubi talia quædam ipsi prophetis interpretantibus aperiantur, ista distinctiones argenti dicuntur. Vbi verò Saluator & Dominus no-

ster Iesus Christus aduenit, nota faciens omnia verbo virtutis suæ, in passione eius inditum datum est, quod ea quæ in absconditis tegebantur, & arcana erant, in lucem profertentur, & ad manifestationem venient: per hoc quod velum templi, quo sancta sanctorum & arcana velabantur, scissum est de sursum eius vsque deorsum, palam fore denuntians omnibus, quod intrinsecus videbatur obtectum. Sic ergo illud, quod per angelos & prophetas ministratum est, similitudo auri fuit cum distinctionibus paruis & exiguis argenti. Hæc autem quæ per ipsum Dominum nostrum Iesum Christum tradita sunt, in auro vero & argento solido collocata sunt. Hæc. n. quæ per amicos sponsi facta est similitudo auri cum distinctionibus argenti, non in sempiternum mansura promittitur: sed tempus ei statuitur ab illis ipsis dicentibus: vsque quod rex sit in recubitu suo. Cum. n. recubans dormierit, vt leo & vt catulus leonis, & post hæc suscitauerit eum pater, & resurrexerit mortuis, si qui fuerint conformes resurrectionis eius, iam non in similitudine auri: id est, non in rerum corporalium cultu manebunt, sed aurum verum ab ipsis percipiet, credentes & sperantes, non ea quæ videntur, sed quæ non videntur: nec quæ in terris sunt, sed quæ in cælis, vbi Christus est in dextera Dei sedens, & dicent: Quia & si cognouimus Christum aliquando secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Non ergo iam distinctionibus paruis argenti, sed in latitudinem diffuso vtentur argento. Audient enim, quia in illa auri similitudine, petra, quæ sequi dicitur, & potum populo præbere Christi est, & mare baptismus est, & nubes spiritus sanctus est, & manna verbum Dei est, & agnus paschæ Saluator est, & sanguis agni, passio Christi est: & velum, quod est in sanctis sanctorum, quo diuina illa & arcana tegebantur, caro eius est, aliaque innumera, ex eius resurrectione, patebunt: non iam parua vt prius distinctionis, sed latissima expositione patefacta. Adhuc autem vt clarius fiat quod dicit: vsque quod rex sit in recubitu suo, etiam de secunda Balaam propheta, quæ de Christo ita continet, proferemus. Orietur, inquit, stella ex Iacob: & exiet homo de femine eius, & dominabitur gentibus multis. Exaltabitur Gog regnum eius, & crescet regnum eius. Deus educet eum ex Aegypto: sicut gloria vnicornis, & comedet gentes inimicorum suorum, & crassitudines eorum emedullabit, & iaculis suis sagittabit eos: Recumbens, vt leo requiescet, & sicut catulus leonis. Quis suscitabit eum. Considera ergo & ex his diligentius, & vide quomodo omnis similitudo auri vsque ad extremum tempus, ad recubitum regis scilicet stare memoratur. Post hæc ergo exaltabitur Gog, id est, super te cta regnum eius, cum videlicet de terris ad cælestia fuerit te cta translatum. Sed de his plenius, prout Dominus dedit, in Numerorum libro profectum sumus. Requiramus sanè si etiam sanctis patribus ipsis & prophetis, qui ministraverunt verbum ante aduentum Domini nostri Iesu Christi, perfectionis huius veri; auri gratia data sit, an tatum futura hæc intellexerint, & in spiritu vetera præviderint atque; ob hoc solum dixerit Dominus de Abraham: Quia desiderauerit videre diem eius, & viderit & lætatus sit: quod scilicet in spiritu futura præviderit: & magis fortasse hoc ita esse, etiam ille sermo confirmet, qui ait: *Multis iusti desiderauerunt videre que videtis, & non viderunt: & audire que auditis, & non audierunt.* Quamuis nec illis potuerit defuisse perfectio veniens ex fide. Quæ enim nos facta credimus, hæc illi maiore cum expectatione futura credebant. Sicut ergo ex aduentu Christi, credentes præteritorum fides, ita & illos futurorum ad summam perfectionis adduxit. Quod si ad vnamquamque animam referatur expositio, videbitur quod donec paruula est adhuc anima & imperfecta, & sub tutoribus & procuratoribus posita, siue doctoribus ecclesiæ, siue angelis, qui paruulorum custodes esse dicuntur, & videre semper faciem patris, qui in cælis est, similitudines auri sunt ei: cum non solidis & fortibus alitur verbi Dei cibis, sed similitudinibus imbuitur: veluti dicamus, parabolis & exemplis docetur, pro quibus & ipse Christus dicitur etate crescere & sapientia & gratia apud Deum & homines. In illis ergo similitudinibus, imbuitur, & fiunt ei paruulæ distinctiones argenti. Aperiuntur. n. interdum, & his qui imbuntur paruula aliqua & rara de secretioribus mysterijs, vt desiderium concipiant maiorum. Neque enim desiderari quid potest, si penitus ignoretur: & ideo incipientibus & primis in eruditionibus

G
Mat. 27. f.
2. Chr. 5. c.
Exod. 14. 15. & 12.
Num. 24. c. Sec. 70. H
Gen. 49. 6.
Ioan. 8. g.
Luc. 10. d.
Gal. 4. a. b.
Mat. 18. b.
Luc. 2. b.

positis

A

positis, sicut non sunt ad subitum cuncta pandenda: ita neque penitus abscondenda sunt spiritualia mysteria, sed ut ait sermo diuinus, faciendae sunt eis distinctiones argenti: & scintillae quaedam spiritualis intelligentiae animis eorum iniciandae sunt; ut gustum quodammodo desiderandae dulcedinis sumant: ne ut diximus si penitus signoretur, nec omnino desideretur. Verum quod paruulam nominamus animam, nemo ita accipiat, quasi secundum substantiam paruula dicatur: sed si cui deest eruditio, & in qua est exiguus intellectus ac minima peritia, hanc paruulam dicimus animam. Igitur haec fieri conuenit, vsquequod rex sit in recubitu suo, id est, vsquequod in id proficiat huiusmodi anima, ut capiat regem, & habeat recubentem in semetipsa. Sic enim dicit hic rex: *Quia habitabo in eis, & inambulabo in eis*: profecto qui tantam verbo Dei cordis sui latitudinem praebent, ut etiam in eis deambulare dicatur, spatij scilicet amplioribus intelligentiae agnitionisq; diffusioris. Ita ergo & recubare dicitur in anima illa sine dubio, de qua ipse Dominus dicit per prophetam: *Super quem requiescam, nisi super humilem & quietum & tremulentem sermones meos*: Habitat ergo rex iste, qui est sermo Dei, in illa anima, quae iam ad perfectum uenerit recubitu suum; si tamen non sit in ea aliquod vitium, sed plena sit sanctitate, plena pietate, fide, charitate, pace, omnibusq; virtutibus. Tunc enim delectat in ea recubare regem & habere recubitum.

Leuit. 26. b

Esai. 66. a

Ioan. 14. c

B

Ad hanc enim animam Dominus dicebat: *Quia ego & pater meus uenimus, & caenabimus cum eo, & mansionem faciemus apud eum*. Vbi ergo caenat Christus cum patre, & ubi mansionem facit, quidni recumbit? Beata illius latitudo anima, beata strata illius mentis, ubi pater & filius, ut non dubito, vna cum spiritu sancto recumbit, caenat & mansionem facit. Quibus putas opibus, quibus copijs tales conuiuia pascuntur? Pax ubi primus cibus est, humilitas simul apponitur ac patientia, mansuetudo quoque & lenitas, & quod summæ eius suauitatis est, puritas cordis. Charitas autem in hoc conuiuio principalem obtinet locum. Tali ergo modo, etiam tertia expositione, ad vnamquamq; animam referri posse videbitur quod ait: Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoadusque rex sit in recubitu suo.

Nardus mea dedit odorem suum, sive odorem eius. In specie dramaticis videtur hoc ostendi, quod post haec verba ingressa sit sponsa ad sponsum, & vnguentis suis vnxit eum: ac miro quodam genere, quasi nardus, quae prius odorem non dederat, cum esset apud sponfam, tunc dederit odorem suum, cum corpus contigit sponsi, ut non tam ille ex nardo odorem, quam nardus ex ipso sumpsisse videatur. Si verò secundum hanc differentiam, quae in alijs inuenitur exemplaribus, legimus: *Nardus mea dedit odorē eius*: inuenitur adhuc aliquid diuinius, ut videatur vnguentum hoc nardi, quo vnctus est sponsum, non tantum suum, qui nardo inesse naturaliter solet, sed ipsius sponsi odorē ceperit, & ipsius odorem ad sponfam reportauerit nardus: ut in eo quo vnxit eum, odorem sponsi per ipsius vnguenti munus acceperit, & hoc fit quod dicitur: *Nardus mea, qua vnxi sponsum, regressa ad me, odorem mihi detulit sponsi, & velut superato naturali suo odore, praefragrantia sponsi ipsius mihi detulit suauitatem*. Haec habet historici dramatis explanatio. Sed veniamus iam nunc ad intelligentiam spiritualem. Ponamus hic sponfam ecclesiam, in personam Mariae, quae decenter utiq; dicitur afferre librā vnguenti nardi pistici pretiosi, & vngere pedes Iesu, & detergere capillis suis, & recipere quodammodo ac recuperare per cinem capitis sui ad semetipsam vnguentum, ex qualitate ac virtute corporis eius infectum, & odorem non tam nardi per vnguentum, quam ipsius verbi Dei ad se trahentem per capillos, quibus abstergebat pedes, & imposuit capiti suo, non tam nardi quam Christi fragrantiam, & dicere: *Quia nardus mea, missa in corpus Christi, reddit mihi odorem eius*. Denique vide, quo modo haec ipsa referuntur. Maria inquit, *attulit librā vnguenti nardi pistici pretiosi, & vnxit pedes Iesu, & exersit capillis capitis sui*. Domus autem, inquit, *tota repleta est odore vnguenti*. Quod utique indicat, quia odor doctrinae, qui procedit de Christo, & sancti spiritus fragrantia, repleuit omnem mundi huius domum ac totius ecclesiae domum. Vel certe repleuit omnem domum animae illius, quae odoris Christi suscepit participium: offerens primò fidei suae munus, velut vnguentum nardi, & reci-

Mar. 14. c

Ioan. 12. a

Ibidem.

piens ex hoc gratiam spiritus sancti, & spiritualis doctrinae fragrantiam. Quid ergo interest, vtrum in Cantico canticorum sponsa perungat vnguento sponsum: an in euangelio discipula magistrum, & Maria Christum: sperans, ut diximus, redire ad se ex hoc vnguento odorem verbi, & fragrantiam Christi, ut eo ipso dicat: *Christi bonus odor sumus Deo*. Et quoniam plenum hinc fuit istud vnguentum, & pretiosi effectus, ob hoc & Iesus testimonium reddidit ei, dicens: *Bonum opus operata est in me*. Sic ergo rursus in Cantico canticorum, post aliquanta amplectitur emissiones sponsae: sicut hic opus Mariae, ait enim: *Emissiones tuae paradysus cum fructu pomorum*. *Cyperus cum nardis. Nardus cum crocis*. Amplectitur ergo & in his emissiones ac munera sponsae. Obseruauimus sane, quod in his, quae nunc memorauimus, pluraliter primò, postmodum singulariter nardum posuit, quod puto secundum illam rationem didici: quia negotiator regni caelorum, plures primò margaritas negotiatur, vsquequod ad vnam perueniat pretiosam. Et forte quod dixit: *Emissiones tuae paradysus cum fructibus pomorum*, illos indicat fructus cum nardis plurimos, quos afferimus ex institutionibus, & doctrina prophetica. Ex doctrina verò ipsius Domini nostri Iesu Christi, emissiones nostrae & munera, non plures habent nardos, sed vnam. Sed nunc redeamus ad eam, quae dicit: *Nardus mea dedit odorem suum*, & vide si possumus adhuc etiā hoc in loco intelligere praesenti: quod si quādo valuerimus integrè & decetè exponere de deitate Christi, virtutemq; eius ac maiestatem dignis assertionibus. consignare: tunc fortassis merito dicet, vel ecclesia illa vel anima, quae ita manifestè potuerit gloriam eius exponere: *Nardus mea dedit odorē suum*. Nec mirū videri debet, si Christus, quem admodum fons est, & flumina aquae vitae de eo procedunt, & quem admodum panis est, & vitā daritā & nardus est, & odorē reddit, & vnguentū est, quo qui vncti fuerint, Christi fiant, sicut dicit in psalmo: *Nolite tangere Christos meos*. Et fortasse secundum illud quod dicit Apostolus: *Ilis qui exercitatos habet sensus ad discretionem boni vel mali*: singulis quibusque sensibus animae singula quaeque Christus efficitur. Idcirco enim & verum lumen dicitur, vt habeant oculi animae quo illuminentur: idcirco & verbum, vt habeant aures quod audiant: idcirco & panis vitae, vt habeant gustus animae quod degulset. Idcirco ergo & vnguentum vel nardus appellatur, vt habeat odorata animae fragrantiam verbis: idcirco & palpabilis, & manū tractabilis, & verbum caro dicitur, ut possit interioris animae manus contingere de verbo vitae. Haec autem omnia vnum arque idem est verbum Dei, quod per haec singula affectibus orationis commutatum, nullum animae sentium gratiae suae relinquat expertem.

C

1. Cor. 2. d

Matth. 20 & Marc. 14. a

Matth. 13. f

Ioan. 7. f

Ibid. 6. d

Psalm. 104. b

Hebr. 3. d

D

Ioan. 1. b

1. Ioan. 1. b

2. Cor. 13. d

Luc. 15.

libi-

D. HIERONIMUS
T. M. 7.

E
 sibi inuicem sunt fidei rationes, & vinculis veritatis allicite. Denique & lex mundum dicit esse omne vas quod alligatum est: immundum vero quod solutum fuerit, & non ligatum. Cuius rei hæc figura erat, quod Christus, in quo nunquam fuit vlla immunditia peccati, alligamentum guttæ dicitur. Et ideo anima non debet contingere aliquid dissolutum, & quod non sit ratione subnixum, & dogmatum veritate constrictum, ne immunda fiat. Qui enim immundum contigerit, immundus erit secundum legem. Continget namque eum sensus irrationabilis, & alienus a sapientia Dei, & faciet eum immundum. Vide autem si forte filium Dei in carne guttam dicitur, & quasi breue aliquid & exiguum nominatum possumus accipere, sicut & Daniel de eo dicit: Lapidem paruum de monte excisum sine manibus, & factum post hæc montem magnum. Vel sicut in libello duodecim prophetarum nihilominus gutta quidem futura dicitur, quæ congreget populum. Est ergo & in prophetis ita scriptum: *Et erit ex gutta populi huius congregatus Iacob.* Decebat enim eum qui veniebat congregare, non solum Iacob, sed & omnes gentes, quæ sicut propheta dicit: *Reperit. ita sunt tanquam gutta ex strula:* exinanientem se diuinitatis forma, effici ipsum vt guttam, & sic venire ad congregandum guttam gentium, & guttam nihilominus reliquiarum Iacob. Sed & in quadragesimo quarto psalmo dicitur ad dilectum, cui etiam ipse psalmus ascribitur: *Myrrha & gutta & casta à vestimentis tuis.* A vestimentis ergo verbi Dei, quæ est doctrina sapientiæ, procedit myrrha mortis duntaxat indicium pro humano genere susceptæ. Gutta, vt supra diximus, exinanita diuinitatis forma, seruilis formæ suscepta dignatio. Casta quoque quoniam id genus herbæ aquis indefinentibus nutriti dicitur & coalescere, redemptionem humani generis per aquas baptismi indicat datam. Sic ergo alligaturam guttæ fratrum suum sponsa tanquam nuptiali diamate loquens, inter medium verbum suorum comitantem dicit. Vbera, vt superius iam diximus, principale cordis adverte: in quo ecclesia Christum, vel anima verbum Dei, desiderij sui vinculis alligatum tenet & allictum. Si quis enim verbum Dei toto affectu in corde suo, & toto amore constringit, ipse solus poterit odorem fragrantia eius & suauitatis accipere.

F
 Botrus cyperi fratrum meus mihi in vineis Engaddi.] Quantum ad literæ ipsius explanationem, habet aliquid ambiguum, quod ait: Botrus cyperi fratrum meus mihi: quia & vna florens cyperus appellatur, & species quædam extrinsecus virgulticæ, quæ cyperus dicitur: ferens etiam ipsa floridum quendam fructum, in modum florentis vnae prolaturum. Sed videtur magis ad fructum vitis respicere sermo, quando quidem vinearum Engaddi facta est memoria. Engaddum autem ager terræ ladæ est: non tantum vineis, quantum balsamis florens. Hic ergo erit historicus sensus sponsæ loquentis ad adolescentulas, vt intelligatur dicens: Primo quidem nardus mea odorem mihi sponsi mei reddit. Secundo vero alligamentum guttæ effectus est fratrum meus mihi, demorans inter media vbera mea. Tertio botrus cyperi ex vineis Engaddi, superans omne quicquid est in odoribus & floribus suauitatis: quo scilicet audientes hæc adolescentulæ, magis ac magis ad charitatem sponsi concitentur & amorem. Idcirco autem singularim & per ordinem, primo nardum suam, deinde guttam, post hæc etiam botrum cyperi nominat, vt per eos gradus, quosdam profectus doceat charitatis. Sed videamus iam quid spiritualis habeat intellectus. Siquidem hic qui appellatur botrus, ad fructum vitis referendus est: verbum Dei accipimus, sicut sapientiam & virtutem & thesaurum scientiæ, aliæque multa, ita & vitam veram dicit. Sicut ergo his quibus efficitur sapientia & scientia, non ad subitum, sed per profectus quosdam & gradus, pro studijs & intentione ac fide eorum, qui ei vel in sapientia, vel in scientia, vel in virtute participantur, sapientes eos & scientes reddit vigentesque virtutibus, ita & in quibus vitis vera efficitur, non eis ad summum maturos botros producit & dulces: nec repente eis efficitur vinum suauis & lactificans cor hominis, sed primo producit eis suauitatem tantummodo odoris in florem. Botrus hic florens esse memoratur in vineis Engaddi, vt gratia fragrantia ipsius immitatur in inijs animæ: vt post hæc pati possit acerbiter

tribulationum & tentationum, quæ propter verbum Dei credentibus excitantur: & ita demum maturitatis eius dulcedinem præbet, vsque dum perducat eos ad torcularia, vbi effunditur sanguis vnae, sanguis noui testamenti, qui bibatur in die festo in superioribus, vbi stratum magnum paratum est. Sic ergo per singulos hos profectus graduum incedere oportet eos, qui per sacramentum vitis & botrum cyperi initiati, ad perfectionem feruntur, & calicem noui testamenti ab Iesu susceptum bibere contendunt. Quod si cyperus sui generis arbor accipiendus est: cuius fructus etiam flos, & tantum odoris suauitatem, quantum & vim calefaciendi ac fouendi dicitur possidere: illa sine dubio accipitur sponsi virtus, qua incallescunt animæ erga fidem eius in charitatem, quæ contungebat eos qui dicebant: *Nonne cor nostrum erat ardens intra nos, cum adaperiret nobis scripturas?* Vel certe quoniam de vineis Engaddi botrus hic florens nominatur esse: Engaddi autem interpretatur oculus tentationis meæ: si quis est qui intellectum habere potest, quomodo tentatio est vita hominis super terram, & intelligit quomodo quis in Deo eripitur à tentatione, & qui agnoscit qualitatem tentationis suæ, ita vt possit de ipso dici: Quia in his omnibus non peccauerit labijs suis coram Deo: huius botrus cyperi de vineis Engaddi efficitur verbum Dei. Obseruandum tamen est, quod verba sponsæ ita referuntur, vt & nardus & alligamentum guttæ, & botrus cyperi ipsi soli sint, vt pote quæ in hos iam profectus ascenderit. Sola enim perfecta anima est, quæ ita habet purum & purgatum odorem suum sensus, vt possit nardi, & guttæ, & cyperi ex verbo Dei procedentis fragrantiam capere, & gratiam diuini odoris haurire.

HOMILIA TERTIA.

E
 Ecce es speciosa proxima mea, ecce es speciosa, oculi tui columbarum.] Secundò iam sponsus cum sponsa in verbo colloquioque miscetur. Et primo quidem sermone inuitauit eam ad hoc, vt cognosceret semetipsam, dicens ei, quod bona quidem esset inter mulieres: sed nisi cognosceret semetipsam, certa quæque pateretur, & quali quæ velociter ad agnitionem sui sensu intellectuque cucurrerit, comparat eam equis suis vel equitati, quibus obtinuerit currus Pharaonis. Simul & genas eius pro insigni verecundia & conuersationis permittate, turtibus comparat: ceruicemque eius, ornamentorum redimiculis. Nunc autem iam speciosam profertur eam, & speciosam: non sic vt prius in mulieribus tantum, sed quali proximam sibi, & adhuc in maiorem titulum laudis exollit & affirmat: quia non tantum cum proxima est, ei speciosa sit, sed & si contingat ei abentem esse, etiam sic speciosa sit. Hoc enim indicatur in eo, quod cum dixisset: *Ecce es speciosa proxima mea:* addit post hæc absolutè & sine vlla adiunctione: *ecce es speciosa.* Sed in superioribus non laudauerat visum eius, credo quia nondum ad intuitum profecerat spiritualis intelligentiæ. Nunc ergo ait: *Oculi tui columbarum.* Grandis in hoc profectus eius ostenditur, vt quæ prius tantum speciosa in mulieribus dicta est, nunc vt proxima speciosa dicatur, ex ipso sine dubio sponso splendorem decoris accipiens, vt semel ab ipso sumpta pulchritudine, etiam si accidat ei paululum sponsi absentiam pati, nihilo minus pulchra permaneat. Quod autem oculi eius comparantur columbis, ob hoc profecto contingit: quia diuinas scripturas, non iam secundum literam, sed secundum spiritum intelligat, & aspiciat in eis spiritualia mysteria. Columba enim indicium est spiritus sancti. Spirituali ergo sensu intelligere legem & prophetas: hoc est, oculos columbæ habere. Et hic quidem columbæ oculi eius appellantur. In psalmis verò huiusmodi animas sibi dari columbæ desiderat, vt volare possit in intellectum spiritualium mysteriorum, & requiescere in atrijs sapientiæ. Sed & si dormire quis possit, hoc est collocari, & requiescere in medio sortium, atque intelligere sortium rationem, & cognoscere diuini iudicij cautas: non solum pennæ columbæ, quibus in spiritualibus intellectibus volat, promittuntur ei: sed deargentatæ pennæ, id est, verbi & rationis ornamento decoratæ. Scapulæ quoque eius in specie auri fieri dicuntur, vbi constantia fidei, & dogmatum

Luc. 24. c
106.7. n.

id est
2. q. 8. m. 1.
c. 1. m. 1.
c. 1. m. 1.
c. 1. m. 1.
c. 1. m. 1.
H

Psal. 54. b.
Psal. 67. d.



E
 lium, vt opere pretium fuerit, quoniam ipse effectus est li-
 lium; vt etiam proxima sua, id est, vnaquaeque anima qua ei
 approximat, & exemplum eius imitationem que sectatur, li-
 llium fiat. Quod ergo ait: *Sicut lilium in medio spinarum, ita
 proxima mea in medio filiarum*: accipiemus ecclesiam gentium
 dici, quod vel in medio infidelium & non credentium, quasi
 ex spinis emerferit, vel pro haereticorum circumstrepentium
 se moribus, in medio spinarum posita dicatur. Quod & ma-
 gis videbitur verisimile, pro eo quod dicit: ita proxima mea
 in medio filiarum. Non enim filias appellasset illas animas,
 quae nunquam omnino venerunt ad credendum. Omnes
 ergo haeretici primò ad credulitatem veniunt, & posthac ab
 itinere fidei & dogmatum veritate declinant. Sicut & Ioan-
 nes Apostolus in epistola sua dicit: Quia à nobis exierunt,
 sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent vi-
 tiis, nobiscum. Possumus autem & ad vnamquamque ani-
 mam id referentes, huic quidem animae, qua pro simplicitate
 sui & planitie vel aequitate campus dici potest, florem fieri
 verbum Dei, & initia bonorum operum docere. His verò
 qui profundiora iam quaerunt, & demeritiora scrutantur,
 quatinus conuallibus, vel pro claritate pudicitiae, vel pro ful-
 gore sapientiae efficitur lilium, & vt ipsi fiant lilia erumpen-
 tia de medio spinarum: id est, fugientes cogitationes & so-
 licitudines saeculares, quae spinis in euangelio comparatae
 sunt.

F
 Sicut arbor mali inter ligna syluae, ita frater meus inter medium
 filiarum. In vmbra eius concipiui & sedi, & fructus eius dulcis in fau-
 cibus meis. Deicit quidem sponsum & de semetipso dicere,
 quid esset in campo, quid etiam in conuallibus: & de spon-
 sa qua esset, vel qualis inter caeteras filias haberetur. Spon-
 sam verò ad haec respondendum non conueniebat de semetip-
 sa aliquid dicere: sed affici totam erga admirationem spon-
 si, & ipsius laudibus inhærere. Comparat ergo cum arbori
 mali. Sed ne ex similitudine sermonis simpliciores aliqui ar-
 borem mali, malam arborem putent, & à malitia dictam, di-
 camus nos arborem meli, Graeco quidem nomine vtentes:
 sed simplicioribus quibusque Latinorum plus notiore quam
 mali. Melius est enim vt Grammaticos offendamus, quam
 legentibus scrupulum aliquem in veritatis explanatione
 ponamus. Comparat igitur eum arbori meli: sodales verò
 eius reliquis arboribus syluae. Sed sponsum ita arbori huic
 meli similem dicit, vt etiam concupisse se dicat sub vmbra e-
 ius sedere, fructumque eius dulcem sibi effectum in fauci-
 bus assuecet: Et haec ad adolescentulas loqui videtur: sic-
 ut & sponsum locutus est prius ad sodales suos. Sed nunc vi-
 deamus secundum mysterium, quos dicit sponsa filios, inter
 quos tanquam arborem meli praecellere reliqua syluae ligna
 asserat sponsum: & vide si possumus secundum ea quae in su-
 perioribus de filiabus & spinis dupliciter exposuimus: ita
 hic etiam filios, vel eos qui aliquando fuerunt & non sunt,
 vel multitudinem caelestium ministrorum dictos esse intel-
 ligere. Ad omnes enim in initio pertinet illud quod scrip-
 tum est: *Ego dixi, dñs estis, & filij excessi omnes*. Sed differentia in-
 tercessit per hoc quod ait: *Vos autem vt homines moriemini, &
 sicut vnus de principibus cadetis*. Sed & illud in hoc respicit: quon-
 iam quis in nubibus aequabitur domino, aut quis assimila-
 bitur ei inter filios Dei? Sicut ergo arbor meli inter reliqua
 ligna syluae, sic est sponsum inter reliquos filios, habens fru-
 ctum, qui non solum sapore omnes, sed & odore praecellat,
 & duos animae sensus, id est, gustum & odoratum reficiat.
 Diuersis namque copijs mensam suam nobis praeparat sapientia:
 in qua non solum panem vitae apponit, sed immolat carnes verbi,
 & non solum miscet in cratere suo vinum, sed & mela odorata
 fatis adhibet, & dulcia, quae non tantum in ore & labijs
 suauiorem reddant, sed & interioribus tradita faucibus
 dulcedinem feruent. Possumus autem ligna syluae accipere
 eos angelos, qui vniuersiusque haereticos auctores fautoresque
 viti sunt extitisse: ita vt videatur, ecclesia comparans suaui-
 tatem doctrinae Christi, ad asperitatem haereticorum dogmatum
 ac sterilem instructioisque doctrinam dicere, meli quidem
 suaui & dulcia, esse dogmata ecclesiastica, quae in Christi
 ecclesia praedicantur. Ligna verò syluae esse ea, quae
 in diuersis haereticis affirmantur. Et de istis videbitur
 instructiois lignis syluae dici, quod in euangelio scriptum est:
Eccce iam securus ad radicem arboris posita est. Omnis

Hieron. tom. 8.

G
 ergo arbor que non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mit-
 teretur. Fraternalis ergo sponsa est vt arbor meli in ecclesia
 sponsa: caeteri vero haereticarum tanquam instructuosa ligna
 syluae, diuino iudicio vt securi excidendi, & in ignem mit-
 tendi. Igitur in huius meli vmbra concupiscit sponsa resi-
 dere: vel ecclesia (vt diximus) in protectione filij Dei, vel
 anima refugiens omnes reliquas doctrinas, & adhaerens vni
 soli verbo Dei: cuius etiam dulcem habeat in faucibus fru-
 ctum; meditando scilicet indefinenter legem Dei, & semper
 eam velut mundum animal ruminando. Verum de appella-
 tione vmbrae istius, sub qua sedere concupiscit se dicit ec-
 clesia, non puto absurdum, si ea quae inuenire possumus in
 scripturis diuinis, proferamus in medium: vt quae sit vm-
 bra meli huius, dignius & diuinius agnoscat. Ait Hiere-
 mias in lamentationibus: *Spiritus vultus nostri Christus domi-
 nus comprehensus est in corruptionibus nostris, cui diximus in vmbra
 eius, vniuersus in gentibus*. Vides ergo quomodo spiritus sancto
 permotus propheta, vitam de vmbra Christi praebere gen-
 tibus dicit: Et quomodo non vitam nobis praebere eius vm-
 bra, cum & in conceptu corporis illius ad Mariam dicitur:
Spiritus sanctus veniet super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi?
 Si ergo obumbratio fuit altissimi in conceptu corporis eius,
 meritò vmbra eius vitam gentibus dabit. Et meritò sponsa
 eius ecclesia sub meli vmbra sedere concupiscit, sine dubio
 vt vita quae est in eius vmbra, particeps fiat. Reliquorum verò
 lignorum syluae vmbra talis est, vt qui sederit sub ipsa, se-
 dere videatur in regione vmbrae mortis. Sed adhuc vt ma-
 gis ac magis planior reddatur locus, qui habetur in mani-
 bus: requiramus quomodo Apostolus dicat, legem vm-
 bram habere futurorum bonorum: & omnia quae vel de
 diebus festis, vel sabbathis, vel neomenijs scripta sunt, vm-
 bra esse memoret futurorum bonorum; in his scilicet, que
 secundum litteram gerebantur: & quomodo omnem veterem
 culturam, exemplar & vmbra pronunciet esse caelestium.
 Quod utique si ita est, ostenduntur sub vmbra legis
 sedisse omnes quicunque sub lege erant, & vmbra magis
 vere legis habebant. Nos autem alieni sumus ab vmbra
 eorum: quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia. Sed
 quamuis non sumus sub vmbra illa, quam legis littera facie-
 bat, sumus tamen sub vmbra meliore. In vmbra enim Christi
 viuimus inter gentes. Et est profectus quidam de vmbra
 legis venire ad vmbra Christi: vt quia Christus est vita &
 veritas & via, efficiamur primò in vmbra vitae, & in vmbra
 veritatis: vt comprehendamus ex parte & in speculo ac in
 aenigmate: vt post haec sic incedamus per hanc viam, quae
 est Christus, quò peruenire possumus in hoc, vt facie ad
 faciem comprehendamus ea, quae prius quasi in vmbra, &
 in aenigmate videramus. Non enim quis poterit ad illa quae
 vera sunt & perfecta peruenire, nisi prius desiderauerit &
 concupierit in hac vmbra residere. Sed & Iob omnem
 hominum vitam dicit esse vmbra super terram, credo pro eo
 quòd anima in hac vita velamento huius crassi corporis
 obumbratur. Omnes ergo qui in hac vita sunt, necesse est
 in vmbra quadam esse. Sed alij quidem sunt sedentes in
 regione vmbrae mortis, hi profectò qui non credunt Christo.
 Ecclesia verò cum fiducia dicit: In vmbra sponsi concipiui
 & sedi: quamuis certè fuerit tempus, quo potuerit quis
 sub vmbra legis residens defendi à duritia ardoris & aestus.
 Sed transijt illud tempus. Veniendum est nunc ad arboris
 meliae vmbra: & quamuis diuersa quis vtriusque vmbra,
 videtur tamen omnis anima, donec in praesenti vita est, vm-
 bram habere necessariam: propter illum credo ardorem
 solis, qui cum exortus fuerit, continud semen, quod non alta
 radice demersum est, arescit & deperit. Sed hunc ardorem
 tenuit quidem legis vmbra propellit. Christi verò vmbra,
 in qua nunc in gentibus viuimus, id est, incarnationis eius
 fides, auertet penitus & extinguet. Ille enim qui adure-
 bat ambulans sub vmbra legis, tempore passionis Christi,
 sicut fulgur visus est cecidisse de caelo: quamuis etiam hu-
 ius vmbrae tempus in fine saeculi compleatur: quia (sicut diximus)
 Post consummationem saeculi, iam non per speculum, nec in
 aenigmate, sed facie ad faciem videbimus veritatem. Simile
 esse puto & illud, quod scriptum est: Sub vmbra alarum
 tuarum exultabo. Sed & in sequentibus huius libelli ita
 dicit sponsa: Fratruelis meus mihi, & ego illi ipsi,

qui

Thren. 4. d. Sec. 70.

Luc. 1. d.

Coloss. 2. c. & He. 10. a.

H

Ioan. 14. a.

1. Cor. 13. c.

Iob. 8. b.

Luc. 1. g.

Mat. 13. & Mat. 4. a.

Luc. 10. c.



A

qui pascit inter lilia, donec respiret dies & amoveantur vmbrae: edocens per hoc, quia veniet tempus, cum omnes vmbrae remouebuntur, & per misericordiam Dei patebit veritas sola. Sed & quod ait: Et fructus eius dulcis in faucibus meis: illius animam hoc credo dicere, quae nihil emortuum, nihil insensibile habet in faucibus suis, & in nullo profus similis est illis, de quibus dicitur: *Sepulchrum patens est guttur eorum.* Quicumque enim verba mortis & interitus de faucibus proferunt, ipsorum fauces sepulcra dicuntur: sicut sunt omnes qui vel contra veram fidem loquuntur, vel contra disciplinam castitatis & iustitiae & sobrietatis aliquid proferunt. Ipsi ergo sunt, quorum fauces sepulcra sunt, & loca mortis, unde mortis verba proferuntur. Iustus autem dicit: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua.* Et alius qui verba vitae docebat, ita dicit: Os nostrum patet ad vos o Corinthij: cor nostrum dilatatum est. Sed & alius qui verbo Dei aperuit os suum, inquit: *Os meum aperui, & atraxi spiritum.*

Psal. 9.

Psal. 118
2 Cor. 6. c.
Psal. 118.

Introducite me in domum vini.] Sponsae verba adhuc sunt, sed ad amicos & familiares sponsi (vt arbitror) dirigitur, a quibus videtur exposcere vt introducant eam in domum laetitiae, vbi vinum bibitur, & epulae parantur. Quae enim iam viderat cubiculum regium, desiderat etiam nunc regale introire conuiuium, & frui vino laetitiae. Supra iam diximus amicos sponsi prophetas, & omnes qui ministraverunt verbum Dei ab initio saeculi intelligendos: ad quos recte vel ecclesia Christi, vel anima verbo Dei adhaerens dicat, vt se introducant in domum vini: id est, vbi sapientia miscuit in cratere vinum suum, & deprecatur per seruos suos omnem insipientem & egentem sensu, dicens: *Venite, manducate panes meos, & bibite vinum quod miscui vobis.* Ita est domus vini domusque conuiuij, in quo conuiuio omnes qui veniunt ab oriente & occidente, recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob in regno Dei. Ad quam domum, & ad quod conuiuium, prophetae perducunt animas, quae tamen eos audiunt & intelligunt. Sed & sancti angeli caelestesque virtutes, quae in ministerio mittuntur, propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Istud est vinum cui scribuntur isti psalmi, qui pro torcularibus attuluntur. Istud est vinum ex illa vite vindemiatum, quae dicit: *Ego sum vitis vera:* quod expressit pater caelestis agricola. Istud est vinum quod attulerunt illi palmites, qui in Iesu permanserunt: non solum in terris, sed etiam in caelis. Sic enim audio illud quod dicitur: *Quia omnis palme, qui non manet in me, non potest asserre fructum.* Nemo enim producit fructum vini huius, nisi qui permanet in verbo & sapientia & veritate & iustitia & pace, omnibusque virtutibus. Istud est vinum, quo etiam inebriari iustis & sanctis quibusque optabile ducitur. Haec puto & in spiritu iam tunc Noe contuens, inebriatus esse dicitur. Et Dauid admiratus huius conuiuij calicem dicit: *Et poculum tuum inebrians quam praclarum est.* Ad hanc ergo domum vini, ecclesia vel anima vnaquaque desiderat, quae perfecta sunt, intrare: & dogmatibus sapientiae mysterijque scientiae, epularum velut iuuatitate, & vini laetitiae perfui. Sciendum sane est, quia sicut est istud vinum, quod de dogmatibus veritatis pressum commiscetur in cratere sapientiae: ita est contrarium vinum cum inique inebriantur peccatores, & hi qui falsa scientiae dogmata pernitiosa suscipiunt, de quibus Salomon in Proverbijs dicit: *Hi autem edunt cibos impietatis, vino autem iniquo inebriantur.* De hoc eodem vino iniquo etiam in Deuteronomio legimus ita scriptum: *Ex vineis Sodomorum vitis eorum, & palme eorum ex Gomorra. Vna eorum vna fellis, & botrus amaritudinis eius. Furor draconum vinum eorum, & furor eorum aspidum insanabilis.* Illud autem vinum, quod de vite vera procedit, nouum semper est: semper enim per profectus discitentium, scientiae & sapientiae diuinae innouatur agnitio. Et ideo dicebat Iesus discipulis suis: *Quia nouum bibam illud vobiscum in regno patris mei.* Innouatur enim semper agnitio secretorum arcanorumque reuelatio per sapientiam Dei: non solum hominibus, sed & angelis caelestibusque virtutibus.

Pron. 9. a.

Matt. 8. b.

B

Ioan. 15. a.

Ibidem.

Gen. 9. c.

Psal. 22. b.

Prou. 4. c.

Deut. 32. c.

Matt. 26. et

Mar. 14. c.

Ordinate in me charitatem.] Eiusdem sponsae ad eosdem verba sunt, nisi quod possunt fortasse etiam apostoli Christi inter eos haberi, ad quos ista memorantur. Quod ergo

ait: *ordinate in me charitatem,* hunc habet sensum: Omnes homines amant sine dubio aliquid, & nullus est qui ad id aetatis venerit, vt amare iam possit, & non aliquid amet: sicut etiam in praefatione huius operis sufficienter ostendimus. Sed hic amor vel haec charitas in nonnullis quidem suo ordine & conuenienter aptata procedit, in plurimis vero contra ordinem. Dicitur autem contra ordinem esse in aliquo charitas, cum aut id diligit quod non debet: aut quod debet diligit, sed plus iusto diligit, aut minus iusto. In istis ergo inordinata esse charitas dicitur: in illis vero (quos valde paucos arbitror esse) qui scilicet per viam vitae incedunt, & non declinant neque ad dexteram neque ad sinistram: in ipsis solis ordinata est charitas, & ordinem suum tenet. Est autem ordo eius & mensura huiusmodi. Verbi gratia: Deu diligere nullus modus, nulla mensura est, nisi haec sola, vt ei totum exhibeas quantum habes. In Christo enim Iesu diligendus est Deus ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus: in hoc ergo nulla mensura est. Diligere vero proximum, est mensura aliqua. Proximum, inquit, tuum dilige sicut teipsum. Si ergo aut in Dei dilectione minus aliquid feceris quam potes, & quam in viribus tuis est: aut inter te & proximum tuum non seruaueris aequitatem, sed aliquid differentiae habueris, non est in te charitas ordinata, nec ordinem suum tenens. Verum quoniam nobis sermo de ordine charitatis est, diligentius per singula requiramus, vel quos diligi, vel quantum diligi oporteat. Nam si (vt dicit Apostolus) membra alterutrum sumus: puto quod hunc affectum erga proximos habere debeamus, vt eos non quasi aliena corpora, sed veluti membra nostra diligamus. Secundum hoc ergo, quod membra nostra inuicem sumus, aequalem erga omnes habere dilectionem similemque conueniet. Secundum hoc vero quod sunt in corpore aliqua membra honorabiliora & honestiora, alia vero inhonestiora & inferiora: puto quod rursus pro membrorum meritis, & honore etiam dilectionis librari debeat modus, si quis ergo rationabiliter cuncta agere secundum verbum Dei, ac suos etiam affectus temperare proponit: puto quod erga haec singula ordinem charitatis & scire debeat & tenere. Verum vt apertius fiat quod dicimus, paulo euidentioribus vtamur inditijs. Si quis (verbi gratia) laboret in verbo Dei, atque animas nostras instruat & illuminet, viam salutis doceat, viamque ordinem tradat, non tibi videtur & hic proximus esse quidem: sed multo amplius alio proximo diligendus, qui horum nihil egerit? Nam & si ille quidem diligendus est, pro eo quod membra vnius corporis sumus, vniuersaque substantiae: sed hic multo amplius, qui cum ius proximi nobiscum habeat, quod & ceteri homines habent: dat tamen hanc maiorem charitatis erga se causam, quod viam Dei ostendit, & animae salutem, diuini verbi illuminationibus confert. Quod si aliquis me errantem & in praecipitio positum muliebris peccati, ad lucem reuocet veritatis: & de ipso iam interitu eripiat, ac retrahat ad salutem: atque ex ipsis faucibus aeternae mortis eripiat: non tibi videtur quod illa ipsa (si fieri potest) plenitudine charitatis, qua Deum diligimus, diligendus sit post Deum? Et ne putes quod nos ita praesumamus, audi Apostolum Paulum de his qui in verbo Dei laborant dicentem: *vt superabundanter habeatis in charitate eos qui huiusmodi sunt propter opus ipsorum.* Videamus & alium adhuc ordinem charitatis, eius duntaxat, quae erga proximos haberi iubetur. Si sit non habens quidem docendi vel instruendi gratiam, neque verbum domini praedicandi: sed tamen sanctae vitae vir, innocens, immaculatus, & qui in iustificationibus & mandatis Dei ingreditur sine querela: videtur ne tibi talis hic vir in eodem charitatis ordine habendus, quo ille qui nihil horum agit: quandoquidem vterque proximus dicitur? Nonne & hic propter opus suum, & vitae meritum (secundum Apostoli dictum) similiter vt ille qui in verbo Dei laborat, superabundantius habendus est in charitate propter opus vitae suae? Est adhuc alius ordo charitatis. Iubemur enim & inimicos nostros diligere. Sed videamus si etiam in ipsis vnus solus modus erit dilectionis, an ibi habebit locum sermo iste qui dicit: *Ordinate in me charitatem.* Puto ergo quod in his sit ordo charitatis. Verbi gratia: Est aliquis mihi inimicus, in alijs tamen bene agens,

C

Deut. 5. b.

Deut. 6. a.
6. Matthei.
22. d. 6.
Luc. 10. c.

D

Eph. 4. b.

Matt. 5. 8.
& Luc. 6. 8.

pudicus,

A

malum. Et omnis arbor que non facit fructum bonum, excidetur. & in ignem mittetur. Tres ergo differentia in hominibus videntur esse. Quidam qui omnino nullum fructum afferunt, & ecce alij qui afferunt. Sed in his qui afferunt, aut mali sunt fructus, aut boni. Hic ergo sponsa, id est, ecclesia Christi, confirmari se postulat, & reclinari quidem super vnam arborem meliam, afferentem fructus bonos, & recte ac competenter. Super his enim confirmatur & stipatur ecclesia, qui in bonis operibus fructificant & crescunt. Quid autem est quod in myrthis, infructuosis scilicet arboribus, confirmari vult odore solo gaudentibus. Ego puto quod istos qui solo odore gaudent, & necdum fructus fidei afferunt, illos dicat quos Paulus ad Corinth. scribens dicit: Qui invocant nomen domini nostri Iesu Christi in omni loco ipsorum & nostrum. Pro eo ergo quod invocant nomen Domini nostri Iesu Christi, habent in semetipsis odoris quandam ex ipsa invocatione nominis suavitatem. Pro eo vero quod non cum omni fiducia & libertate accedunt ad fidem, nullos fidei afferunt fructus. In loco hoc possumus nos catechumenos ecclesie intelligere, super quos ex parte aliqua confirmantur ecclesie. Habent enim & in ipsis non parum fiducia, & spei plurimum, quod & ipsi fiant aliquando arbores fructiferae, & plantentur in paradiso Dei ab ipso agricola patre. Ipse enim est qui plantat huiusmodi arbores in ecclesia Christi, quae est paradisi deliciarum: sicut & dominus dicit: Omnis plantatio, quam non plantavit pater meus coelestis, eradicabitur. Stipatur ergo ecclesia, & inter melias, & super ipsas requiescit. Quae melia illa putanda sunt animae, quae quotidie innouantur ad imaginem eius qui creavit eas. Quia enim per innovationem sui, imaginem reparant filij Dei, merito & ipsae arbores meliae appellantur: quia & ipse sponsus earum in superioribus dicitus est, sicut arbor melia esse in lignis sylvae. Et ne miretis si idem ipse & arbor vitae & diuersa alia dicatur, cum idem & panis verus, & vitis vera, & agnus Dei, & multa alia nominetur. Omnia namque haec verbum Dei vniciuque efficitur, prout mensura, vel desiderium participantis exposcit: secundum quod & manna, qui cum esset vnus cibus, vniciuque tamen desiderij sui reddebat saporem. Praebet ergo seipsum, non solum esurientibus panem, & sitientibus vinum, sed & delictarijs volentibus semetipsum, & fragrantia exhibet poma. Propterea ergo & sponsa velut refecta iam & bene pasta, fulciri in melijs se poscit; sciens in verbo esse cibi non solum omnem cibum, sed & omnes delicias, & per ea maxime dicitur, dum se vulneratam sentit esse iaculis charitatis. Si quis vsquam est, qui fideli hoc amore verbi Dei arsit aliquando: si quis est (vt propheta dicit) qui electi iaculi eius dulce vulnus plagamque accepit: si quis est qui scientiae eius amabili confluxus est telo; ita vt diurnis eum desiderijs nocturnisque suspiret, aliud quid loqui non possit, audire aliud nolit, cogitare aliud nesciat, desiderare praeter ipsum, aut cupere aliud vel sperare non libeat, ista anima merito dicit: Vulnerata charitatis ego sum, & ab illo vulnus accepi, de quo dicit Eliaias: Et posuit me sicut iaculum electum, & in pharetra sua abscondit me. Tali vulnere decet Deum percutere animas, talibus iaculis telisque configere, ac salutaribus eas vulneribus fauciare, vt quia Deus charitas est, dicat & ipse: Quia vulnerata charitatis ego sum. Et quidem in hoc quasi amatorio dramate sponsa charitatis se dicit vulnera suscepisse. Potest autem similiter feruens anima erga sapientiam Dei dicere: quia vulnerata sapientiae ego sum: illa scilicet, quae sapientiae eius pulchritudinem potuit intueri. Potest & alia anima virtutis eius magnificentiam contuens, & admirata potentiam verbi Dei, dicere: Quia vulnerata virtutis ego sum. Talis credo aliqua, sicut erat illa quae dicebat: Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo. Sed & alia anima erga amorem iustitiae eius feruens, & dispensationum ac prouidentiae eius iustitiam contuens, dicit sine dubio: Vulnerata iustitiae ego sum, & alia bonitatis eius ac pietatis immensitatem respiciens, similia loquitur. Sed & horum omnium generale est istud charitatis vulnus, quo se vulneratam praedicat sponsa. Sciendum tamen est, quod sicut sunt ista Dei iacula, quae animae habenti desiderium bonorum, salutis vulnus infligunt: ita sunt & iacula maligni ignita, quibus anima, quae non est scuto fidei protecta, vulneratur in mortem. De ipsis

1. Cor. 1. n.

Matth. 13. b.

B

dicat propheta: Ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra sua, vt sagittent in obscuro rectos corde. Hic peccatores de occulto sagittantes, daemones inuisibiles dicit; & ipsi sunt habentes quaedam iacula fornicationis, alia cupiditatis & auaritia, quibus quam plurimi vulnerantur. Habent etiam spicula iactantiae & vanae gloriae: sed ista valde subtilia sunt, ita vt confixam se anima ab eis fauciatamque vix sentiat; nisi si induta est armis Dei, & stat vigilans & immobilis erga astutias diaboli, scuto semetipsum fidei per omnia contegens, & nullam profusus corporis partem fide nudam relinquens. Quantaunque autem daemones fecerint tela, si inueniant mentem hominis fide munitam, etiam si fuerint ignita, etiam si cupiditatum flammis & incendijs ardeant vitiorum, fides plena cuncta restinguit.

Leua eius sub capite meo, & dextera eius amplectetur me.] Descriptio est quidem amatorij dramatis sponsa, festinantis ad connubium sponsi: velut tamen paulo apertioribus corporis appellationibus currit. Sed conuertere te velocius ad spiritum viuificantem, & refugiens appellationes corporeas, vere perscipe quae sit verbi Dei leua, quae sit dextera: quod etiam caput sponsae eius, anima scilicet perfecta vel ecclesiae, & non te rapiat carnalis & passibilis sensus. Ipsa enim est hic sponsi dextera & leua, quae in Prouerbij de sapientia dicitur, vbi ait: Longitudo enim vite in dextera eius: in sinistra vero eius diuitiae & gloria. Et sicut hic sapientiam non ideo aliquam feminam dici putabis, quia femineo nomine appellari videtur: ita ne in hoc quidem, quoniam masculino genere, sponsus verbum Dei dicitur, corporaliter intelligere debes lauam eius aut dexteram: vel amplexus sponsae vel animae, pro feminini generis declinatione percipere: sed verbum Dei, quamuis apud Graecos masculino, apud nos neutro genere proferatur: super masculinum tamen & neutrum ac femininum genus, & super omne omnino quod ad hoc respicit esse, cogitanda sunt ista, de quibus sermo est; & non solum verbum Dei, sed & ecclesia eius, atque anima perfecta, quae & sponsa nominatur. Sic enim & Apostolus dicit: In Christo enim nos, masculus nos, femina, sed omnes in ipso vnus sumus. Haec autem propter homines, qui aliter audire non possunt, nisi his verbis, quae in vsu habentur, in scriptura diuina humani more referuntur eloquij: vt verbis quidem notis ea & solitis andiamus; sensu tamen illo quo dignum est, de diuinis rebus, & in corporeis sentiamus. Nam sicut is, qui amatorem dicit se esse pulchritudinis sapientiae, hoc ostendit, quod naturalem qui in se est charitatis affectum ad studia transtulerit sapientiae; ita & hic sponsa de poscit, vel anima vel ecclesia, vt sponsus suus qui est verbum Dei: leua quidem sua caput eius sustentet, dextera vero eius omne eius reliquum complectatur, & constringat corpus. Est autem leua, in qua sapientiae diuitias continere & gloriam dicitur. Quas autem habet diuitias ecclesia, & quam gloriam, nisi illas quas accepit ab eo: qui cum dices esset, pauper factus est, vt illius paupertate ecclesia fieret diues: Quae autem est gloria illa? Sine dubio, de qua dicit: Pater clarifica filium tuum, passionis sine dubio gloriam designans. Fides ergo passionis Christi, gloria & diuitiae ecclesiae sunt, quae in leua eius continentur. Lauam autem puto verbum Dei hoc modo debere intelligi; quoniam quidem sunt in eo quaedam dispensationes ante incarnationem gesta. Sunt vero aliqua & per incarnationem. Illa pars verbi Dei, quae ante assumptionem carnis in dispensationibus peracta est, dextera potest videri: haec vero quae per incarnationem, sinistra appellari. Vnde & sinistra diuitias & gloriam habere dicitur. Per incarnationem namque diuitias & gloriam quaesuit, omnium scilicet salutem. In dextera autem longitudo vitae esse dicitur; per quod sine dubio illa eius pars, quae in principio apud Deum Deus erat verbum, sempiternitas indicatur. Hanc ergo lauam ecclesia, cuius Christus est caput, optat habere sub capite suo, & fide incarnationis eius, caput suum muniti. Dextera vero eius amplecti, id est, illa agnoscere, & de illis instrui, quae ante huius quoque per incarnationem gesta dispensationis tempus in arcanis habentur & reconditis. Dextera namque ibi putanda sunt esse omnia: vbi nihil de peccatorum miserijs, nihil de fragilitatis lapsu continetur. Hic vero leua, vbi vulnera nostra curauit,

Esa. 49. a.

1. Ioan. 4. c.

Psal. 26. n.

C

1. Cor. 1. n.

Prou. 3. b.

Gen. 3. d.

2. Cor. 8. b.

Ioan. 4. Celsi. a.

D. HIERONIMUS
TOM. VII.

A

filiens super colles. Hæc autem dicimus, non immemores quod iam & in superioribus coram positus, præfenti collocutus sit sponsa. Sed quoniam (vt sæpe diximus) dramatis speciem libellus hic continet: nunc in præfenti dicuntur aliqua, nunc etiam in absenti: & sic agitur immutatio personarum, vt uterq; ordo competenter dirigi videatur. Quamuis enim promittat sponsus, & dicat ad sponsam suam, qui sunt electi discipuli eius: *Quia ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi*: tamen iterum per parabolas dicit: quia paterfamilias vocauit seruos suos, & vniciuique distribuit pecuniam negotiandi gratia, & profectus est. Et iterum dicit: *Quia abiit petere sibi regnum*. Et iterum quasi de absente sponso dicitur: *Quia media nocte clamor factus est, dicentium: quia venit sponsus*. Sic ergo nunc præfens est sponsus, & docet; nunc absens dicitur, & desideratur, & vtrunque vel ecclesia vel anima studiosa conuenient. Cum enim pati persecutiones & tribulationes permittitur ecclesia, absens ei videtur. Et rursus cum in pace proficit, & in fide ac bonis operibus floret, præfens ei esse intelligitur. Sed & anima, cum quaerit aliquem sensum, & agnoscere obscura quæque & arcana desiderat: donec inuenire non potest, absens ei sine dubio est verbum Dei. Vbi verò occurrerit, & apparuerit quod requiritur, quis dubitat adesse verbum Dei, & illuminare mentem, ac scientiæ lumen ei præbere? Et iterum subduci nobis eum, atque iterum adesse sentimus per singula, quæ aut aperiantur; aut clauduntur in sensibus nostris. Et hoc eo vsque patimur, donec tales efficiamur, vt non solum reuifere nos, sed & manere dignetur apud nos, secundum quod interrogatus à quodam discipulo dicente: Domine, quid est factum quod incipis nobis manifestare temetipsum, & non huic mundo? Respondit Saluator: *Si quis diligit me, verbum meum custodit, & pater meus diligit eum, & ad ipsum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Si ergo & nos volumus videre verbum Dei, atque animæ sponsum salientem super montes, & exultantem super colles, primò audiamus vocem eius: & cum audierimus eum in omnibus, tunc etiam eum videre poterimus, secundum ea quæ in præfenti loco vidisse describitur sponsa. Nam & ipsa quamuis & prius eum viderit, non eum tamen ita viderat, vt nunc salientem super montes, & exultantem super colles: neque per fenestras suas procumbentem, neque per retia prospicientem: sed magis videtur quòd prius hycem tempore eum viderit. Nunc enim primum dicit ei: *Quia hyems transiit*. Igitur (vt res indicat) etiam per hycem sponsæ suæ apparet, id est, tribulationum & tentationum tempore. Sed & alia est illa visitatio, in qua visitatur paululum, & iterum deseritur, vt probetur; ac rursus requiritur, vt caput eius sustentetur, & vt tota complectatur: ne forte aut in fide titubet, aut corpus eius tentationum pondere pragrauetur. Et ideo videtur mihi hyems fuisse illud tempus, cum caput suum, fidei scilicet summmitatem, laua sponfi contineri poscebat, & dextera eius omne corpus amplecti. Nunc autem ista visio, quæ de montibus apparet & collibus, gratiarum puto spiritualium altitudines potentialique designat. Sed & per fenestras quòd prospicere dicitur, sensibus mihi lumen videtur præbere. Et retia quæ dirumpit & conterit, laqueos indicat diabolicos puto, vt pote tentationum tempore, tanquam hycem iam peracta. Ostenduntur etiam signa veris & æstatis, sicut in psalmis dictum est: *Æstatem & ver, tu fecisti ea*. Inde denique & flores profectuum protulit ecclesia, tentationibus superatis, & putationis dispensatione transacta: sicut in suis locis, cum ad hæc disserenda ventum fuerit, ostendetur. Ecce hic veniet saliens super montes, transiliens super colles. Historicum ordinem iam profectui sumus. Nunc autem quomodo Christus ad ecclesiam veniens saliat super montes, & exiliat super colles, videndum est. Exiliens enim magis quam transiliens, propoliti sermonis proprietates habet. Isaac enim ambulans & progrediens, maior fiebat, vsque quo fieret magnus valde. Paulus autem non iam ambulando profecit, sed currendo, cum dicit: *Cursum consummavi*. Saluator autem noster & ecclesiæ sponsus, neque ambulare neque currere, sed super hæc salire dicitur, & exilire. Si enim consideres quo modo parui temporis spatio occupatum fallis superstitutionibus mundum sermo Dei percurrit, & agnitionem

Matt. 28 d
Ibid. 25. b
Luc. 19. b
Matt. 13. a

Mar. 14. c

B

veræ fidei reuocauit, intelliges quo modo saliat super montes, magna videlicet quæque regna saltibus suis superans, & ad recipiendam cognitionem diuina religionis inclinans; & exiliat super colles, cum etiam minor regna velociter subiugat, atque ad pietatem veri cultus adducit: & sic de loco ad locum, de regno ad regnum, de prouincijs ad prouincias prædicationis illustratione transiliens, per eum qui dicebat: *Quia ab Hierusalem in circumitu vsque ad Illyricum repleuit euangelium Dei*: intelliges quo modo super montes saliens veniat, & exiliens super colles. Sed & alio modo potest intelligi, sicut supra iam diximus. Quoniam quidem Moyses de ipso scripsit, & propheta nihilominus de ipso annuntiauerunt. Sed & hæc annuntio in lectione veteris testamenti velamen habet superpositum. Vbi verò sponsa, ecclesiæ scilicet ad eum conuerfa, ablaturum esse velamen: subito videt eum in istis montibus, legis duntaxat voluminibus salientem, & in collibus scripturæ prophetica, pro euidenti manifestatione non tam apparentem, quam exilientem. Verbi gratia, quasi si reuolucns singulas prophetica lectionis paginas inueniat de ipis exilientem Christum, & per loca singula lectionum ablato nunc demum quo prius tegebatur velamine, ebullire eum cernat & emergere, atque euidenti iam manifestatione prorumpere. Ob hoc credo & ipse Iesus cum ad transformandum se venit; non in aliqua planitie aut conualle fuit, sed montem conscendit, vbi & transformatus est: vt scias eum semper in montibus aut in collibus apparere, & vt te doceat ne vsquam eum nisi in legis & prophetarum montibus quaeras. Quòd autem sancti quique montes appellantur, multis scripturæ locis inuenies indicari: sicut ait in psalmis: *Fundamenta eius in montibus sanctis*. Et iterum: *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi*. Auxilium namque in tribulationibus, ex scripturarum diuinarum sensibus capimus. Possimus adhuc & montes, in quibus salire verbum Dei dicitur, & quasi liberius effertur, nouum accipere testamentum. Colles verò, de quibus quasi diu compressus & occultatus exilij, veteris testamenti sentire volumina. Sed & apud Hieremiam venatores & piscatores, qui mittuntur capere homines ad salutem, in montibus & collibus eos capere dicuntur. Sic enim ait: *Ecce mitto multos piscatores, & multos venatores, & capient eos super omnem montem, & super omnem collem*: quod ego magis ad futurum tempus in consummatione seculi implendum puto: vt cum missi fuerint angeli secundum euangelicam parabolam messis tempore, vt separent frumenta à zizanij: qui excellens vitæ & eminentioris fuerit conuersationis, iste in montibus inuenietur aut in collibus. Non inuenietur in humilibus & deiectis locis, ne ibi mixtus videatur esse zizanij: sed in excellionibus sensibus, & in eminentibus fidei positus, salienti in montibus verbo Dei, & exilienti in collibus semper adhærens. Quod per aliam nihilominus parabolam, sub eodem tamen intellectu dicitur in euangelio. *Si quis in teelo est, non descendat tollere aliquid de domo*. Potest adhuc & alium nobis sensum, prædictus iste præfentis versiculi sermo suggerere. Possibile namque est omnem qui plena fide credit in Deum, vel montem, vel collem appellari, pro qualitate scilicet vitæ, magnitudine intelligentiæ; etiam si fuerit aliquando vallis: proficiente in colesu arate & sapientia & gratia, omnis vallis implebitur. Superbi autem quique & elati, vt montes & colles humiliabuntur: quoniam qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. De ipsis enim dicitur: *Qui considunt in domino sicut mons Sion*. Et de Hierusalem dicitur: *Montes in circumitu eius*. Vnde puto, quòd merito etiam Saluator noster (quoniam & ipse dicitur lapis de monte excisus sine manibus, & factus esse mons magnus, sicut rex regum, & pontificum pontifex, potest etiam mons montium appellari. Verù vt etiam tertia expositio habeat locum, ad vnamquamq; animam merito dirigatur. Si qui sint capaciores verbi Dei, qui ab Iesu aquam sibi datam biberunt, & factus est in eis fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam, in his scilicet, in quibus verbum Dei crebris sensibus & copiosis, velut perennis ebullit fluentibus, in his vitæ ac scientiæ & doctrinæ merito montibus & collibus effectis, dignissimè salire verbum Dei dicitur & exilire, factus in eis per affluentiam doctrinæ fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam.

2 Tim. 4. b

C

Rom. 15. e
Matt. 17. & Mar. 9. a

Psal. 96. a
Psal. 120.

D

Hier. 16. e
Matt. 13. g

Matt. 24. b
& Mar. 13. b

Luc. 2. a
Esa. 40. a
Luc. 14. & 18. c
Psal. 124. a
Ibidem.
Dan. 2. e

Ioan. 4. b

Similis

D. HIERONIMUS
T. VI. 7.

E
Deut. 1. 4. a
Psalm. 4. a
Deut. 1. 4. a
Psalm. 4. a

Deut. 1. 4. a
Job 39. a
Sic. 70.

F
Pau. 1. 2. a
Sic. 70.
1. Cor. 1. 2. a

Rom. 1. 2. a

Luce. 13. d.

Similis est frater meus caprea hinnolog, ceruorum in montibus Bethel. Caprea & ceruus, quod inter munda habeantur animalia, manifeste ex his quae in Deuteronomio scripta sunt, indicatur: est enim hoc modo scriptum. Haec enim sunt animalia, quae manducabitis: vitulum & agnum ex pecoribus, & hircum ex capris, ceruum, & capream, & bubalum, & tragelaphum, & ibicen, & camelum, & pardum. Sed & quod sanctus ceruo comparatur, in multis scripturae diuinae locis habetur, ut in psalmo, ubi dicit: *Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad re Deum.* Veruntamen in sermonibus, quos ex Deuteronomio assumpsimus, etiam hoc non negligenter considerandum videtur, quam dignum in animalibus mundis enumerandis ordinem tenuerit: ut primo vitulum, secundo agnum, tertio hircum scriberet. In his vero quae secundum eundem Moysen offeruntur ad altare, primo ceruum, secundo capream nominat. Et ita post haec, reliqua per ordinem describit animalia. Quorum ratio his quibus abundantior gratia spiritualis in dono scientiae concessa est, per Spiritum sanctum manifesta & euidentis fiet. Nobis interim, quoniam de ceruo & caprea dicere nunc in expositione praesentis versiculi incumbit, conueniens videtur ex scripturis diuinis congregare pro viribus, quae de his animalibus referuntur, de quibus idem Moyses cum de carnibus loqueretur, quae in omni desiderio animae comederentur, non oblat ad altare: sicut caprea, inquit, & ceruus. Egregium vero quid vicesimus octauus psalmus, ubi de virtutibus & efficacia vocis Dei per ordinem scribit, de ceruo hoc modo dicit: *Vox domini perficit ceruos, id est, perfectos faciens ceruos, & reuelabit condensa.* Sicut enim vox domini incidere dicitur flammam ignis, & contere desertum: ita perficere ceruos, & acrescere condensa memoria. Sed & in Iob de ceruo ita inuenimus referri, ubi dominus ad Iob per turbinem loquens & nubem, ait: *Aut ergo obseruasti partus ceruorum, aut numerasti menses eorum plenos ad partum: dolores autem eorum soluisi, aut nutrisi eorum natos, aut sine doloribus partus eorum emittes? Abrumpent filij eorum, & multiplicabuntur in nativitate: exibunt, & non reuertentur.* His adiungenda sunt etiam illa quae in Proverbis legimus, hoc modo: *Ceruus amicitiarum, & pullus gratiarum loquentur tibi.* Haec interim ad praesens de ceruo nobis scripta occurrere potuerunt. Quae ob hoc assumpimus, ut loquamur non in doctrina humanae sapientiae, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes: & ideo innocens Deum, patrem verbi, quod nobis verbi sui manifeste arcana, sensumque nostrum remoueat a doctrina humanae sapientiae, & exaltet atque eleuet ad doctrinam spiritus: ut non ea quae sentit carnalis auditus, sed ea quae continet voluntas spiritus sancti, loquamur. Paulus Apostolus nos docet, quod inuisibilia Dei, ex visibilibus intelligantur: & ea quae non videntur, ex eorum quae videntur ratione & similitudine contemplantur: ostendens per hoc quod visibilis hic mundus, de inuisibili doceat, & exemplaria quaedam caelestium contineat positio ista terrena, ut ab his quae deorsum, ad ea quae sursum quae possimus ascendere: atque ex his quae videmus in terris, sentire & intelligere ea quae habentur in caelis. Ad quorum similitudinem quandam, quod facilius colligi per haec ac sentiri possent diuersitates creaturarum quae in terris sunt, similitudinem conditor dedit. Et fortassis sicut hominem Deus ad imaginem & similitudinem suam fecit, ita etiam ceteras creaturas ad alias quaedam caelestes imagines, per similitudinem condidit: & fortasse intantum singula quaeque quae in terris sunt, habent aliquid imaginis & similitudinis in caelestibus, ut etiam granum sinapis, quod minimum est in omnibus seminibus, habeat aliquid imaginis & similitudinis in caelis. Et hoc quod talis ei quaedam composita est alternatio naturae, ut cum minimum sit omnium seminum, maius fiat omnibus oleis: ita ut possint venire aures caeli, & habitare in ramis eius, similitudinem ferat, non solum alicuius caelestis imaginis, sed ipsius regni caelorum. Sic ergo possibile est, etiam cetera femina, quae in terris sunt, ut habeant aliquid in caelestibus similitudinis & rationis. Quod si femina, sine dubio & virgulta: & si virgulta, sine dubio & animalia, vel alitum, vel reptentum, & quadrupedum. Sed & illud adhuc potest intelligi, quod sicut granum sinapis non vnam similitudinem tenet regni caelorum, & habitationes scilicet: et autem

in ramis suis: sed habet & aliam similitudinem vel imaginem perfectionis scilicet fidei: ita ut si quis habeat fidem sicut granum sinapis, dicat monti transferri se, & transferet: ita possibile est ut etiam cetera non in vno aliquo, sed in pluribus speciem & imaginem caelestium ferant. Et cum plures sint, verbi gratia, in grano sinapis virtutes, quae rerum caelestium imagines teneant, vltimus & extremus eius vsus est iste, qui habetur apud homines in ministerio corporali: ita etiam in reliquis vel feminibus, vel virgultis, vel herbarum radicibus, vel etiam in animalibus intelligi potest, ut vsum quidem & ministerium hominibus praebent corporale: habent autem in corporalium rerum formas & imagines, quibus doceri anima possit & instrui, ad contemplanda etiam ea quae sunt inuisibilia & caelestia: & hoc fortassis est quod ille scriptor diuinae sapientiae dicit: *Ipsa enim mihi dedit eorum quae sunt scientiam veram, ut sciam substantiam mundi, & virtutes elementorum, initium & finem & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes & conversiones temporum, anni circulos, & stellarum positiones, naturas animalium, & iras bestiarum, spirituum violentias, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum: sed & quaecumque occulta & manifesta sunt, cognoui.* Vide ergo si possumus ex his scripturae sermonibus ea quae discutere proposuimus, lucidius euidentiusque colligere. Etenim scriptor iste sapientiae diuinae, cum singula quaeque enumerasset, ad vltimum dixit: quia occultorum & manifestorum acceperit scientiam: ostendens sine dubio, quod vnum quodque eorum quae in manifesto sunt, referatur ad aliquid eorum quae in occulto sunt: id est, singula quaeque visibilia habere aliquid similitudinis & rationis ad inuisibilia. Quia ergo impossibile est homini in carne viuenti agnoscere aliquid de occultis & inuisibilibus, nisi imaginem aliquam & similitudinem conceperit de visibilibus: ob hoc arbitror quod ille qui omnia in sapientia fecit, ita creauit vnamquamque visibilium speciem in terris, ut in his doctrinam & agnitionem rerum inuisibilium & caelestium poneret: quo per haec ascenderet mens humana ad spiritualem intelligentiam, & rerum causas in caelestibus quaereret, ut posset edocta per sapientiam Dei etiam ipsa dicere: *Quae in occulto sunt, & quae in manifesto cognoui.* Secundum haec quoque agnoscit & substantiam mundi, non solum hanc visibilem corporeamque quae palam est, sed & illam incorpoream inuisibilemque, quae in occulto est. Agnoscit etiam elementa mundi, non solum visibilia, sed & inuisibilia, & vtrorumque virtutes. Sed & initium quod dicit, & finem & medietatem temporum: initium aut visibilis quidem mundi, quod ante sex millia non integros annos initium designat Moyses: medietatem quoque secundum volentium rationem, finem illum qui speratur cum caelum & terra transibit. Secundum occultorum vero scientiam initium illud, quod intelligit is, quem sapientia Dei docuerit, quod nulla possunt tempora, nulla saecula comprehendere. Medietatem vero horum quae nunc sunt: finem vero ea quae futura sunt, id est, perfectionem consummationemque vniuersitatis, quae tamen ex his visibilibus conijci possunt & intelligi. Sed & vicissitudinum permutationes, & temporum conversiones, & anni circulos, ex his quae videntur, refert ad inuisibiles rerum incorporaliu permutationes ac vicissitudines. Circulos quoque annorum temporalium & praesentium, refert ad antiquiores aliquos ac sempiternos annos, secundum eum qui dicebat: *Et annos aeternos in mente habui.* Sed & stellarum positiones, non dubitauit ab his quae palam videntur, referre ad illa quae in occultis sunt, qui occultorum manifestorumque scientiam meruit, & dicit esse aliquid sanctorum genus, quod de Abraham praecipue stirpe descendit, sicut stellae caeli. Sed & resurrectionis futurae gloriam, stellae esse secundum occultorum scientiam pronuntiauit; sequens eum qui dixit: *Alia gloria solis, & alia gloria stellarum.* Stella enim a stella differt in gloria, ita & resurrectio mortuorum: Nisi secundum haec intelligeretur illud quod ait, naturas animalium iraque bestiarum, nunquam dixisset in euangelij Saluator: *Dicite vulpi huic. Neque Ioannes de quibusdam dixisset: Serpentes, generatio viperarum.* Sed neque propheta diceret de nonnullis, quod equi emissarii facti sunt. Et item alius: *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est inuentis insipientibus, & similis factus est illis.* Sed & ille diligenter

G

Matt. 17. 6.
Et Luce. 17. 6.

Sap. 7. c.

H

Psalm. 76. b.

Gen. 15. b.
Et 26. a.

1. Cor. 15. a.

Luce. 13. g.
Hier. 5.
Sic. 70.
Psalm. 48. d.
Psalm. 57. a.



A

Ephes. 4.6.

Ioan. 13. a.

Eccle. 10. a.

Psal. 83. b.

Psal. 75. a.

In Exodo

& Nume-

ris.

Psal. 38. b.

Iob. 39.

Gal. 4. c.

Psal. 14. d.

Esaia 26. a.

Psal. 125. a.

Gen. 19. f.

Luc. 9. g.

Philip. 3. c.

agnouit iras bestiarum, qui dicebat: *Furov illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surda, & obturantis aures suas.* Hæc eniratio etiam de eo quod ait, spirituum violentias: visibiliter quidem de ventis & flatibus æris, inuisibiliter verò de violentijs immundorum spirituum loquens, quos & Paulus ventos doctrinæ nominauit. Post hæc iam sequitur, vt & cogitationes hominum sciat, corporaliter quidem quæ de humano corde procedunt. Inuisibiliter autem intelligat eos qui iniiciunt hominibus malas & pessimas cogitationes, sicut in Euangelio scriptum est: *Cum diabolus misisset in cor Iudæ Ischariotis, vt traderet Dominum.* Et vt in Prouerbis dicitur: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne derelinquas:* quia sanitas compescit peccata magna. Sed & bonarum cogitationum est aliquis auctor; propter quod & in psalmis puto scriptum esse: *Beatus homo; cuius est auxilium abs te Domine, ascensiones in corde suo disposuit.* Et iterum: *Cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquæ cogitationum diem festum agent tibi.* Ita igitur cuncta secundum ea quæ præfati sumus, ex visibilibus referri possunt ad inuisibilia, & à corporalibus ad incorporea, & à manifestis ad occulta: vt ipsa creatura mundi, tali quadam dispensatione condita intelligatur per diuinam sapientiam, quæ rebus ipsis & exemplis inuisibilia nos de visibilibus doceat, & à terrenis nos transferat ad caelestia. Hæc autem rationes non solum in creaturis omnibus habentur, sed & scriptura diuina tali quadam sapientia arte conscripta est. Propter quædam namque occulta & mystica visibiliter populus educitur de Ægypto ista terrena, & iter agit per desertum, vbi serpens mordens & scorpions, & litis, vbi non erant aquæ, & cætera, quæ in his gesta referuntur. Quæ omnia, vt diximus, occultorum quorundam formas & imagines tenent. Et hoc non in scripturis tantum veterum, sed & in gestis Domini & Saluatoris nostri, quæ in euangelijs referuntur, inuenies. Igitur si omnia quæ in manifesto sunt, secundum ea quæ superius approbauimus, ad aliqua referuntur quæ in occulto sunt: consequens sine dubio est, vt ceruus iste visibilis vel caprea, quæ in Cantico canticorum scribitur, secundum rationem naturæ suæ quam corporaliter gerunt, referantur ad aliquas rerum incorpotalium causas; vt illis occultis & inuisibilibus ceruis videatur posse conuenire quod dictum est: *Vox domini perficientis ceruus.* Quæ enim perfectio ex voce domini fit istis visibilibus ceruis? Aut quæ ad eos doctrina vnquam ex domini voce descendit? Si verò spirituales ceruus quæramus, quorum formam & imaginem tenet illud animal corporale: illos inuenias ad summam perfectionis ex voce domini posse perducere. Sed & quorum ceruorum dominum seruare decuerit partus, & velut medendi officia præbentem parturientibus astare conuenit, donec parentem filios tales, qui aduersarentur & persequerentur serpentium genus, vt dignum est diuina maiestate, debemus aduertere qualem ceruorum dominus decet seruare partus, ne in abortum decidant. Sed & menses eorum numerare plenos ad partum, eorumque labores & dolores custodire; vt generationes eorum non cadant in vanum, sed vt sit perfecta eorum natiuitas: & tam diu parturiant, donec formetur Christus in eis. Huiusmodi ceruorum pullos dominus nutrit: eorum duntaxat qui iactant in domino cogitationem suam, vt ipse eos nutriet, & ipse seruet dolores partus eorum, cum ex timore Dei in ventre conceperint & parturierint, & spiritum salutis pepererint. Huiusmodi partus dolores ipse dominus seruat & curat. Sed & emittit dolores eorum, vt euntes eant & fleant portantes semina sua, & sint in doloribus hominum, ac flagellentur cum hominibus: ne forte teneat eos superbia. Isti quoque ipsi cerui abrupunt, vt ait, natos suos. Quos enim genuerint per euangelium, abrupunt eos à vinculis peccatorum, & à laqueis diaboli, ne vltra voluntati eorum teneantur obstructi. Isti etiam multiplicabuntur; &, vt ait, non reuertentur. Non enim imitabuntur vxorem Lot, non redibunt retrorsum. Sciunt enim quia qui mittit manum suam ad aratrum, si retrospexerit, aptus non erit regno celorum; sed semper quæ retro sunt obliuiscuntur, & in ea quæ ante sunt se extendunt. Tales enim ceruos vox domini facit esse perfectos. Quæ vox domini, nisi illa quæ in lege & in prophetis habetur, & peruenit vsque ad Ioannem, qui erat vox clamantis in deserto? Et ipsa enim vox Ioannis, qui dicebat:

Parate viam domini, rectus facite semitas Dei nostri, perfectos faciebatur ceruos, vt essent perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Qui enim talis est, merito dicit: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Ceruus quoque amicitiarum quis alius videbitur, nisi ille qui peremit serpentem illum, qui seduxerat Eum, & eloquij sui flatibus peccati in eam venena diffundens, omnem posteritatis sobolem contagio præuicationis infecerat; & venerat soluere inimicitias in carne sua, quas inter Deum & hominem noxius mediator effecerat. Pullus verò gratiarum potest accipi Spiritus sanctus, à quo sitientes & desiderantes Deum, spirituales gratias & dona caelestia consequuntur. Hæc autem omnia à nobis dicta sunt, vt manifestior fieret causa, qua sponfa comparare videtur fratrem suum hinnulo ceruorum. Quod si etiam hoc requirendum est, cur non ceruo, vt in alijs, sed hinnulo ceruorum comparatur. Illud aduerte, quod cum in forma Dei esset, filius datus est nobis, & puer natus est nobis: cuius potestas super humerum eius. Ideo ergo hinnulus ceruorum, quia paruus puer natus est. Et forte possunt cerui accipi sancti qui que: vt Abraham, Isaac, & Iacob, & David, & Salomon, & omnes ex quorum semine Christus secundum carnem descendit. Quos ceruos, vox domini perfectos facit, & ipsorum est hinnulus iste, qui ex ipsis secundum carnem natus est puer. Mouet me etiam illud quod in centesimo tertio scriptum est, vbi ait: *Montes excelsi ceruis.* Et quidem de ceruis iam superius diximus, quod sancti qui que accipiuntur, qui ob hoc in hunc mundum uenerunt, vt serpentis venena perimerent. Qui autem sint montes excelsi, videamus, quasi qui solis ceruis sequestrati videntur: & ad quos nisi ceruus sit, aliquis non possit ascendere. Ego puto quod personas Trinitatis montes excelsos appellauerit: ad cuius capacitatem nullus, nisi ceruus efficiatur, ascendit. Sed idem ipsi, qui hic montes excelsi pluraliter appellantur, in alijs mons excelsus, singulariter dicitur, sicut Esaias ait: *In montem excelsum conscende qui euangelizas Sion.* Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem. Idem namque ipse qui ibi Trinitas propter distinctionem personarum, hic vnus Deus intelligitur pro vnitatis substantia. Satis sint ista de hinnulo ceruorum. Nunc videamus quo modo etiam caprea vel damulæ comparatur fratrem. Hoc animal quantum ad Græca vocabula, nomen à videndo atque clarius prospiciendo sortitum est. Et quis est qui ita videat vt videt Christus? Solus namque est qui videt, id est, agnoscat patrem. Nam & si dicantur hi qui mundo sunt corde, Deum visuri videbunt ipso sine dubio reuelante: quia & caprea habeat in natura sua, vt non solum videat ipsa, & perspicat acerrimè, sed & alijs visum præbeat. Asserunt namque hi, quibus medicina perita est, inesse huic animali intra viscera humorum quandam, qui caliginem depellat oculorum, & obtusiores quosque visus exacuat. Merito ergo caprea vel damulæ Christus comparatur: quia non solum videt ipse patrem: sed & videt alij facit, quorum visus ipse curauerit. Obserua autem ne audiens patrem videri, corporeum aliquid sentias, & Deum visibilem putes. Visus quo Deum videtur, non est corporis, sed mentis & spiritus. Quod etiam ipse Saluator in Euangelio, vocabulo proprio distinguens dixit: *Nemo videt patrem, nisi filius.* Denique & his quos facit Deum videre, dat spiritum scientiæ & spiritum sapientiæ, vt per ipsum spiritum videant Deum. Et ideo dicebat ad discipulos: *Quia qui me videt, videt & patrem.* Et utique non ita inepti erimus, vt putemus, quod qui secundum corpus eum vidit, viderit etiam patrem: alioqui inueniuntur & Scribæ & Pharisei & hypocritæ & Pilatus, qui eum flagellis cæcidit, & omnis populus qui clamabat: *Crucifige, crucifige eum:* videntes Iesum secundum carnem, etiam Deum patrem vidisse. Quod utique non solum absurdum videtur esse, sed & impium. Sicut enim cum turbæ eum comprimerent eum cum discipulis, nullus eorum, qui premebant & coarctabant eum, tetigisse dicitur eum, nisi illa sola quæ profusiuum sanguinis passa, venit & tetigit fimbriam vestimenti eius, & ipsi soli testimonium perhibet, dicens: *Quia tetigit me aliquis: ego enim sensi virtutem de me exisse:* ita & cum plures essent, qui eum videbant, nullus eum vidisse dicitur, nisi qui agnouit quod verbum Dei & filius Dei est: in quo utique simul agnosci

C
Matth. 9.
Luc. 3. a.
Psal. 47. d.
Proph. 5. d.
Sec. 20.
Gen. 3. a.
Ros. 3. c.
1. Cor. 13. c.
Ephes. 2. c.

Philip. 2. a.

Esaia. 9. a.

Matth. 1. a.

D

Esaia. 40. a.

Psal. 118. c.

Matth. 1. a.

Ioan. 14. b.

Ioan. 19. c.

Maro. 1. c.

& Luc. 8. g.

& videri

& videri dicitur parer. Sed & hoc nos non pretereat, quod prius caprea, & nunc hinuulo ceruorum comparatur, cum vti que maius animal ceruus, quam caprea videatur. Sed animaduerte ne illa potius in his habenda sit ratio: quia cum dupliciter constet salus credentium, per agnitionem fidei, & operum perfectionem: ratio fidei, quae pro intuitu & inspectione contemplationis, caprea, vt diximus, comparatur, primus habeatur salutis gradus. Secundò verò in loco operum perfectio, quae cerui formam tenet vincetis & perimentis venena serpentum, id est, artes diabolicas, memoretur. Si ergo sponsa similem dicit esse fratrem suum caprea, vel hinuulo ceruorum in montibus Bethel: Bethel verò domus Dei interpretatur: Montes ergo qui in domo Dei sunt, post sunt legis & prophetarum, sed & euangelica & apostolica accipi volumina, in quibus & fides Dei perspicitur & contemplatur, & operum perfectio dicitur & adimpletur.

[Ecce hic stetit post parietem nostrum, incumbens super fenestras, prospiciens per retia.] Respondet fratruelis meus, & dicit mihi: Cum considero difficultates inuestigandi sensus in his qui propositi sunt scripturae sermonibus, simile me aliquid pati videor huic, qui ad inuestigandam venationem odoratibus sagacis canis procedit: vbi interdum moris est, vt cum vestigijs intentus, proximum se venator latentibus effectum putauerit esse cubilibus, subito vestigiorum deferatur indicijs, & rursus fixius impressis odoratibus, eadem quas explicauerat retroisum redeat vias: donec inueniat locum, in quo se altius excutiens venatio latentem ad aliam transtulit viam: quam cum venator inuenierit, alacrior insequitur: spe praedeg certior, & vestigij firmitate securior. Ita ergo & nos, vbi se praeposita explanationis quodammodo subtraxere vestigia: paululum emensa repetentes, & planiorem quam dudum videbatur expositionis ordinem persequentes, & speramus quòd dominus Deus noster tradat in manus nostras venationem, quam praeparantes, & secundum scientiam matris Rachel rationabilis verbi salibus condientes, benedictiones mereamur consequi ad spirituali patre Jacob: propter quod necessarium videtur, vt diximus, breuiter dicta repetere, explanationemque priorem retere, vt qui sit lucidior sensus aperiat. Intelligi ergo mihi videtur ex initio propositi dramatis, sponsam fors stare in biuio, & ob amorem sponsi hinc atque inde prospicere: si forte veniat, si forte appareat: nec viam ingredi velle aliquam, dum ignorat, vnde magis veniat: nec domi, sed fors stare: & desiderio eius agitari ac dicere: *Osuletur me osculo oris sui.* Vbi autem venit sponsus, dicat: *Bona sunt verba tua super vinum,* & reliqua, vsque ad eum locum, vbi ait: *Post te curremus.* Post haec dilecta iam, & vicem charitatis ab ipso sponso recipiens, introducat in cubiculum eius, & dicat: *introdixit me rex in cubiculum suum.* Sed & caetera quae postea sunt scripta, intus posita loquatur ad sponsum, praesentibus & assistentibus sponse quidem adolescentulis, sponsi verò sodalibus. Veruntamen intelligatur sponsus: vt pote vir, non semper in domo, & exae semper assistere sponsae intra domum posita: sed exeat frequenter, & illa eum quasi amore eius sollicita requirit absentem, sed & ipse interdum redeat ad eam. Propter quod & videatur per totum libellum aliquando quidè velut absens requiriti sponsus: aliquando sicut praesens loqui cum sponsa. Ipsa autem sponsa cum multa & magnifica in sponsi cubiculo peruidisset: petit se etiam in domum vini introduci. Quo cum ingressa, perspexisset quòd sponsus, vt pote vir, non resederit in domo: ipsa rursus amore eius exagitata exierit foras, & circumiens peragret circa domum, non ingrediens, & ex omni parte prospiciat quando ad eam redeat sponsus, & ecce subito videat eum vicinorum montium iuga immensis saltibus superantem, descendere ad domum, in qua amore eius sollicita astat sponsa. Perueniens verò sponsus ad parietem domus, stet paululum post ipsum, considerans, vt fieri solet, aliquid & animo retractans. Iam verò etiam ipse sentiens aliquid amoris erga sponsam, vsus altitudine sua, quae attingit vsque ad domus fenestras, quae fenestrae habeant aliquam partem operis, vt aiunt, reticulati. Et cum incumbat quidem per fenestras, eminentior autem sic sit fenestris, attingatque vsque ad superiora earum, quae reticulato, vt diximus, opere distincta sunt: indeque prospiciens alloquatur sponsam, & dicat ei: *Exurge, veni proxima mea, forma mea, columba mea:* & cre-

liqua. Haec sunt quae, vt superius designauimus, difficultatem plurimam dirigendi ordinis, & aperiendae intelligentiae habere nobis visa sunt. Quae, vt puto, euidentiora fecerit repetita haec nunc indago sermonum. Spiritualis autem in his expositio non ita laboriosa ac difficilis habetur. Sponsa enim verbi anima, quae in domo eius regali, hoc est in ecclesia consistit: docetur à verbo Dei, qui est sponsus suus: quae cum reposita sunt & recondita intra aulam regiam & cubiculum regis: dicit in hac domo, quae est ecclesia Dei viui; cellas etiam vini illius, quod de sanctis torcularibus congregatum est: cellas vini non solum noui, sed & veteris ac suauis, quae est doctrina legis & prophetarum; in quibus sufficienter exercitata, recipiat in se, ipsum qui erat in principio apud Deum, Deus verbum, sed non semper secum permanentem. Non enim possibile est hoc humanae naturae, sed interdum quidem visitetur ab eo, interdum verò relinquatur, vt amplius desideret eum. Cum verò visitatur à verbo Dei secundum propositi versiculi sensum, per montes saliens venire dicitur ad eam: excelsos scilicet & eleuatos, releuans ei caelestis scientiae sensus: ita vt perueniat vsque ad aedificationem ecclesiae, quae est domus Dei viui, columna & firmamentum veritatis; & stet iuxta parietem, vel post parietem, vt neque penitus abscondatur, neque omnino in promptu sit. Verbum enim Dei & sermo scientiae, non in publico, & palam positus, neque conculcandus pedibus apparet; sed cum quaeritus fuerit inuenitur, & inuenitur non, vt diximus, in propatulo positus, sed obreatus, & quasi post parietem latens. Anima autem, quae in ecclesia esse dicitur, non intra aedificia parietum collocata intelligitur: sed intra munimenta fidei, & aedificia sapientiae posita cellisque fastigijs charitatis obreata. Propositum ergo bonum, & fides rectorum dogmatum, animam esse in domo ecclesiae facit: cuius domus membra quaedam sunt, quae vel cubiculum, vel domus vini, vel alia huiusmodi, pro gratiarum scilicet gradibus, & donorum spiritualium diuersitatibus appellantur. Sic ergo & paries nunc pars quaedam domus huius est, quae potest indicare dogmatum firmitatem, sub qua stare dicitur sponsus, & in quibus tam magnus & excelsus est, vt emineat omne aedificium, & prospiciat sponsam, id est, animam. Et nondum quidem apertum se ei totumque manifestet, sed quasi per retia prospiciens, hortetur eam & prouocet, non federe intrinsecus legnem, sed exire ad se foras: & conari, vt non iam per fenestras & retia, neque per speculum inenigmatè, sed procedens foras facie ad faciem videat eam. Nunc enim, quia nondum potest ita eum intueri, propterea non ante, sed retro ei, & post parietem stet. Incumbit autem per fenestras, quae sine dubio patebant ad recipiendum lumen ad illuminandam domum. Per has ergo sermo Dei incumbens & prospiciens, prouocat exurgere, & ad se venire animam. Possulum autem sensus corporeos fenestras intelligere, per quas aut mors, aut vita intrat ad animam. Sic enim designat Hieremias propheta cum de peccatoribus loquitur, dicens: *Ascendit mors per fenestras vestras.* Quomodo ascendit mors per fenestras? Si oculi peccatoris videant mulierem, & mœchantur eam in corde suo: sic mors ingressa est ad animam per fenestras oculorum. Sed & cum recipit auditum vanum, & praecipue falsae scientiae dogmatum peruerforum: tunc per aurium fenestras mors intrat ad animam. Si verò anima intuens ornatum mundi, & ex pulchritudine creaturarum cõditorem omnium intelligat Deum, & opera eius miretur, laudetque; operum creatorem, ad animam hanc vita ingreditur per fenestras oculorum. Sed & cum auditum inclinat ad verbum Dei, & rationibus sapientiae ac scientiae eius delectatur, huic per aurium fenestras ad animam sapientiae lumen ingreditur. Per has ergo fenestras prospiciens verbum Dei, & prospectum suum ad ipsam animam dirigens, assurgere hortatur eam & venire ad se, id est, corporea & visibilia relinquere, & ad incorporea & invisibilia ac spiritualia properare: quoniam quae videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna sunt. Sic & spiritus Dei circumire dicitur, & quaerere dignas animas, quae apte recteque fieri possint ad habitaculum sapientiae. Quòd autem per retia fenestrarum prospicere dicitur: illud sine dubio indicat, quòd donec in domo huius corporis posita sit anima, non potest nudam & apertam Dei sapientiam capere; sed per exempla quaedam & inditia atque imagines rerum visibilibus, illa quae

G

IOAN. 1. A.

1. Tim. 3. d.

H

Hier. 9. f.

Matth. 5. c.

2. Cor. 4. d.

sunt

A

scripturæ historijs inuenimus: unde necesse est cuncta ad spirituales transferre intelligentiam. Primò ergo intellige mihi animæ hyemem, cum adhuc passionum fluctibus iactatur, & vitiatorum procellis, ac duris malignorum spirituum flatibus verberatur. In his positam, non hortatur eam sermo Dei foras exire, sed intra semetipsam colligi, & vni vndique atque contegi contra perniciosos malignorum spirituum flatibus. Nulli tunc in diuinis literis studiorum flores apud eam, nec profundioris sapientiæ secreta & recondita mysteria, quali per vocem turturis resonant. Sed neque odoratus eius gratiæ aliquid quasi ex vineæ floribus recipit: neque visus eius tanquam in ficulneâ germine delectatur, sed sufficit vt in tempestatibus tentationum, à lapsu peccati tuta ac munita permaneat. Quod si obtinuerit vt illa se perduret: hyems ei transit, & venit ei ver (ver namque ei est, cum quies animo datur, & tranquillitas menti) tunc ad eam venit verbum Dei: tunc eam vocat ad se, & hortatur vt exeat: non solum extra domum, sed extra ciuitatem: id est, non solum extra carnis vitia efficiatur, sed extra omne quicquid corporeum & visibile continetur in mundo. Namque figuratè in lege ciuitatem iam in superioribus euidenter ostendimus. Euocatur ergo anima extra murum, & vsque ad promurale perducitur, cum abiciens, & relinquens ea quæ videntur, & temporalia sunt, contendit ad ea quæ non videntur, & æterna sunt. Ostenditur ergo ei iter istud sub velamine petre agendum: non sub aëre nudo, neque vt patiatur solis ardores; ne iterum fusca fiat, ne iterum dicat desipit me sol: propterea sub velamine petre agit hoc iter. Hoc autem ipsum velamen non vult ex frontibus ei esse, aut linteis, aut pellibus, sed petram vult ei esse velamen: id est, firma & solida Christi dogmata. Ipsum namque esse petram Paulus pronuntiat, dicens:

1. Cor. 10. a Petra autem erat Christus. Christi ergo doctrina & fide si obtegatur anima & veletur, tuto potest ad illud peruenire secretum, vbi reuelata facie gloriam domini contempletur.

2. Cor. 13. d Autem velamen istud petre tutum creditur: quia & Salomon de ea dicit in prouerbis, quod vestigia serpentis non possunt deprehendi super terram. Sic enim ait: *Tria sunt que impossibile est mihi intelligere, & quartum quod ignoro: Vestigia aquile volantis, & viam serpentis super petram, & semitas nauis in pelago, & vias viri in iuuentute.* Serpentis ergo, id est, diaboli: vestigia, id est, signa aliqua peccati, in hac petra quæ est Christus, inueniri non possunt: quia solus est qui peccatum non fecit. Huius ergo petre vero velamine anima tuto peruenit ad promuralem locum, id est, ad contemplandum incorporalia & æterna. De hac eadem petra alia verbi specie Dauid in tricesimo nono psalmo dicit: Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos. Nec mireris si apud Dauid petra hæc quasi fundamentum & crepido est animæ, per quam pergit ad Deum: Et apud Salomonem velamen est animæ ad mystica sapientiæ secreta tendentis, cum & ipse Christus nunc via dicatur, per quam credentes incedunt, nunc etiam præcursor, sicut ait Paulus: *In quod præcursor introiit pro nobis Iesus.* Simile est & istud quod per Moysen dicitur à Deo: *Ece posuisti in foramine petre, & videbis posteriora mea.* Igitur petra ista quæ Christus est, non est ex omni parte clausa, sed habet foramen. Foramen verò est petra, qui reuelat & innotescere facit hominibus Deum. Nemo ergo videt patrem nisi filius: nemo ergo videt postrema Dei, id est, quæ in postremis temporibus fiunt, nisi positus in foramine petre, scilicet cum ea Christo reuelante didicerit. Et hic ergo sub velamine petre animam proximam sibi effectam, inuitat sermo Dei ad promuralem locum, sicut supra iam diximus, ad contemplanda ea quæ non videntur & æterna sunt: & ibi dicit ad eam: *Ostende mihi faciem tuam:* profesto vt videat, si aliquid in vultu eius veteris adhuc velaminis habeat: sed possit intrepidus obtutibus gloriam domini speculari, vt hæc ipsa dicat. *Et vidimus gloriam eius, gloriam tanquam vniuenti à patre, plenum gratiæ & veritatis.* Sed & cum digna fuerit, vt de ipsa dicatur, sicut & de Moysè dictum est: quia Moyses loquebatur, & dominus respondebat ei: tunc completur in eo quod ait: *Auditam sac mihi vocem tuam.* Ingens verò laus eius ostenditur in eo quod dicitur: *Vox tua suavis.* Sic enim sapientissimus propheta Dauid dicebat: *Suavis sit ei disputatio mea. Suavis autem est vox animæ, cum verbum Dei quod loquitur cum fide, & dogmatibus veritatis exponit: cum dispensationes Dei & iudicia eius ex-*

planat. Si verò aut stultiloquium, aut scurrilitas, aut vanitas de ore eius procedunt, aut verbum otiosum, de quo reddenda sit ratio in die iudicij, in sua uox & in iocunda vox ista est. Ab hac uoce Christus auerit auditum suum. Et ideo quæque perfecta anima ponit ori suo custodiam, & ostium circumstantiæ labijs suis: vt talem semper sermonem proferrat, qui sale conditus det gratiam audientibus, & dicat de ea verbum Dei: quia *vox tua suavis.* Sed & facies eius, inquit, speciosa: si intelligas illam faciem, de qua Paulus dicit: *Nos autem omnes reuelata facie: & item cum dicit: Tunc autem facie ad faciem: tunc videbis quæ sit animæ facies, quæ laudatur à verbo Dei, & speciosa esse dicatur. Illa sine dubio, quæ quotidie renouatur ad imaginem eius qui creauit eam: quæ non habet in se maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi; sed est sancta & immaculata, qualem & ipse sibi exhibuit Christus ecclesiam, animas scilicet, quæ ad perfectionem uenerunt, quæ omnes simul efficiunt corpus ecclesiæ. Quod corpus utique pulchrum videbitur & decorum, si animæ ex quibus corpus illud efficitur, in omni perfectionis decore permanserint. Sicut enim cum anima in iracundia est, turbatum & serum reddit corporis vultum: cum verò in mansuetudine & tranquillitate persistit, placidum mitemque reddit aspectum: Ita & ecclesiæ facies pro virtutibus & motibus credentium, aut decora pronuntiat, aut turpis: secundum quod & scriptum legimus: *Vestigium cordis in bonis, vultus hilaris.* Et item alibi: *Cordis later facies florida: in tristitijs autem positi, mustus est vultus.* Cor ergo latum est, cum habet in se spiritum Dei: cuius primus fructus caritas est, secundus gaudium est. Ex his puto quosdam sapientes sæculi assumpsisse illam sententiam quæ dicit: *Quia solus sapiens speciosus est: omnis autem nequam turpis est.* Superest nobis vt aliquid apertius etiam de nomine promuralis dicamus. Quod (sicut supra diximus) indicat murum esse ante murum: quod etiam in Esaiâ hoc modo dicitur: *Pone murum, & circa murum.* Murus munitamentum ciuitatis est. Alius verò murus ante murum vel circa murum, maiora & validiora munimenta designat. Per quod ostenditur, quia euocans sermo Dei animam, & educens eam à corporalibus negotijs, & corporis sensibus, docere eam de futuri sæculi mysterijs cupit: & inde ei munimenta conquirere, vt ipse futurorum munita & circumdata, in nullo possit vel illecebri vinci, vel tribulationibus fatigari. Nunc etiam videamus quomodo hæc à Christo ad ecclesiam dicantur, quæ est proxima ei & speciosa. Speciosa autem nulli alij, nisi soli ipsi: hoc enim significat cum dicit, *Speciosa mea: hanc ergo exulcitat Christus, & ipsi euangelium resurrectionis annunciat: & ideo dicit: Exurge, veni proxima mea, speciosa mea. Quia autem dedit & ei pennas columbæ, postea quàm dormiuit in medio sortium: media autem inter duas uocationes Israël, ecclesiæ vocata est: quia primò Israel uocatus est; post hæc vbi ipse offendit & cecidit, uocata est ecclesiæ gentium. Cum autem plenitudo gentium introierit, tunc iterum omnis Israel uocatus saluabitur. In medio ergo harum duarum sortium dormit ecclesia. Et propter hoc dedit ei pennas columbæ deargentatas, quod significat rationabiles pennas in sancti Spiritus donis. Et posteriora dorsus eius, vel in viriditate auri, vt quidam legunt: vel ut alij scriptum habent, in pallore auri. Quod ostendere potest: quia posterior illa uocatio, quam ex Israel futuram dicit Apostolus, non erit in obseruantia legis, sed in pretiositate fidei. Auri namque viriditatis gerit speciem, fides virtutibus florens. Potest autem dici in medio earum sortium dormire vel quiescere ecclesia, in medio duorum testamentorum: & pennæ eius deargentatæ ex sensibus legis. Aurum in posterioribus dorsus eius, intelligi euangelici muneris donum potest. Ad hanc ergo ecclesiam dicit Christus: *Veni tu columba mea, & veni in operimento petre: docens eam vt opera veniat, ne quid patiat ab incurstantibus eam tentationibus, sed sub umbra petre incedat obrecta, dicens: Spiritus vultus nostri Christus Dominus, cui diximus: In umbra eius viuemus in gentibus.* Obrecta autem incedit & adoperta: quia debet potestatem habere super caput propter angelos. Cum autem uenerit ad promuralem locum, id est, ad futuri sæculi**

statum,

C

Matt. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

Coloss. 3. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d. 1. Cor. 13. d.

E
Marc. 2. a
Luc. 12. a

Gal. 2. b

Cor. 2. d

1. Iam. 4. e
2. Iam. 5. b
3. Iam. 6. b

1. Iam. 7. a
2. Iam. 8. a
3. Iam. 9. a
4. Iam. 10. a
5. Iam. 11. a
6. Iam. 12. a
7. Iam. 13. a
8. Iam. 14. a
9. Iam. 15. a
10. Iam. 16. a
11. Iam. 17. a
12. Iam. 18. a
13. Iam. 19. a
14. Iam. 20. a
15. Iam. 21. a
16. Iam. 22. a
17. Iam. 23. a
18. Iam. 24. a
19. Iam. 25. a
20. Iam. 26. a
21. Iam. 27. a
22. Iam. 28. a
23. Iam. 29. a
24. Iam. 30. a
25. Iam. 31. a
26. Iam. 32. a
27. Iam. 33. a
28. Iam. 34. a
29. Iam. 35. a
30. Iam. 36. a
31. Iam. 37. a
32. Iam. 38. a
33. Iam. 39. a
34. Iam. 40. a
35. Iam. 41. a
36. Iam. 42. a
37. Iam. 43. a
38. Iam. 44. a
39. Iam. 45. a
40. Iam. 46. a
41. Iam. 47. a
42. Iam. 48. a
43. Iam. 49. a
44. Iam. 50. a
45. Iam. 51. a
46. Iam. 52. a
47. Iam. 53. a
48. Iam. 54. a
49. Iam. 55. a
50. Iam. 56. a
51. Iam. 57. a
52. Iam. 58. a
53. Iam. 59. a
54. Iam. 60. a
55. Iam. 61. a
56. Iam. 62. a
57. Iam. 63. a
58. Iam. 64. a
59. Iam. 65. a
60. Iam. 66. a
61. Iam. 67. a
62. Iam. 68. a
63. Iam. 69. a
64. Iam. 70. a
65. Iam. 71. a
66. Iam. 72. a
67. Iam. 73. a
68. Iam. 74. a
69. Iam. 75. a
70. Iam. 76. a
71. Iam. 77. a
72. Iam. 78. a
73. Iam. 79. a
74. Iam. 80. a
75. Iam. 81. a
76. Iam. 82. a
77. Iam. 83. a
78. Iam. 84. a
79. Iam. 85. a
80. Iam. 86. a
81. Iam. 87. a
82. Iam. 88. a
83. Iam. 89. a
84. Iam. 90. a
85. Iam. 91. a
86. Iam. 92. a
87. Iam. 93. a
88. Iam. 94. a
89. Iam. 95. a
90. Iam. 96. a
91. Iam. 97. a
92. Iam. 98. a
93. Iam. 99. a
94. Iam. 100. a

Hebr. 2. d

F

Iam. 3. a

statum, ibi ad eam dicit: *Ostende mihi faciem tuam. & audiam mihi fac vocem tuam: quia vox tua suavis est.* Audiam vult fieri vocem ecclesie sue: quia qui cum confessus fuerit coram hominibus, & ipse confitebitur eum coram patre suo, qui in caelis est. Quia vox tua suavis est: & quis non fatetur suam vocem ecclesie catholicae, fidem veram confitentis in suam vocem verò & innocendam esse hæreticorum vocem, qui non dogmata veritatis, sed blasphemias in Deum, & iniquitatem in excessum loquuntur? Sic & facies ecclesie speciosa est, hæreticorum verò turpis & fœda; si quis est tamen qui bene nouerit pulchritudinem vultus probare: id est, si quis spiritualis est, qui scit examinare omnia. Nam apud imperitos & animales homines, pulchriora videntur mendacij sophismata, quàm dogmata veritatis. Possimus autem adhuc de loco promurali etiam hoc addere, quòd promurale finus sit patris, in quo positus vnigenitus filius enarrat omnia, & enuntiat ecclesie sue quæcunq; in se creteris & in absconditis patris finibus continentur. Vnde & quidam ab eo edocens dicebat: *Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus Dei filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit.* Illuc ergo euocat sponfam suam Christus, vt & de omnibus eam quæ apud patrem habentur, edoceat, & dicat: *Quia omnia vobis nota feci, quæ audiui à patre meo; & vt iterum dicat: Pater, volo, vt vbi ego sum, illic sit & minister meus.*

[Capite nobis vulpes pusillas, exterminantes vineas: & vineæ nostra florebut.] Secundum dramatis ordinem mutata est persona: non enim iam ad sponfam, sed ad sodales loquitur sponfus: & ipsi dicit, vt capiant vulpes pusillas, quæ insidiantur vineis, vbi primum germen ostenderint, nec sinunt eas peruenire ad florem. Capic ergo eas præcepit, salutis & vtilitati consulens vinearum. Sed hæc, vt cõpimus, spirituali expositione discutienda sunt. Et puto quòd si de anima hæc, quæ se verbo Dei coniungit, aduertat, vulpes contraria potestates & nequitia demonum intelligi debeant, per cogitationes prauas & intelligentiam peruersam, exterminantes in anima virtutum florem. & fructum fidei perimentes. Prouisio igitur verbi Dei, qui est dominus virtutum, mandat angelis suis, qui ad ministerium missi sunt propter eos, qui hereditatem capiunt salutis: vt capiant ex vnaquaque anima huiusmodi cogitationes à demonibus immixtas, vt abiectis eis possint florem virtutis afferre. Capiunt autem cogitationes malas in eo, cum suggerunt menti non esse eas à Deo, sed esse à maligno spiritu: & dant anime discretionem spirituum, vt intelligat quæ sit cogitatio secundum Deum, & quæ sit ex diabolo. Vt autem scias esse cogitationes, quas immittit diabolus in cor hominum: vide in euangelio quòd scriptum est: *Cum autem immisisset, inquit, diabolus in cor Iudæ Iscariotæ, vt traderet eum.* Sunt ergo huiusmodi cogitationes, quæ à demonibus iniiciuntur in cordibus hominum. Sed quia non deest diuina prouidentia: ne foret per huiusmodi importunitatem turbaretur libertas arbitrij, & non esset iusta causa iudicij: idcirco benignis angelis & amicis potestatibus, hominum cura mandat, vt cum deceptores quasi vulpes incurfare cõperint hominem, dextris eum auxilijs subleuent. Et ideo dicitur: *Capite nobis vulpes pusillas.* Competenter sane cum adhuc pusilla sunt, capi eas mandat & comprehendì. Dum enim cogitatio mala in intijs est, facile potest abijci à corde. Nam si frequenter iteretur, & diu permaneat, adducit animam sine dubio ad consensum, & post consensum intra cor suum confirmatum, certum est quia ad peccati tendat effectum. Dum ergo in intijs est, & pusilla est, capi debet & abijci: ne si adulta fuerit, & inuestigata, iam non possit expelli. Denique & Iudas initium mali habuit in amore pecuniæ. Et hæc fuit illi vulpes pusilla. Sed ab hac cum videret Dominus Iudæ animam quasi florentem vineam lædi, capere eam volens & abijcere ex eo commisit ei pecuniæ loculos, vt possidens, à cupiditate quod amabat cessaret. Sed ille vt pote habens sui arbitrij libertatem, non est amplexus medici sapientiam: sed indulsit semetipsum illi magis consilio quo exterminabatur anima sua, quàm quo sanabatur. Si verò hæc de Christo & ecclesia intelligamus, sermo videbitur ad doctores ecclesie dirigi, & mandari eis de captione vulpium exterminantium vineas. Vulpes autem peruersos doctores hæreticorum dogmatum possumus intelligere: qui per argumentorum cal-

liditatem seducunt corda innocentium, & vineam domini exterminant ne floreat in fide recta. Datur ergo præceptum doctoribus catholicis, vt dum adhuc pusilla sunt istæ vulpes, & nondum plures animas deceperunt, sed initium habet praua doctrina, arguere hos & refrenare festinent, & verbo veritatis contradicentes, reuincere, & capere hos assertionibus veris. Si enim permanserint in principijs & indulsierint, sermo eorum sicut cancer serpit, & fiet insanabilis: vt multi inueniantur, qui decepti ab eis, pugnare iam proprijs incipiunt, & defendere suscepti erroris auctores. Sic ergo pusillas dignum est vulpes capere, & dolosa hæreticorum sophismata, in ipsis statim initijs, veris assertionibus confutare. Vt autem vtriusque expositionis nostræ euidentior clarescat assertio, congregemus ex diuinis voluminibus, sicut animalis huius mentio facta est. Inuenimus ergo in sexagesimo secundo psalmo de impijs ita dici: *Ipsi verò in vanum quaesierunt animam meam: introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt.* Sed & in Euangelio secundum Matthæum Saluator ad Scribam, qui dicebat ei: *Magister, sequar te quocunq; ieris;* respondit: *Vulpes foueas habent, & volucres cali nidus vbi requiescent: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Similiter autem & in Euangelio secundum Lucam, ad eos qui dixerunt domino: *Exi & vade hinc, quia Herodes vult te occidere;* respondit Iesus: *Euntes, dicite vulpi huic: Ecce ego eicio demonia, & sanitates perficio hodie, & crastina, & in terra consummabor.* In libro quoque Iudicium Samson, cum vxor quæ erat ex genere Philistinorum ei fuisset ablata, ait ad patrem eius: *Innocens sum ego hac vice ab Allophylis, quia faciam vobiscum mala.* Et abiit Samson, & accepit trecentas vulpes, & accepit lampades, & ligauit caudam ad caudam, & posuit lampadem vnam inter duas caudas vulpium, & accendit ignem in lampadibus, & emisit eas per messes Allophylorum: & incendit omnes messes eorum, & stipulas eorum, & vineas eorum, & oliueta eorum. Adhuc autem in secundo libro Ezdræ, vbi Tobias Ammanites impediuit ædificationem eorum qui de captiuitate redierant, vt ædificarent templum & murum, ait ad Allophylus: *Nunquid isti sacrificabunt, aut comedent immaculata in loco? Nonne ascendent vulpes, & destruent murum ipsorum, quem ex lapidibus ædificant?* Hæc sunt interim, quæ ad præsens nobis ex scripturis diuinis occurrere potuerunt: in quibus animalis huius memoria facta est, vt ex his sapiens quisque lector prudenter possit conijcere, si apta vti sumus expositione in his quæ proposita sunt nobis ad explanandum id quod ait: *Capite nobis vulpes pusillas.* Et quamuis operosum sit singula quæ exempli causa assumimus, explanare: tamen quæ poterimus, breuiter contingemus. Et primò de sexagesimo secundo psalmo videamus, vbi cum iusti animam persequerentur impij, ille psallebat, dicens: *Ipsi autem in vanum quaesierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt.* In quo vtiq; ostenditur, quòd vanis & inanibus verbis prauis doctores decipere volentes animam iusti, introire dicuntur in inferiora terræ: terram vt pote sapientes, & de terra loquentes: atq; in inferiora eius, id est, in profundum stultitiæ descendentes. Puto enim quòd hi qui carnaliter viuunt, quia sibi ipsis tantummodo nocent, terra esse, & in terra habitare dicuntur. Hi verò qui terrenis & carnalibus sensibus scripturas intelligunt, & alios ita docendo decipiunt, pro eo ipso, quòd argutias quasdam & argumenta carnalis & terrenæ sapientiæ concinnant, in inferiora terræ dicuntur ingredi. Vel certè quia grauius delinquant, qui terrena docent, quàm qui ita viuunt: eis futura pœna etiam grauior imminet, idemq; ipsi in manus gladij tradendi prophetantur, illius fortassis flammæ & versatilis. Quomodo autem & partes vulpium fiant, videamus. Omnis anima aut pars est Dei, aut pars est cuiuscunq; qui accepit potestatem super homines. Nam cum diuideret altissimus gentes, & dispergeret filios Adam, statuit fines gentium, secundum numerum angelorum Dei, & facta est portio domus Iacob. Cum ergo constet vnamquamque animam aut in parte Dei, aut in parte esse alterius cuiuslibet: quoniam quidem per arbitrij libertatem, possibile est vnumquemque ex parte alterius transire, vel ad partem Dei, si melius ipso iuuante) elegerit:

G

1. Tim. 2. c

Mat. 8. e
Luc. 9. g

Luc. 13. g

Iud. 15. a

Neem. 4. a

H

Gen. 3. d

Deut. 32. a
sec. 70.



A vel si nequius, ad dæmonum portionem: hinc horum mentio habetur in Psalmo: Qui in vanum quaesierunt animam iusti, partes erunt vulpium; veluti si diceret: & pessimorum & nequissimorum dæmonum partes erunt: vt vnaquæque maligna virtus & dolosa, per quam deceptiones & fraudes falsæ scientiæ introductæ sunt, figuraliter vulpes appellentur: & hi qui in hunc errorem deducuntur, & nolunt acquiescere sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ, quæ secundum pietatem est, sed decipi se patiuntur à talibus: isti talium partes vulpium fient, & introibunt cum eis in inferiora terræ. Ipsi sunt & illi, in quibus secundum euangelium, vulpes istæ, quas supra memorauimus, foveas habere dicuntur: in quibus *filius hominis non habet vbi caput suum reclinet*. Herodem quoque vulpem nominatum, pro fallaci calliditate credendum est. Nam de Samson, qui trecentas vulpes cepisse & colligasse per caudas, atque interiecisse lampades ardentes in medio caudarum, atque immisisse per meses Allophylorum, & incendisse eas cum stipulis & oliuetis vineisque memoratur, valde mihi difficilis formæ huius vel figuræ videtur explanatio. Tentemus tamen aliqua ex his pulsare pro viribus: & ponamus (sicut expositio nostra in superioribus continet) vulpes esse fallaces peruersosque doctores. Hos Samson (qui veri & fidelis imaginem tenet doctoris) capiens verbo veritatis, caudam ad caudam colliget, id est, aduersantes sibi & diuersa à se inuicem sentientes docentesque confuter: atque ex ipsorum verbis propositiones collectionesque accipiens, in Allophylorum segetem, ignem conclusionis emittat, & ex proprijs eorum argumentis, omnes eorum fructus atque vineas & oliueta pessimæ generationis incendat. Sed & ipse numerus trecentarum vulpium, quæ à semetipsis diuersæ & dissonantes erant, triplicem formam indicant peccatorum. Omne enim peccatum aut in facto, aut in verbo, aut in consensu mentis admittitur. Verum ne illud quidem quod in secundo libro Ezdræ scriptum diximus, penitus omittendum est. Vbi cum edificarentur sancta sanctorum, id est, cum fides Christi & sanctorum eius mysteria conderentur, inimici veritatis, fideique contrarij (qui sunt sapientes huius sæculi) videntes absque arte grammatica, & peritia philosophica confurgere muros euangelij, velut cum irrisione quadam, dicant, per facile hoc posse destrui calliditate sermonum per astutas fallacias & argumenta dialectica. Hæc interim (quantum breuitas potuit pati)

de assumptis exemplis dicta sufficiant. Nunc iam ad propositum reuertamur. Videtur ergo in Cantico canticorum preceptum dari ab sponso, amicis sibi virtutibus, vt capiant & arguant contrarias potestates, quæ insidiantur animabus hominum, ne exterminent eorum initia fidei, floremque virtutis sub specie secretæ alicuius & occultæ sapientiæ: quæ quasi vulpes in foveis, ita in his hominibus, qui semetipsos ad hæc sectanda præbuerint, delitescunt: & quò facilius confutari possint & argui, dum parua sint vulpes ipsæ, & initia habent pessimæ persuasionis, capi iubentur. Nam si fortè creuerint, & maiores fuerint vulpes effectæ: iam nequeant ab amicis sponsi, sed ab ipso fortassis sponso solo capi poterunt. Sed & sancti qui quæ doctores & magistri ecclesiæ, sicut acceperunt potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, ita accipiunt potestatem etiam capiendi vulpes. Sic enim data est potestas eis super omnem virtutem inimici. Vna sine dubio ex cæteris inimici virtutibus est vulpes, quæ exterminat vineas florentes: quæque cum adhuc parua est, capi iubetur: sicut & in centesimo tricesimo septimo psalmo, beatus dicitur qui tenet & allidet paruulos Babylonis ad petram, nec permittit sensum Babylonium crescere in semetipso, & augeri: sed cum est in initijs, allidit eum, & tenet ad petram: tunc enim facile perimitur. Sic ergo ordo explanationis percurrat. Capite vulpes vobis pusillas, quæ vulpes exterminant vineas florentes. Quod autem dicit, nobis, hoc est, mihi sponso & sponsæ: vel certè mihi & vobis, qui estis sodales mei. Potest autem & ita accipi: Capite nobis vulpes: & post distinctionem dici, pusillas exterminant vineas: vt pusillas, non tam ad vulpes quam ad vineas referamus: vt videantur pusillæ quidem vineæ exterminari posse, id est, parua quæque anima, & initia habentes, non firmæ & robustæ lædi posse à contrarijs potestatibus, sicut in euangelio dicitur: *Si quis scandalizauerit vnum de pusillis istis*; in quo ostenditur, quia scandalizari non potest grandis & perfecta, sed pusilla & rudis anima, sicut in psalmo dicitur: *Pax multa diligentibus nomen tuum, & non est illis scandalum*. Simili ergo exemplo potest videri, quòd pusilla quæque vinea, incipiens videlicet anima, possit à vulpibus, id est, malignis cogitationibus, vel prauis doctoribus lædi: perfecta verò & valida non possit. Sed si capiantur à bonis doctoribus vulpes istæ, & abijciantur ex anima, tunc proficiet in virtutibus, & florebit in fide, Amen.

Quatuor Homiliarum in Cantica canticorum, finis.

